

1918 16 1938

No 2
1938
30 s.

Haitse Kodu!

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00 12.00.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks märkimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

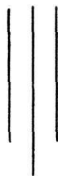
Talitus on avatud iga päev kella 9—3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/4 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

[KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA]

ILMUB KAKS KORDA KUUS

SISUKORD:

Kaanel: Leedu Küttide Liidu liige andmas pühalikku töötust.

Tiitliil: Antanas Smetona, Leedu Vabariigi president.

EHT: Vitautas Suure uuestisündinud rahvas.

Juhan Veelma: Leedu maast ja rahvast.

V. S.: Leedu Küttide Liidu eesmärkidest ja tegevusest.

O. Suursõdt: Riigivolikogu valimised ja Kaitseliit.

— Eesti Vabariigi XXaasta tähistamine.

— P. Öpik 50-aastane.

Kol. A. Balder: Suusaspordist Kaitseliidus 1937/38. a. talvel.

Les: 100 aastat Eesti rahvuslikku teadust.

— Pealik Jaan Anso 60-aastane.

U. S.: Eesti-Soome hõimutöö viljakatel radadel.

L. L-l: Kodukaitsja, kelle relvaks oli sõna.

—**Ju:** „Tõe ja õiguse“ looja 60-aastane.

—**re:** II Tartu kodukaitsapäevad.

— Tallinn-Valkla-Tallinn teatesuusatamine.

Prof. V. Knoll: Suusahüpe.

V. H.: Uued salajased sõjaabinõud.

L. S.: Iseseisvuse eelõhtul.

— Ainulaadne sündmus.

Ootamatult võib variseda terveim ja tugevaim mees!

Haigus ja õnnetus

võib Sindki tabada kesk kõige paremat iga — siis, kui tunned lihastes paisuvat jõudu ja tuleviku kavatsused täidavad meeli

EEKS-MAJA

elukindlustuse poliis kannab hoolt Sinu naise ja laste tuleviku eest

EEKS-MAJA JUHATUS ja peakontor Tallinnas,
Vabaduse väljak nr. 10. Telefon 478-08 (kodune keskjaam)

A 938 P
Kõitse

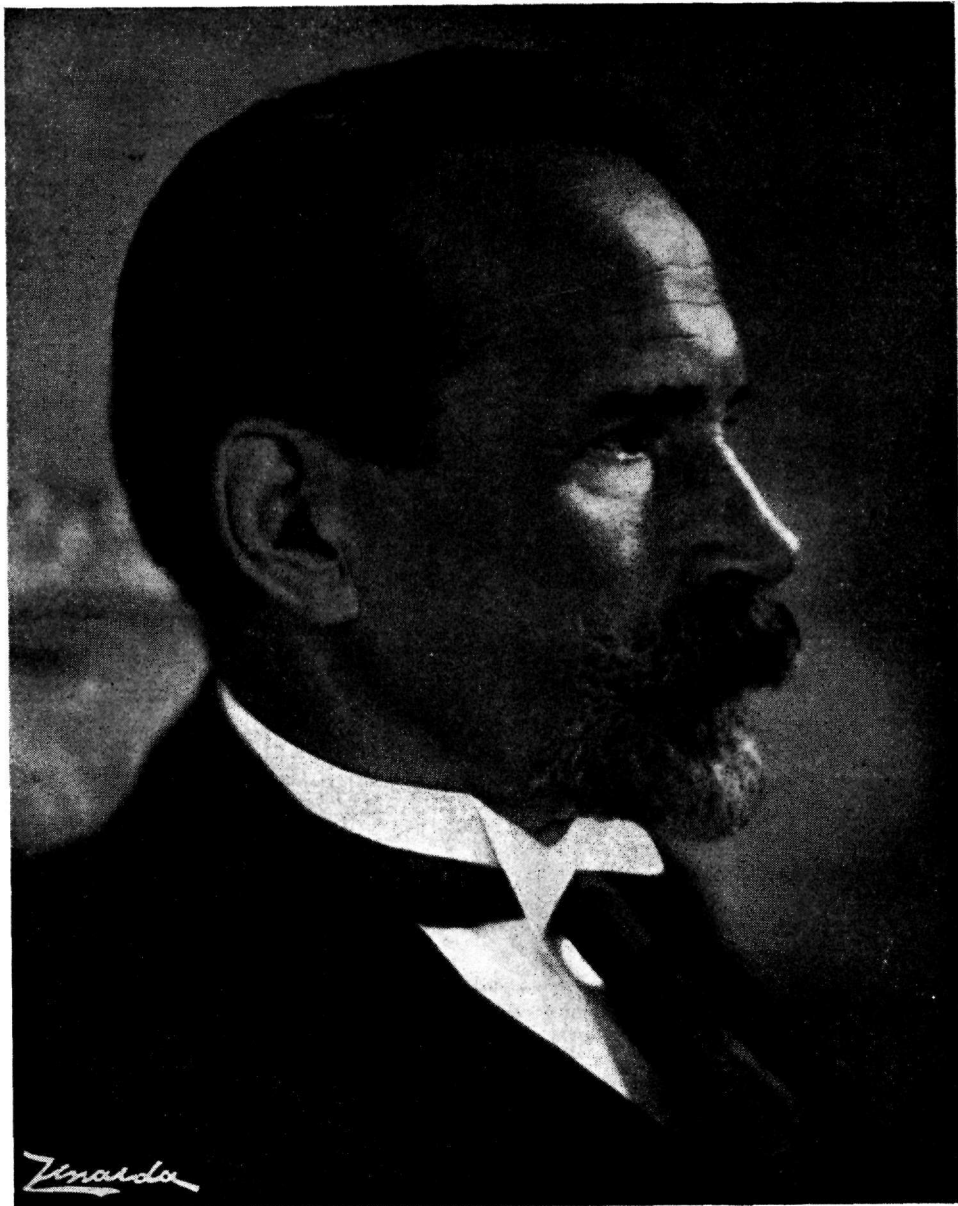
EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

Kaitse Kodu!

Nr. 2

Tallinnas, 8. veebruaril 1938

XIV aastakäik

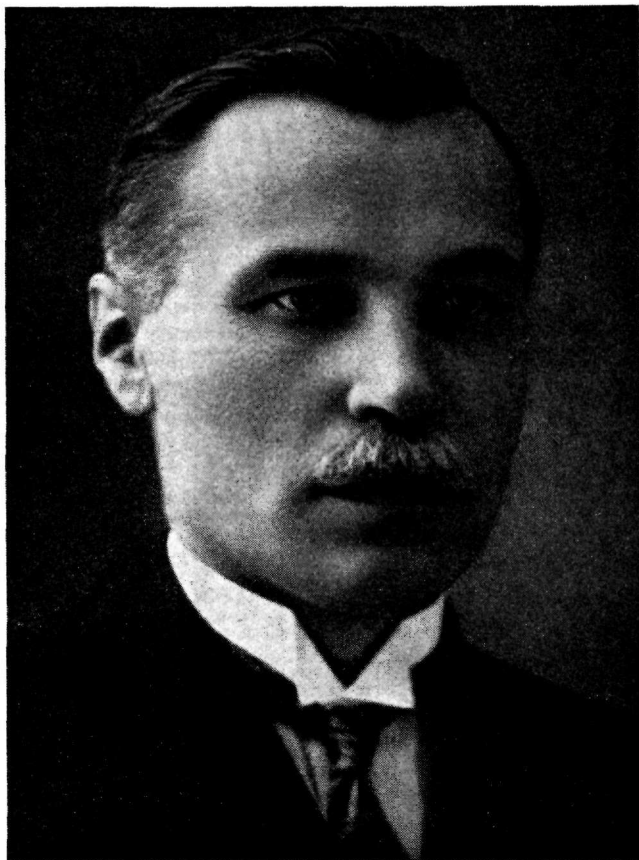

ANTANAS SMETONA,
LEEDU VABARIIGI PRESIDENT

Vitautas Suure

uuestisündinud rahvas

Leedu Vabariigi 20. aastapäevaks

Leedu peaminister J. TUBELIS

Maailmasõja tormides sündinud riikidest võib nüüd ka Leedu pühitseda oma riikliku iseseisvuse uuestisünni 20-dat aastapäeva. Veebruarikuu 16-dal päeval 1918. aastal kuulutas Leedu Rahvuskogu — Lietuvos Taryba — Vilnos pidulikult välja Leedu riikliku iseseisvuse ja teatas sellest oma vabanenud rahvale ning teiste riikide valitsusile.

See oli suur ja otsustav pöördepunkt vana, uhke ja kuulsus-

rikka minevikuga leedu rahva elus. Nüüd on sest möödunud kakskümmend aastat ja vaba iseseisev Leedu võib pidulikult mälestada oma riikliku uuestisünni juubelit. Väga suurt tõusu ja edu on Leedu riik ja rahvas üles näidanud ja läbi elanud selle võrdlemisi lühikese aja jooksul. Julgelt, vabalt ning parema tuleviku suunas on võinud Leedu uhke ja õilis valgerüütel oma tulisel ratsul kihutada vabade ja kultuursete riikide rindel, näidates suurt vaimustust, tulist hoogu, vankumata püüdlikkust ja kindlat tahet oma riigi ülesehitamisel ja rahva taasäratamisel.

Leedu kangelaslik rahvas on uuesti tõusnud Ida-Euroopa ajaloo silmapaistvamate faktorite ridadesse. Jälle Euroopa näeb leedulaste riigi tõusu ja selle tööka rahva edu. Kaheksa päeva enne Eesti iseseisvuse väljakuulutamist tõusis ellu uus Leedu riik, kellest on saanud meie Balti liitlane. Kuigi oleme lähedased naabrid, siiski on ajaloo-vanker meil mõlemal eriliselt veerenud. Kui Eesti ja Läti kaotasid oma riikliku iseseisvuse juba 13. sajandi algul, siis Leedu riik püsis iseseisvana kuni 18. sajandi lõpuni. Sellest viimased ligi neli sajandit küll unioonis Poolaga, kuid muust maailmast täiesti rippumata. Saksa iket pole Leedu üldse kannud ja Vene all oli ta ainult 120 aastat.

Omal ajal oli Leedu vägevaimaid riike Euroopas. Sõjakas ja vapper leedu rahvas oli hirmuks naabritele ning suutis oma iseseisvust kaitsta ka toleaja kurjemate vaenlaste — Tatari ja Saksa ordude — vastu. Selle rahvusliku tugevuse ja riikliku võimsuse tõttu jäi Leedu viimseks ristiusku vastu võtvaks maaks Euroopas. Kui juba kõik ümberkaudsed rahvad ja Lääne-Euroopa riigid olid läinud ristiusku, olid leedulased ikka veel truud oma isa-isade usundile. Nende vägev peajumal, kõue ja äikese valitseja Perkunas, oli viimne, kes pidi kaduma Kristuse risti ja õpetuse eest.

Alles viieteistkümnenda sajandi algul, kui Leedut valitses tolle aja Euroopa suurimaid riigimehi ja väepealikuid, suurvürst *Vitautas Suur*, astus leedu rahvas ristiusk. Leedu riik ulatus siis Balti merest Musta mereni, oli oma kuulsuse tipul ja läbikäimises kogu ümbritseva kristliku kultuurmaailmaga.

Samal ajal, kui eestlased ja lätlased juba sajandeid olid kannatanud Saksa ordu ikke all, olid leedulased edukalt suutnud endid kaitsta nende vägivaldsete sissetungijate vastu. Ja viimaks 1410. aastal *Tannenbergi lahingus* murdis *Vitautas Suur* ühendatud leedu, poola ja lääne-slaavi vägedega Saksa ordu vägevuse niivõrd põhjaliku hoobiga, et ordu sellest enam kunagi ei kosunud. *Vitautas Suur* oli hiilgavaim vürst *Mindaugase*, *Gediminase*, *Algirdase*, *Keistutise* ja teiste Vana-Leedu suurte valitsejate reas. Ta on leedu rahva sangarlikkuse ja elujõu ideaalkujuks.

Hilisemate sajandite kestes algas leedu rahva ajutine langus. Aadel poolastus ja unustas isa-isade keele ning kombed. Poola-Leedu liiduriigi langusega ja naabrite — Vene ja Preisi — tõusuga kaotas ka Leedu oma iseseisvuse. Eriti valus oli Vene rõhumine, mis keelas ära isegi ladinatähstikulist leedukeelse trükisõna. Piibel oli ainsaks leedu keelse trükkida lubatud raamatuks, kuid sedagi võidi trükkida üksi vene keele tähtedega. See keeld ja surve kestis läinud sajandi kogu teisel poolel ja kuni 1904. aastani — ning andis leedu kultuurilisele arengule ränga hoobi. Alles vabamate olude tules — alates 1905. aastast — lõi lõkkele ja igal alal arengule rahvuslik ärkamine, mille õhutamajad — nagu suur rahvusliku ärkamise juht *dr. J. Basanavičius* ja teised — olid visalt töötanud ka venestamise kõige tumedamail aastail.

Kuigi vana rahva areng oli teistest kaugelt maha jäänud ja poolastumine talt ära võtnud kogu aadli ning rikkama klassi, oli ärkamise tõus ometi nii võimas, et maailmasõja tormis suudeti uuesti rajada puhtleedu rahvuslik riik. Töökas leedu talupojarahvas viis kangelaslikult ja võidukalt lõpule ka vabariigi väljakuulutamisele järgnenud *Vabadussõja*, kus tal tuli võidelda Vene punaväe, ajaloolise liitlase — Poola — väe ja avantüristliku *Bermonditi jõukude* vastu.

Raske oli uuestisündinud Leedule eriti *Vabadussõja* algus. Idast tungisid peale enamlased, lõunast kippusid Leedu piiridesse poolakad ja maal võimutsesid veel Saksa okupatsiooniväed. Alles 1919. a. veebruari

B. DAILIDE, Leedu saadik Eestis

keskel jõuti kaitsejõudude korraldamisega nii kaugelt, et suudeti vastu astuda enamlastele. Aprilli algul samal aastal asusid Leedu väed vastupealetungile ja augusti lõpuks olid enamlased Leedu pinnalt välja löödud. Venelased võideti täielikult — nii punased kui ka *Bermonditi* vene-saksa valged. Valusamaks kaotuseks jäi siiski *Vilno kaotus* poolakatele, kes selle vana Leedu pealinna okupeerisid 1920. aastal ja enam tagasi ei annudki. 1923. aastal vabastasid aga Leedu vabatahtlikud Saksa all oleva *Klaipeda-maa* ja liitsid emamaaga. Pärast seda on Leedu piirid jäänud muutmatuks ja maa on seni arenenud pidevas rahu ning edus.

Esimesil rahuaastail majandusliku ja kultuurilise tõusu kõrval sai häirivaks asjaoluks parteidevaheline sisepoliitiline võitlus. Parteide ja parlamendi liiaks suur võim ja omavaheline kisklemine ähvardas maale kaela tuua kommunistide hukatusliku võimuhääramise. Et ära hoida Eesti 1. detsembrile sarnanevaid verevalamisi, panid sõjaväelised ringkonnad 17. detsembril 1926. a. toime riigipöörde, tuues riigipresidenti kohale Leedu esimese presidenti *Antanas Smetona*, kes sest saadik Leedut valitseb kindlakäeliselt, puhtrahvuslikus vaimus ja suure armastusega oma rahva edu ning hea käekäigu vastu.

Antanas Smetona on uue Leedu suurim riigi- ja rahvajuht. Juba rahvusliku ärkamise aja innukaimaid ja tuli-seimaid juhte, oli ta iseseisvuse väljakuulutamise eestvõitlejaid ja sai 1919. aastal Leedu esimeseks presidendiks. Tulise isamaalasena, sügavalt haritud mõtte-teadlasena ja kogunud rahvajuhina ning riigimehena on tema kõrgeimaks sihiks leedu rahva kultuuriline ja majanduslik tõus, leedu keele ja rahvuse uuestisünd ja riigi püsivuse rajamine. Aastal 1928 pani ta maksma uue põhiseaduse, mida ta püüab ellu rakendada oma lähemate abiliste — peaminister J. Tubelise, välisminister S. Lozoraitise ja teiste — abil.

Leedu vabadussõjas langenud sõdurite mälestussammas Kaunases

Leedu sisemine areng kõigil eluavalduste aladel näitab hiilgavat edu. Maareform ja maakorraldus on toonud suure tõusu põllumajandusse. Mõisade jagamise kõrval oli väga tähtsaks tööks ka külamaade kruntimine üksiktaludeks. Olid ju kogu Leedus varemalt peaaegu kõik talunikud hinge-

maade kammitsas, nagu meil varem Põltsamaal. Nüüd on suurem osa juba kruntidesse aetud, talud rohkesti küladest eraldatud, ehituste eest hoolitsetud — ja palju muud. Leedu ühispiimatalituste võrk on üllatavalt kiiresti ja suureks paisunud; või ja peekoni välja-vedu suuremaks tõusnud kui teistel Balti riikidel. Tööstus, kaubandus, rahvaharidus, teedevõrk ja riigikaitse — need kõik näitavad suurt edu.

Kolmest Balti riigist on Leedu suuruselt teisel kohal. Ta on Eestist suurem, kuid Lätist vähem. Kuid oma 2,5 miljoni elanikuga on ta rahvaarvult esimesel kohal. Maapinnalt on Leedu laialdane tasandik mõnede kõrgustike ahelikega, pehmema kliimaga ja hea põllumaaga. Kogu maast on 49,6 protsenti põllumaad, meie 23,4% vastu. 84 protsenti elanikke elab maal. Tal on suuri eeldusi väga võimsaks eduks põllumajanduskultuuri alal, mida valitsus ka kõigiti püüab teostada. Suur ülesehitav töö on käimas ka linnades. Eriti suurejooneline on pealinna Kaunase ülesehitamine. Endise veneaegse kindluslinnakese asemele, kus ei tohtinud üle kahekordseid maju olla, on tõusnud euroopalike moodsate suurehituste kvartaalidega linn. Igatahes võrreldes teiste Balti riikidega, on Leedu oma pealinna väljaehitamise eest protsentuaalselt kõige rohkem hoolt kannud.

Eesti ja Leedu vahel pole olnud mingisuguseid vastastikusid nõudmisi ja arusaamatusi. Vastastikune lähenemine on eriti viimaseil aastail olnud tõusev ja kindlasuunaline. Balti liidu liikmeina on nii Eesti kui ka Leedu siiralt püüdnud leida abinõusid välisrahu hoidmiseks selles Euroopa osas.

Mõlemad rahvad on kõigiti püüdnud mõista üksteise elulisi huvisid ja poliitilisi nõudmisi. Kuna mõlemad oleme põllumajanduslikud riigid ja suurel määral produtseerime samasid aineid ning samasid väljaveo kaupu, siis pole vastastikune kaubavahetus tõusnud eriti märgatavas ulatuses. See ei takista aga poliitilist koostööd rahu hoidmisel.

Eeloleval juubelpäeval on kõigile eestlaste parimad soovid Leedu rahvale ja riigile, samuti ta suurele juhile ning rahvuslikule äratajale — auväärsele presidendile härra Antanas Smetonale, Leedu kaitsejõududele ja kõigile kuulsusrikka Leedu ülesehitajaile.

EHT.

Vaade Leedu pealinna Kaunase vanalinna-osale.

Leedu maast ja rahvast

Iseseisvuse 20 aasta jooksul, ja ka enne seda, on eestlasil ja leedulasil olnud omavahel rohkesti kokkupuuteid, nii et Leedu ei ole eestlastele enam tundmatuks maaks. Kuid pole vahest ehk siiski ülearune Leedu vabariigi 20-a. kestvuse juubeli puhul kuulda kord jälle üht-teist Leedu maast ja rahvast.

Eesti ja Leedu iseseisvuse uuestisünd on ajaliselts langenuid ühte. Leedu kuulutas end iseseisvaks riigiks 16. veebruaril 1918. a., Eesti — 8 päeva hiljem, 24. veebruaril. Kuid iseseisvuse uuestisünnile eelnenud sajandid ja aastakümned olid mõlemale rahvale erinevad.

Leedu ajalugu on meile teada. Leedul on seljataga suur minevik, kuna keskajal oli ta Ida-Euroopas üksvahe tugevaimaks riigiks ning tema võim ja piirid ulatusid Leedu vürstiriigi õitseajal Balti merest Musta mereni. Siis järgnes kaks sajandit kestnud unioon Poolaga, kuni 18. sajandi lõpul, Poola-Leedu riigi lagunemise järele, Leedu langes Vene ikke alla. Sealt peale

algasid leedu rahvale rasked kannatusajad, raskemad kui need olid ta põhjapoolseil naabreil, nüüdseil liitlasil — eestlasil ja lätlasil. Leedus näit. oli alates 1864. a-st kuni 1904. a-ni leedu keele tarvitamine trükis keeldud. Sel neljakümneaastasel ajavahemikul ei ilmunud Leedus ühtki leedukeelset raamatut, ajalehte ega üldse mingit trükitoodet. Isegi leedukeelseid palveraamatuid tuli salaja sisse vedada välismailt. Samuti oli ainult väikesel osal rahvast võimalus saada kooliharidust, sest venekeelsete koolide võrk oli väga hõre ja leedu õppekeelega erakoolide avamiseks saadi luba ainult harukordadel. Vene maakaartidelt oli isegi kustutatud Leedu nimi ja see asendatud „Loode terrotooriumi“ nimetusega. Alles 1904. a. rahutuste järele muutus olukord veidi vabamaks ja kaotati keeld leedukeelsete trükitoodete kohta. Kuid see Leedu kannatuste ajajärk oli siiski küllalt pikk ja sellest tingituna algas leedu rahvuslik ärkamine hiljem kui Eestis ja Lätis. Kolmele naaberrahvale ühtlane sel ajajärgul oli ainult kustuma-

Leedu maastik on väga huvitav

tuna püsiv lootus iseseisvuse ja omariikluse uuestisünnile.

Maaailmasõja algul Leedu sattus kohe sõjakeerisesse. Leedu pindala muutus sõja tallermaaks, seal löödi suuri ja veriseid lahinguid ning taganevate Vene vägede hävitustöö oli paiguti päris põhjalik. Juba 1915. a. lõpuks oli kogu Leedu Saksa vägede poolt vallutatud. Algas ligemale kolm aastat kestnud okupatsiooniaeg, mis raske koormana jälle surus Leedu maad ja rahvast. Saksa okupatsioonivõim oli Leedu suhtes niisama karm kui seda oli olnud eelneva 120 aasta kestes Vene ike. Kuidas Leedu sõja ja Saksa okupatsiooni laastamise all kannatas, seda iseloomustab näiteks juba see, et $\frac{1}{3}$ põllumaast jäi sel ajal sootuks harimata.

Leedu rahva üheks juhiks oli tol ajal Leedu praegune president Antanas Smetona, kes samuti kui Eesti praegune kauaaegne riigipea Konstantin Päts juba käesoleva sajandi algusest peale oli end pühendanud võitlusele oma maa ja rahva õiguste ja hea käigu eest.

Leedu iseseisvaks riigiks kujundamise mõte, mida leedulased polnud Vene all olles kunagi lõplikult maha matnud (seda tõendavad Leedu mässud koos poolakatega 1830. ja 1863. a. Vene valitsuse vastu), hakkas kindlakujulisemat ilmet võtma 1917. aastal. Siis nimelt saadi lõpuks Saksa võimudelt luba üle-leedumaalise konverentsi kokkukutsumiseks Leedu edaspidise saatuse kindlaksmääramiseks. See konverents peeti ära Vilnos 18.—22. septembrini 1917. a. ja seal võeti vastu otsus lüüa lahku Vene riigist ja hakata astuma samme Leedu iseseisvaks kuulutamiseks. Oma otsuste täideviimiseks valis konverents Maanõukogu (Taryba), mis sai esimeseks Leedu poliitiliseks esinduseks. Maanõukogu esimeheks valiti ühel häälel A. Smetona. Ning 16. veebruaril 1918. aastal kuulutas Taryba välja Leedu iseseisvuse.

Kuna aga maal olid Saksa okupatsiooniväed edasi ja kogu võim oli koondunud endiselt nende kätte, siis oli sel otsusel esialgu küll ainult vormiline tähendus, kuigi Saksa keiser juba varsti Leedu iseseisvust tunnustas. Kuid samuti kui Eestist ja Lätist tahtis Saksamaa teha endale alluvat Balti hertsogiriiki, nii pidi Leedust saama Saksaga liidus olev kuningriik. Saksa survele Leedu Maanõukogu valiski 1918. a. suvel Leedu kuningaks Württembergi krahvi hertsog Wilhelm von Urach'i. Kuid Leedu troonile ta ei pääsnud, sest nüüd arenesid sündmused kiiresti. Saksamaa lüüasaamisega maailmasõjas muutus seisukord põhjalikult ja revolutsiooni puhkedes Saksamaal tühistas Leedu kohe kuningavalimise otsuse; samuti vabanes Leedu pealesunnitud liidust Saksamaaga.

11. novembril 1918. aastal, s. o. päeval, millal liitriikide ja Saksamaa vahel pärast viimase lüüasaamist sõlmiti vaerahuleping, astus nii Eestis kui ka Leedus ajutine valitsus tegevusse. Eestis oli esimene valitsus moodustatud juba iseseisvuse väljakuulutamisel 24. veebruaril ning see oli vahepeal põranda all väikeselt edasi tegutsenud. Leedus aga moodustas sel päeval prof. A. Voldemaras peaministrina Leedu esimese valitsuse, kes asus kohe riigi juhtimisele. Nüüd sai Leedu lõpuks ometi iseseisvalt asuda oma riikliku elu korraldamisele.

Iseseisvuse 20 aasta kestes on Leedu teinud läbi hiiglaarengu ja kõigil aladel on märgata suurt edu. Maaailmasõjast laastatud maa on muutunud tundmatu seni. Iseseisvuse 20 aasta kestes on Leedus käinud kogu aeg väsimatu riiklik ülesehitustöö ja nüüdsel juubeli-aastapäeval võib Leedu täielise rahuldustundega teha kokkuvõtteid oma rahvuslikest ning riiklikest saavutustest. Siinjuures tuleb ka märkida, et juba enam kui 10 aasta kestes Leedu riiklik elu areneb praeguse presidendid A. Smetona vahetpidamatul juhtimisel. Leedu rahva juhina, võib ta sügava rõõmuga vaadata tagasi ärakäidud teele ja niisama kindlalt vaadata ka ette oma rahva ja riigi tulevikule.

Samuti kui Eestis on ka Leedus praegu käimas riigielu põhialuste ümberkorraldamine. Nagu kõnelevad Leedust tulevad viimased teated, on seal asutud uue põhiseaduse väljatöötamisele. Leedu esimene põhiseadus võeti vastu Asutava Kogu poolt 1922. aastal. Kui 4 aastat hiljem rahvuslaste erakond president A. Smetona juhtimisel 1926. a. detsembris võttis võimu enda kätte, siis pandi presidendid poolt 1928. a. maksma uus põhiseadus, mille järgi on seni riiki juhitud ja mis andis kogu võimu presidendid kätte. Nüüd väljatöötamisel olev uus põhiseadus on seega arvult kolmas. Põhiseaduse eelnõu on juba esitatud seimile ja viimane on asunud selle arutamisele.

Uue põhiseaduse eelnõu sissejuhatavas osas täheledatakse, et Leedu on vabadusvõitlustes võitnud tagasi oma riikliku iseseisvuse, ja seda vabadust tahab ta nüüd kindlustada kõigiks aegadeks. Eelnõu näeb ette, et Leedu on iseseisev ja sõltumatu vabariik, kus kõrgeima võimu kandjaks on rahvas. Vabariigi eesotsas seisab president, kes riiki juhib. Riigivõim on terviklik ja jagamatu. Seda teostatakse presidendid, valitsuse, sei-

mi ja kohtute kaudu. Riigivõimu teostamist juhivad õigluse põhimõtted. Leedu pealinnana on eelnõus, nagu mõlemas eelmiseski põhiseaduses, märgitud praegu Poola halduses olev Vilno, kuna Kaunas on Leedule vaid ajutiseks pealinnaks.

Edasi kõneleb uue põhiseaduse eelnõu: Seaduse ees on kõik kodanikud ühetaolised. Isikupuutumatus on Leedus kindlustatud. Kui kodanik vangistatakse, siis peab 48 tunni jooksul talle esitatama kohtuasutuste sellekohane otsus ja avaldatama vangistamise põhjused. Riik peab valvama, et avalik arvamine ei võta riigile kahjulikku suunda. Neile kodanikele, kes on töövõimelised, püüab riik muretseda tööd. Igale tööle peab saama osaks võrdne tähelepanu. Kodanike tööd on ühtlasi ka riigi vara. Eraomandust riik kaitseb, kuid eraomandus peab leidma riigihuvidele vastava kasutamise. Riik soodustab kodanike kasulikke püüdeid majandusliku tegevuse alal ja kui see osutub vajalikeks, siis võtab ise üle majandusliku tegevuse. Riik võib kodanikelt nõuda töötegemist üldkasulikuks avalikuks otstarbeks.

Edasi puudutab uue põhiseaduse eelnõu sotsiaalse ala aluseid ja seab üles nõude, et vanemate kohuseks on kasvatada oma lapsi isamaarmastuses ja sisendada neisse valmisolekut ohvritoomiseks isamaale. Laste kohuseks on vanemate austamine ja nende toetamine vanaduspäevil. Algharidus on sunduslik ja maksuta. Usulise vabaduse kohta tähendatakse, et riik tunnustab kõiki Leedus tegutsevaid uske.

President valitakse eelnõu järgi eriliste rahvaesindajate poolt 7 aastaks ja teda võib ametiaja lõpul tagasi valida. Presidendi äraolekul või haiguse korral asendab teda peaminister. Ministrid nimetatakse ja vabastatakse ametist presidendi poolt. Seim valitakse 5 aastaks üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel. Seimil on aastas kaks korralist istungjärku, üks kevadel, teine sügisel. Põhiseaduse muudatust saab algatada valitsus või pool seimi seaduslikust koosseisust.

Need on Leedu uue põhiseaduse eelnõu alused.

*

Kolmest Balti riigist on Leedu rahva arvult suurim, umbkaudu 2,5 miljoni elanikuga. Sellest rahva arvust elab maal kaugelt suurem enamus kui Eestis ja Lätis, nii et Leedu on veelgi puhtakujulisem põllumajanduslik riik kui ta mõlemad põhjapoolsed naabrid.

Maailmasõjas ja Saksa okupatsiooni ajal laastatud põllumajanduse ülesehitamisele on Leedus pandud iseseisvuse ajal väga suurt rõhku. Ning sihikindel töö on annud silmapaistvaid tagajärgi. Kuna kliimatilised olud on Leedus soodsamad karja- kui teraviljakasvatuseks, siis on valitsus kui ka põllumehed ise pöörnud eriti suurt rõhku just selle ala väljaarendamisele. Ning tulemused näitavad, et üleminek teraviljakasvatusele karjamajandusele on teostunud kiiresti ja hiilgavate tagajärgedega. Viimase kümne aasta jooksul on Leedu tõusnud Euroopas tähtsaks karjamajandussaaduste valmistajaks ja väljavedajaks.

Majandusliku arengu kiiruse poolest on Leedu julgesti esikohal Balti riikide seas. Praegu on peekon

ja või Leedu tähtsaimaks eksportartikleiks, kuid alles maailmasõja ajal polnud Leedus kellelgi neist võimalustest aimugi. Ka iseseisvuse esimesil aastail olid Leedu põllumajandusele mõlemad need alad hoopis tundmata. Kuid viimase 10 aasta jooksul on Leedu juba saanud või väljaveost 400 miljonit litti ja peekoni väljaveost 600 miljonit litti, kokku miljard litti (ümar-guselt 620 miljonit eesti krooni). Üldse on Leedus palju tehtud põllumajanduse moderniseerimiseks ja viimase 10—15 aasta jooksul on seal ehitatud enam kui 200 moodsat meiereid ja 5 suurt eksportapamaja.

Koos põllumajandusliku produktsiooni tõstmisega on Leedus iseseisvuse aastate kestes teostatud põllumajanduses kaks põhjanevat uuendust. Neist esimene on maareform, teine külade jagamine üksiktaludeks. Maareform võeti ette sotsiaalse õigluse jaluleseadmiseks ja põllumajanduse tervendamiseks. Sellega tehti algust 1919. a. ja nüüd on see lõpule viidud. Võrreldes Eestiga ja Lätiga kandis Leedu maareform hoopis erinevat ilmet, sest seal puudus terav vastolu, mis vanasti eesti ja läti rahvast lahutas Balti-Saksa suurmaaomanikest. Leedu suurmaaomanik oli leedu tõust, kuigi sagedasti ümber rahvustunud. Ja pindalalt oli suurmaaomandust Leedus võrdlemisi vähem kui Eestis ja Lätis. Sii juure tuleb arvata veel katoliikliku maarahva patriarhaalsus. Kõik see mõjus pehmendavalt. Algu jäid suurmaaomanikele mõisasüdamed 80 hektaariga, hiljem tõsteti seda normi 150 hektaarile, et mõisade hooneid ja sisseseadeid täieliselt ära kasutada. Maareformi läbi jaotati ligi 700.000 hektaari, missugusele pindalale on rajatud nüüd 50.000 uut talu, kuna 25.000 juba varemalt olemasolevat väikekohta sai võõrandatud maadest juureloikeid.

Külade jagamine üksiktaludeks on puudutanud märksa rohkemat arvu inimesi ja suuremat pindala. 1919.—1938. a. jooksul on juba jaotatud 1,4 miljonit

Leedu neid ja peid, riietatud kaunisse rahvariidesse, tantsimas rahvatantsu

hektaari 127.000 talu vahel ja see partselleerimistöö pole veel lõpul. Kuid mõne aasta möödudes Leedus pole kindlasti enam kusagil näha küla ühismaapidamisi, neid vanast ajast jäänud hingemaa jäänuseid. Külade jagamine üksiktaludeks on tulnud põllumajandusele suureks kasuks ja põllupidajad on hakanud võtma tarvitusele moodsaid majapidamismetodeid.

Kokku võttes võib öelda, et Leedu on väike- ja keskmajapidamistega põllumajanduslik maa, kus alla 50-hektaariliste talude arv on suures ülekaalus, haardes endasse üle 85% kogu põllumajanduslikust pindalast. Põllutöö tehakse suuremalt jaolt maapidaja enese ja ta perekonnaliikmete poolt.

Leedu kiire põllumajandusliku tõusu põhjusi on mitu. Nimelt iseseisvuse algaastail ja ka hiljem saatsid Ameerika leedulased, kes on suured Leedu isamaalased ja kellele arv tõuseb ligi 800.000-ni, igal aastal kodumaale suuri rahasummasid. Mitme aasta jooksul enne suurt ülemaailmset majanduskriisi tuli Ameerikast kuni 4 miljonit dollarit aastas. Põllumajanduslike edusammude teiste põhjustena oleks nimetada: elustandard on Leedus maal alles võrdlemisi madal ja seetõttu jääb põllumeestel raha üle majapidamise uuendamiseks ja põllumajanduslike ettevõtete rajamiseks ja finantseerimiseks. Tähtsuseta pole ka maa viljakus ja

põllumaa suur pindala (üle poole kogu pindalast, Eestis ainult veerand); kõigi maailma riikide hulgas on Leedu põllumaa suhteliselt ulatuselt kolmandal kohal, järgnedes Daanile ja Ungarile. Ning lõpuks tuleb märkida ka leedu põllumehe suurt tööindust.

Samuti kui põllumajanduses, on Leedus iseseisvuse aastatel tehtud suuri edusamme ka tööstuse alal. Möödunud 20 aasta jooksul on Leedusse tekkinud väga mitmet liiki tööstusi, kuna varemalt seal kui Venemaa piiriäärses maakonnas oli üldse tööstuste asutamine takistatud. Praegu varustab Leedu omatööstus paljudel aladel siseturgu täieliselt, töötades ka väljaveoks.

Laevandus on aga Leedus alles algastmel. See on täiesti uus ala, mil alles hiljuti on hakatud tegutsema. Viimase 3—4 aasta jooksul on muretsetud esimesed kaubalaevad ja praegu tõuseb Leedu kaubalaevastik umbes 15 aurikule, kes kannavad Leedu lippu maailma-meredel. Kuna aga Leedu väliskaubandus peaaegu tervenisti käib mereteed mööda Klaipeda sadama kaudu, siis seda suurema agarusega on Leedu nüüd asunud endale kaubalaevastikku rajama. Ka on Klaipeda sadamat tublisti suurendatud ja see on nüüd varustatud kõigi moodsate sisseseadetega. Tihti on seal näha ka Eesti aurikuid.

JUHAN VEELMA.

LEEDU KÜTTIDE LIIDU

EESMÄRKIDEST JA TEGEVUSEST

Leedu kaitsejõudude seas etendab sõjaväe kõrval tähtsat osa Leedu kaitseliit, mis seal tegutseb Küttide Liidu nime all (Lietuvos šaulių Sąjunga). See on samuti kui Eestiski vabatahtlik seltskondlik sõjaväeline organisatsioon, mille eesmärgiks on riigi kaitsejõu ja kodanike rahvusliku ühtekuuluvuse tugevdamine. Selle organisatsiooni ridadesse on koondunud mitukümmend tuhat leedu meest ja naist.

Küttide Liit asutati 1919. a. Leedu Vabadussõja ajal, mil Leedu noorel vabariigil tuli korraga pidada sõda mitmel rindel — idast sissetungiva punaväe vastu, lõunast Vilno maakonda tungivate Poola vägedega ja Lätist taganevate Bermont-Avalovi salkadega. Alguse sai Küttide Liit partisanisalkadest, kes vabatahtlikult siirdusid appi sõjaväele. Need salgad võitlesid suuremate või väiksemate üksikrühmitustena, ilma tihedama omavahelise sidemeta. Kui 1919. a. keskel pandi alus Küttide Liidule, siis see hakkas andma partisaniliikumisele kindlakujulist organisatsiooni, distsipliini ja tegevuskava.

Leedu Küttide Liidu asutajaks oli Leedu tuntud rahvuslik tegelane Vladas Putvys-Putvinskis (1873—1929). Küttide ridadesse tema juhtimise alla koondusid peamiselt põllumehed, rahvuslikult mõtlevad tööliselised ja nende alacalised pojad. Oma praeguse organisatsioonini on Küttide Liit jõudnud ajajooksul

Kolonel P. SALADŽIUS,
Leedu Küttide Liidu ülem

Pilte Leedu Kütide Liidu tegevusest. Keskel vana Leedu kütt oma pojapojaga

loomuliku arengu läbi, kuna kütid ei läinud Vabadussõja lõppedes laiali, vaid jäid edasi tegutsema kindla organisatsioonina. Kütide Liidu juhatuses olid algul erinevate maailmavaadetega inimesed, alates parempoolsetest ja lõpetades parempoolsetega. Ühel ajavahemikul võttis Kütide Liidu tegevusest osa juhatuse liikmena ka Leedu esimene ja praegune president A. Smetona.

Praeguse kuju sai Kütide Liit 15. juulil 1935. aastal presidendi poolt antud seadusega, mida täiendab 23. aprillil 1936. a. presidendi poolt kinnitatud kordkord. Kütide Liit allub nüüd sõjaministeeriumile ja tema eesotsas seisab Kütide Liidu ülem, kelle määrab ametisse ja vabastab ametist Leedu kõigi kaitsejõudude kõrgeim juht — president, sõjaministri ettepanekul. Kütide Liit jaguneb ringkondadeks, mis vastavad Eesti Kaitseliidu malevatele, neid on Leedus 22, ja pataljonideks, mis vastavad Eesti Kaitseliidu malevkondadele. Pataljonid omakorda jagunevad kompaniideks, eskadronideks, patareideks ja teisteks allüksusteks. Kütide Liidu lennuväe osad alluvad otseselt Kütide Liidu staabi-ülemale, teised tehnilised väeosad — ringkondade ülematele. Kütide ridadesse kuuluvate vanuse alammääraks on 16 aastat.

Kütide Liidu üksuste juures tegutsevad ka naiskütide rühmad, kes lahus meeskütidest peavad oma koosolekuid ja kongresse. Naiskütide juhi nimetab ametisse Kütide Liidu ülem.

Kuna Kütide Liit on seltskondlik-sõjaväeline organisatsioon, siis tema tegevus haarab nii sõjalisi kui ka kultuurilisi alasid. Leedu kütidel on ilusaid sõjalisi traditsioone. Nad võitlesid Vabadussõjas bermontlastega, enamlastega, poolakatega ja võtsid osa Klaipeda maakonna vallutamisest. Oma teod kirjutasid nad oma verega isamaa vabastamise ajalukku.

Sõjalisel alal on kütide tähtsaimaks tegevuseks igatliiki relvade kasutamise õppimine ja manöövrid. Viimasel ajal pannakse erilist rõhku rahva tutvustamisele moodsa sõja hädasohtudega ja nende hädasohtude vastu võitlemise abinõudega. Selleks korraldab Kütide Liit kogu maal õhukaitse-, sanitaar-, gaasikaitse- ja teisi kursusi. Igasugu õnnetuste korral näit. tulekahjud, veeuputused jne., aitavad kütid alati kaasa elanike vara päästmisel. Kütide Liidus tegutseb üle 200 tuletõrje komando, millesse kuulub üle 7000 liikme. Suurt rõhku pannakse ka sportliku tegevuse arendamisele. Kütte-sportlasi on olemas üle 10.000. Nad võistlevad jalgpallis, võrk- ja korvpallis, kergejõustikus, ujumises j. t. aladel. Igal aastal kütidele korraldatavate spordivõistluste arv ulatub sajale.

Kütide Liidu teiseks suureks tegevusalaks on tegutsemine kultuuri aladel. Kütide Liidu kodud on

Leedu rahvusliku noorsoo paraad suvepidustustel

LEEDU KÜTID VABADUS- PÜHA PARAADIL

Kütid on väga populaarsed oma rahva keskel, mida näitab ka kõrval olev pilt, kus leedu rahvariietes noorsugu tervitab vaimustusega sirgetes ridades mööda sammuvaid kodukaitsjaid, puistates nende teele lilli

kõikjal muutunud ümbruskonna rahvale rahvamajadeks. Eesmärgiks on seatud, et Küttide Liidu iga üksus omaks oma kodu — rahvamaja. Küttide Liidul on 126 laulukoori, 96 orkestrit ja 400 näitetruppi. Üleriiklik esinduskoor teeb aegajalt välismaareise ja ka Tallinna kontsertpublikul on olnud juhus kuulda „Estonia“ kontsertsaalis Leedu Küttide Liidu koori esinemist. Suurt tähelepanu on pöördud trükisõnale. Iga üksuse juures on suurem või väiksem raamatukogu ja alates 1920. a.-st ilmub Küttide Liidu ajakiri „Trimitas“, mis ilmub iga nädal ja mis omab leviku poolest Leedu ajakirjade seas esikoha. Praegu on koostamisel Küttide Liidu 20. aasta tegevuse ajalugu, mis ilmub tuleval aastal õige ulatusliku teosena.

Käesoleval Leedu iseseisvuse 20-dal juubeliaastal korraldab Küttide Liit üle kogu Leedu suuri pidustusi. Kõikides kohtades, kus on peetud võitlusi Leedu iseseisvuse eest, püstitatakse Küttide Liidu algatusel mälestusmärke.

Rahalisi sissetulekuid saab Küttide Liit riigi eelarve korras ja seltskondlikkudest annetustest. Koostöö seltskonnaga on kõikjal tihe. Suuri toetusi on saadud

Ameerika leedulastelt, kellede seas on asutatud Küttide Liidu toetajate ühinguid. Küttide Liidu ideede levitamiseks Ameerika leedulaste seas ja annetuste kogumiseks saadeti hiljuti Ameerikasse Küttide Liidu delegatsioon. Praegu teostab Küttide Liit suurt rahalist loteriid.

Küttide organisatsioonis moodustavad naised umbes ühe viiendiku. Nende üheks eesmärgiks on arendada ühiskonnas rahvuslikku vaimu, elustada muistseid rahvakombeid ja kasvatada terveid perekondi. Peale selle nad valmistuvad sõja ajal muretsema haavatute ja haiguste eest. Küttide manöövrite ajal lasub toitlustamine naisrühmade õlgadel, samuti täidavad naisrühmade liikmed halastajaõdede kohustusi.

Küttide Liidu ülemaks on praegu kolonel Prans Saladzius. Küttide Liidu nõukogusse kuulub mitu ministrit ja küttide vana sõber president A. Smetona on Küttide Liidu auliikmeks. Küttide Liidu hüüdsõnaks on „Kõik iseseisva Leedu heaks!“

Kaunases, veebruarikuus.

V. S.

«Kaitse Kodu!» järgmine number ilmub 22. veebruaril s. a. Eesfi Vabariigi 20-a. juubeli tähistamise kaksiknumbrina

Riigivolikogu valimised ja Kaitseliit

Väljavõte Kl. Keskjuhatuse liikme O. Suursöödi raadiokõnest 8. veebr. s. a.

Kaitseliit on apoliitiline organisatsioon ja ei saa ega tohigi esineda poliitilisel alal võitleva poolena, sest tema peab hoolitsema riigi nii välimise kui ka sisemise rahu eest ja valimis olema seaduslikke jõude igal ajal abistama. Kaitseliitu kui organiseeritud relvastatud jõudu ei tohi kasutada partei-poliitilistes huvides. Selle nõude vastu eksimine oleks Kaitseliidu seemise korra rikkumine ja selle organisatsiooni lõhkumine. Kuid Kaitseliidu liikmed vabade kodanikena on aga õigustatud, veel enam — otse kohustatud meie demokraatliku valitsemiskorraga riigis poliitilistest riigi eluavaldustest osa võtma, kuna neil lasub sellel alal ka moraalne kohustus, sest sel teel teostab ju majasteet-rahvas oma võimu. Seda enam, et sellane kohustus lasub esijoonel just organiseeritud ja isamaaliselt häälestatud kodanikel. Kaitseliitlaseks võib olla aga ainult riigitruu ja isamaaliselt mõtleja kodanik.

Sellane kahepaiksus — olla ühelt poolt kaitseliitlane oma ülesannetega ja teiselt poolt vaba kodanikuna poliitilisi kohustusi täita — tundub esimesel silmapilgul veidi võõras ja raske. Senistel poliitilistel võitlustel on Kaitseliit siiski olukorrast üle saanud ja kellelgi ei ole põhjust olnud Kaitseliidule etteheiteid teha, välja arvatud üksikud juhtumid — ja sealgi on etteheited sagedasti olnud ebaõiglased. See näitab Kaitseliidu juhtide osavust vastavate juhtnööride andmisel, samuti näitab aga ka kaitseliitlaste eneste head taktitunnet ja õiget arusaamist oma ülesannetest ja õigustest.

Nüüd lähenevad jällegi valimised ja on juba märgata valimiste-eelset meeleolu. Eelolevad Riigivolikogu valimised toimuvad erakorralistes tingimustes: esiteks on maksmas üle maa kaitseseisukord ja teiseks on erakondade ja poliitiliste parteide tegevus juba mõnd aastat takistatud. Ka on nendel valimistel tarvitusel meile alles võõrana tunduv enamus- ja isikuvalimise süsteem. Pealegi on valitaval Riigivolikogul sootuks teissugused ja põhjapanevad ülesanded täita kui tulevastel. Valitav Riigivolikogu peab hoolitsema selle eest, et Rahvuskogu poolt vastu võetud ja 1. jaanuaril k. a. kehtima hakanud Põhiseadus viiakse ellu täiel määral ja just nendel põhimõtetel, missugustel see võeti Rahvuskogu poolt vastu ja missugused põhimõtted rahvas ise üles seadis kaks aastat tagasi rahvahääletusel. Sama Riigivolikogu peab hoolitsema selle eest, et meie oma-

valitsuste esinduskogude valimiste seadused ja valimiste teostamine sünniks meie rahva kandvamale osale vastuvõetaval ja meie riigi elule rahulikku tulevikku kindlustaval kujul.

Samuti peab see Riigivolikogu koos teise kojaga seadusi välja andma, mis meie majanduslikku elu kõikidel majandusaladel ka tulevikus stabiilset rada laseksid sammuda, milleks õige ja õnnelik algus on juba pandud.

Üheks tähtsamaks ülesandeks valitaval Riigivolikogul on aga leida õige kandidaat meie tulevase riigipea kohale. Ei ole mitte ükskõik, kes juhib koos Vabariigi Valitsuse ja parlamendiga riiki, vaid juhi peame valida ettevaatuse ja täie arusaamisega. Meie uue Põhiseaduse kohaselt esitatakse tulevase presidendi kandidaadid rahvale kolme asutuse poolt, nende seas Riigivolikogu, kui otsestelt rahva poolt valitud asutus peaks kaaluvat osa mängima. Viimaks peavad ka valitavas Riigivolikogus välja kujunema ja organiseeruma meie tulevased kandvad poliitilised erakonnad, sest ei ole mõeldav ükski parlamentaarne kord ega parlament ilma kandvate poliitiliste rühmadeta, sest ka parlament, organiseerimatu ja korraldamatu, on ainult juhulik inimeste hulk ja selle otsused võivad kujuneda väga juhulikeks, mis aga seaduseandluses on täiesti lubamatu.

Meie ei taha, et meie tulevane parlament oleks lõhestatud rühmitustekogu, vaid kõikide soov on, et meie edaspidine poliitiline elu baseeruks suurtele riigi- ja majanduspoliitilistele põhimõtetele ning et kaoksid pisi- ja kitsahuvilised näaklemised, mis ongi meie põhiseaduse kriisi peamiseks põhjuseks ja väljakutsujaks olnud.

Kõike eespooltoodut arvesse võttes peame meie — kaitseliitlased — vabade kodanikena valimistele minnes eriti kaaluma, kellele anda oma hääl, keda valida rahva esindajaks ja nii tähtsate ülesannete täitjaks. Mina ütlesin: meie — kaitseliitlased — just seepärast, et meie kui organiseeritud riigitruud ja isamaaliselt mõtlevad mehed ja naised peame eeskujuks ja nõuandjaks olema teiste kaaskodanikele.

Minnes valimiskastide juure talitame oma parima äratundmise järgi, ühtlasi soovitame aga ka oma kodakondsetele, naabritele ja tuttavatele kaaluda ja otsustada, sest eelolevate valimistega otsustame — kas püsiv sise mine kord ning rahulik töötahe ja töötamise võimalus kõigile või uus kriis, mis võib kujuneda raskemini kõrvaldatavaks kui senine.

Eesti Vabariigi XX aasta tähistamine

Kahekümmes aastapäev meie iseseisva riigi elus ei ole eriline juubelitähtpäev, kuid meil on selle tähtpäeva puhul siiski põhjust koostada ülevaadet tehtud tööst ja saavutustest ning seada sihte tulevikuks.

Eesti Vabariigi XX aasta tähistamine toimub juht- mõtteil: rõhutada meie iseseisvuse saavutamise kange- laslikku võitlust, kaasa arvatud ka eeliseisvuse aeg; rõhutada meie rahva saavutusi ja edusamme kõigil aladel, eriti iseseisvuse ajal; eelmiste kokkuvõttena tõsta usku meie rahva võimeisse, tõsta meie rahva iseteadvust ja üksmeelt.

Erilist tähelepanu väärivad veel asjaolu, et Vabariigi 20-dal aastapäeval jõuame välja aastaid kestnud poliitilistest kriisidest ja astume normaalse riigielu radadele.

Vabariigi XX aasta tähistamise kava järgi, mis kiideti heaks Vabariigi Valitsuse poolt, toimuvad pidustused kahel tähtajal — Iseseisvuspäeval, 24. veebruaril, ja Võidupühal.

1938. aasta kestes on veel ette nähtud rida algatusi, mis samuti toimuvad meie Vabariigi XX aasta tähistamiseks.

Pidustuste jagunemine kahele tähtpäevale, s. o. Iseseisvuspäevale ja Võidupühale, on tingitud asjaolust, et Iseseisvuspäeval talvel ei ole võimalik pidustustele anda täit ulatust, eriti mis puutub suuremasse rahvapidustustesse, millele laiad hulgad võivad kaasa elada.

Iseseisvuspäeval toimub Vabariigi aastapäeva tähistamine peamiselt kohtadel. Võidupühal seevastu korraldatakse Tallinnas suuremaid pidustusi, nagu kaitseliidu suurparaad, XI üldlaulupidu jne.

Vaadeldes üksikasjaliselt Vabariigi 20-da aastapäeva pühitsemise kava väärivad erilist tähelepanu Iseseisvuspäeva eelõhtu pühitsemine 23. veebruaril Naiskodukaitse algatusel ja noorteorganisatsioonide kaasabil. Iseseisvuspäeva eelõhtu pühitsemine on mõeldud sissejuhatusena Eesti Vabariigi XX aasta pidustustele. Üle maa korraldatakse sel puhul aktusi, kus toimub vabadusvõitluses langenute ja ajalooliste tegelaste mälestamine ja vabadusvõitlejate-sangarite austamine. Naiskodukaitse ja noorteorganisatsioonide poolt korraldatakse sel puhul vabadusvõitluses langenute ja ajalooliste tegelaste kalmud ning nende mälestus-sambaile asetatakse pärjad.

Iseseisvuspäeva eelõhtu pühitsemise viimisega laiemale alusele luuakse uus väärikas traditsioon, mis on mõeldud peamiselt noorsoo lugupidamise avaldusena

neile elavaile isikuile ja manalasse varisenuile, kes on kaasa töötanud meie iseseisvuse saavutamisel.

Iseseisvuspäeval, 24. veebruaril, korraldatakse üle riigi pidulikke jumalateenistusi ja aktusi ning võimaluse korral ka paraade. Kohtadel korraldatakse ka õhtusi pidusid. Tallinnas on sel puhul Harjumäel suur ilutulestik.

Välismaail korraldatakse sõbralikes välisriikides Eesti Vabariigi 20. aastapäeva puhul aktusi.

Väliseestlastele antakse eestikeelne vabariigi aastapäeva aktus üle heliplaatidelt P.-Ameerika, L.-Ameerika ja Austraalia ringhäälingu kaudu.

Vastavad heliplaadid saadeti juba läinud aasta lõpul teele.

Pidustuste pearaskus langeb meil peamiselt suviste pidustustele Võidupühal ja jaanipäeval.

23. juunil on Tallinnas suur Kaitseliidu, Naiskodukaitse, Noorte Kotkaste ja Kodutütarde paraad umbes 20.000 osavõtjaga. Siin võime näidata oma suurimat valmisolekut meie iseseisvuse kaitsmisel.

Samal ajal on ka suurim iseseisvusaegne, XI-nes, üldlaulupidu umbes 18.000 tegelase osavõtul.

23. juuni õhtul kantakse lauluväljal ette Võidupühale sobival ainel suur masslavastus. Masslavastuse korraldamiseks on juba nüüd eeltööd käimas.

Võidupüha eel toimub Välis-Eesti kongress ühes väliseestlaste pidustustega, kuhu üle maailma on oodata suurel arvul väliseestlasi.

Kõigi suviste pidustuste puhul koonduvad Tallinna üle riigi suured rahvahulgad. Need pidustused kujunevad ühelt poolt meie jõu, teiselt poolt meie omakultuuri saavutuste suurimaks demonstratsiooniks.

Loomulikult jätkub kohtadel ka senise Võidupüha traditsiooni laiendamine ja süvendamine kohapealsete pidustustega.

Kõik 1938. aasta kestes korraldatavad pidustused ja muud algatused toimuvad Eesti Vabariigi XX aasta tähe all ja eelpoolmainitud põhimõtteil.

23. veebruaril avatakse Tallinnas Kunstihoones näitus „Eesti iseseisvuse sünnidokumentides ja piltides“, kus laiematel hulkadel on võimalus tutvuda dokumentidega ja piltidega meie iseseisvuse sünniaegadelt. Sama näitus korraldatakse hiljem ka Tartus.

Vabariigi XX aasta püsivaks tähistamiseks pannakse alus reale püsivatele asutustele ja ehitustele, nagu Teaduste Akadeemia, Vabadussõja Muuseum,

Vabadussõja mälestussammas, Kunstimuseum, Spordihoone, ja mõningale muule ehitusele.

Need kultuursed asutused ja püsivad suured ehitused jäävad jäävaiks mälestussambaiks meie võitlustest ja loomingust iseseisvuse esimese kahekümne aasta kestes.

Meie kujutava kunsti populariseerimiseks ja viimiseks laiematesse hulkadesse toimub kevadel laialdane kunstipropaganda koos kunstinäitustega.

Kuna laulupidu peab kujunema kunstilise külje kõrval ka meie omakultuuri suurimaks demonstratsiooniks, toimub praegu laialdane rahvariiete valmistamise propaganda ja valmistamise kursused üle maa, et võimalikult suur hulk laulupeost osavõtjaid esineks meie värvirikkais rahvariideis.

Käesoleval aastal kirjestatakse suurem koguteos, mis käsitleb ülevaatlilikult nii sõnas kui ka pildis kõiki meie eluvaldusi ja saavutusi kõikidelt elualadelt. Samuti valmivad ülevaatefilmid Eesti elust ja saavutustest kultuuriliselt, majanduslikult, tööstuslikult ja põllumajanduslikult alalt.

Kevadel toimuvad maakondlike noortekomiteede algatusel üle maa maakondlikud noorsoopidustused, kus meie noored saavad näidata oma võimeid ja oskusi ka oma aladelt.

Sügisese põllumajanduslikud näitused kujunevad meie saavutuste parimaks demonstratsiooniks puhtmajanduslikel aladel, siin on võimalik kokkuvõtlikult näidata, kuivõrd suuri edusamme oleme teinud iseseisvuse aja kestes kõigil meie majandusaladel, olgu see põllumajandus, tööstus, kaubandus, loodusvarade kasutamine või mõni muu ala.

Vabariigi 20. aastapäeva puhul annetatakse Võidupühal ülemaailses ulatuses teenetemärke neile, kes kestva püsivusega ja tööarmastusega on osutanud tähelepandavaid teeneid Eesti elu kandvaid kehalise töö aladel. Seega saavad austuse osaliseks ka need nii vähe väljapaistvad igapäevase kehalise töö tegijad, kel vahest siiski on kõige suurem osatähtsus meie majanduslikus loomingus ja arengus.

See oleks kokkuvõtlik ülevaade pidustustest, sündmustest ja algatustest Eesti Vabariigi XX aasta kestes.

Kõigi nende algatuste teostamine nõuab meilt igapäevase töö kõrval küllaltki jõupingutusi, et neid kavatsusi väärikalt teostada. Siin peavad kõik seltskondlikud jõud panema välja oma parima, et näidata laiematele hulkadele meie võimeid ja saavutusi iseseisvas riigis.

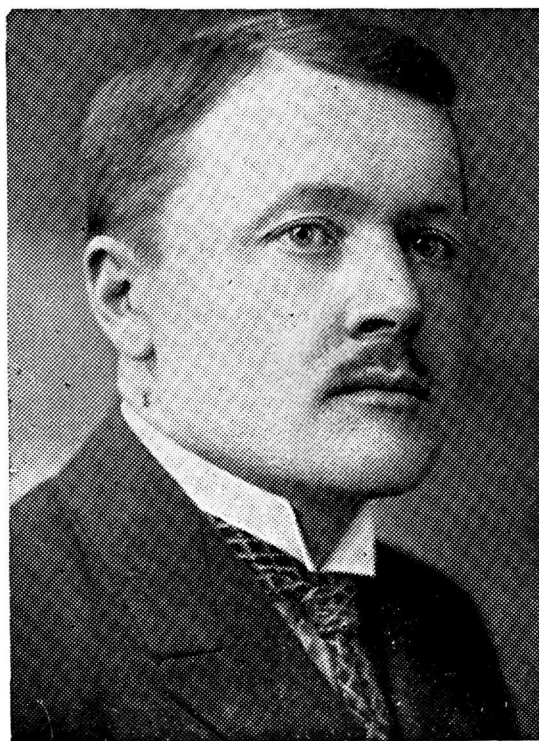
Nende saavutuste kokkuvõttena võime hinnata omi võimeid ja viimaste järele seada tähiseid tegevuseks tulevikus.

Pikalaenu Panga president P. Öpik 50-aastane

22. jaanuaril pühitses Pikalaenu Panga president P. Öpik oma 50. sünnipäeva.

Juubilar on tuntud tubli majandustegelaseks ja sellena valitud mitmete majanduslike ettevõtete nõukogusse. Oma otsese töö kõrval on P. Öpik innukalt võtnud osa seltskondlikust tööst. Nii kuulub ta kaitseliitlasena-pealikuna Sadama malevkonda, kuulub allveelaevastiku sihtkapitali juhatusse ja võtab osa juhtiva jõuna veel mitmestki organisatsioonist.

P. Öpik sündis 22. jaanuaril 1888. a. Tallinnas tolliametniku pojana. Lõpetanud Tallinna reaalkooli 1906. aastal, astus ta kontoriametnikuna teenistusse Tallinna linna gaasi- ja veevärgi-osakonda. 1909. a. jätkas juubilar õpingut Riia polütehnikumi kaubandusosakonnas, mille lõpetas 1913. a. 1912.—1913. a. oli juubilar ärijuhiks Viljandi Vastastikus Krediitühisuses. Maa-ilmastõja tegi ta kaasa ohvitserina, siirdudes Tallinna tagasi 1916. aastal jäädes teenima suurtükiväkke. Sõjaväest vabanes P. Öpik 1918. a. Oli lühikest aega õpetaja ja sama aasta sügisel asus teenistusse rahaministeeriumi arveosakonna juhatajana. Hiljem oli tema riigikassa ja eelarvekomisjoni juhiks. 1925. a. määrati tema Eesti Panga direktoriks, kust aastal 1928 Pikalaenu Panga asutamise puhul määrati selle presidendiks, kus töötab praegugi.

PAUL ÖPIK.

Suusaspordist Kaitseliidus 1937/38. a. talvel

A. BALDER

Käesoleval talvel möödus 12 aastat ajast, millal Eestis alati kava- ja sihikindla tööga suusatamise alal. Algatajaks ja eesvedajaks siin on olnud Kaitseliit. Eesmärgiks ja hüüdsõnadeks on olnud — „Suusatamine rahvaspordiks!“, „Kõik suuskadele!“ Ülesseatud eesmärkide saavutamiseks on ikka tegevuskavas seisnud:

suuskade ja suusavarustuse kättesaadavamaks tegemine massile;

suusatamise instruktorite kaadri väljaõpetamine;

kaitseliitlastele ja suusatamisest huvitatud kodanikele suusatamise kursuste ja õppuste korraldamine;

võistluste, suusamatkade ja -retkede korraldamine;

lajaulatuseline suusatamispropaganda.

Ka käesoleval aastal on tegevuskavades samad alad. Tegevuse läbiviimine on aga muutunud. Kui mõni aasta tagasi tegevus oli rohkem tsentraliseeritud Peastaabi ümber, vajati tööjõude Peastaabi korraldusel, siis nüüd malevad viivad töö läbi iseseisvalt. Neil on väljakoolitatud suusatamise instruktorite ja suusameistrite kaader. Peastaabi läbi viia on suusasportlikud üritused üleriiklikus ulatuses.

Rahuldustundega võime tagasi vaadata kaheteistkümneaastasele tööle. Kümned tuhanded kodanikud suusatavad. Rõõmustavalt on suusatamine arenenud koolinoorsoos. Suusameistreid on üle maa, kes suuskade headuses ja odavuses omavahel võistlevad. On siiski veel palju tööd. Küllalt ja küllalt näeme pilte, kus maal koolilapsed umbsel teel lund pahmates kooli ruttavad ja koolist koju tõttavad. Miks? Paljudel juhtumitel pole siin põhjuseks raha puudus suuskade ostmiseks vaid suusatamisest arusaamise puudus. Rohkem arusaamist suusatamisest koolidesse ja koolilaste kodudesse! Kaitseliitlastest on tuhandeid suusad. Üksused käsutatakse ja nad tulevad taliõppustele suuskadeta. Kas on mõeldav nüüd, kus lumi on kohati rünni, taktikaline õppus suuskadeta? Ei. Põhjuseks, et taliõppustel esinetakse suuskadeta, pole ainult suuskade puudus, vaid ei osata ka suuskadega ei koond- ega lahk- rivis tegutseda. Rohkem õppusi suuskadel, iseäranis neile, kes taliõppustest osa võtavad!

Edasi: linnasuusatajad, rohkem loodusesse, kaugemale linnaümbruse talletatud suusaradadest! Inimene tahab olla looduselaps. Temas elab tung loodusesse, suvel mereranda päikese kätte, talvel lumise metsa vaikusse. Loodusest ammutatakse elustavat eliksiiri; müüride vahel inimene ruineerub. Need on mõtted, mis tikuvad esile, kui käsitleda suusatamist massilises ulatuses.

Jättes kõrvale sajad malevate suusatamisvõistlused ja matkad vaatame, millised üleriiklikud suusaspordi üritused on Kaitseliidus käesoleval talvel. Neid on neli:

1. 3. Tallinn—Valkla—Tallinn teatesuusatamise võistlused;

2. Vabariigi 20. aastapäeva tähistamise suusamatk ümber Eesti;

3. 18 ja 50 km suusatamisvõistlused Narvas 29. ja 30. jaan.;

4. Kaitseliidu üleriiklikud ja Eesti, Soome, Läti ja Poola omakaitseorganisatsioonide suusatamisvõistlused Viljandis 18.—20. veebruarini.

Tallinn—Valkla—Tallinn teatesuusatamine oli esimene suurem suusasportlik sündmus. mille vastu suurt huvi tunti. Sünnib ju see suusatamine hr. Riigihoidja auhinnale ja Valkla lahingu märgini, kus löödi tagasi punaväe pealetung Tallinnale, ja Tallinn—Valkla—Tallinn suusatamisel on sümboolne tähendus — vabadusvõitlejate mälestamine suusasportlaste poolt, neile austamise ja lugupidamise ülesnäitamine. Algas ju Valkla vabadusvõitlust Kalevi malev. Algas Eesti rahvaväe edukas pealetung.

Suusatamismaa pikkus edas-tagasi on kokku 80 km. Käesoleval aastal võttis Tallinn—Valkla—Tallinn teatesuusatamisest osa 18 meeskonda, nende seas 11 kaitseliidu meeskonda. Esimesele kohale tuli ja võitis hr. Riigihoidja auhinna Harju maleva meeskond, ajaga 4 tundi 59 min. 45 sek. Finiši jõudnud esimese kaheksa meeskonna seas oli 6 kaitseliidu meeskonda. Tallinn—Valkla—Tallinn teatesuusatamisel kaitseliidu suusatajad näitasid suurt tahet, suusatamisoskust, jõudu ja püsivust.

Teiseks suusatamise suursündmuseks on suusamatk ümber Eesti. Suusamatk ümber Eesti korraldatakse käesoleval aastal Vabariigi 20. aastapäeva

Vabariigi 20. aastapäeva tähistamise suusamatk ümber

EESTI

29.01 kuni 20.02.1938. a.

Suusatee pikkus 1289 km
Suusatee kaetakse 174,5 tunniga
Võtab osa 86 meeskonda

tähistamiseks ja see kujuneb seetõttu suuremaarvuliseks ning huviküllasemaks kui varem il aastail. Matk algab Viljandis 29. jaanuaril ja lõpeb Viljandis 20. veebruaril üleriiklike suusatamisvõistluste ajal. Suusamatkast võtab osa 86 meeskonda, suusatades kogu matka ulatuses 1279 km. Arvestades meeskonna keskmiseks suuruseks 6 meest võtab matkast osa ümmarguse arvuna 500 suusatajat. Viljandist väljuvale meeskonnale antakse kaasa Vabariigi 20. aastapäeva tähis-

tamise suusamatka päevaraamat, mis vahetuspunktides meeskonnalt meeskonnale edasi antakse. Päevaraamatuse kannab iga meeskond oma nimed, meeskonna väljaastumise ja kohalejõudmise ajad, andmed suusatee, ilmastiku, oma tähelepanekute jne. kohta. Kui on olemas meeskonna pilt, siis kleebitakse matka päevaraamatusele ka meeskonna pilt. Nii kujuneb matka päevaraamat huviküllaseks dokumendiks matka kohta.

Matk teostatakse järgmise maršruudi kohaselt:

Päev ja kellaaeg	Maršruudi nimetus	Tee pikkus	Meeskond
29. jaanuar kell 0700—1030	Viljandi — U. Kariste as.	30 km	Sakalamaa Malev
" " 1100—1300	U. Kariste as. — Abja-Paluoja	17 "	Pärnumaa "
" " 1330—1500	Abja-Paluoja — Mõisaküla	13 "	" "
" " 1530—1800	Mõisaküla — Kilingi-Nõmme	21 "	" "
30. jaanuar kell 0800—1100	Kilingi-Nõmme — Surju	22 km	Pärnumaa Malev
" " 1130—1430	Surju — Pärnu	22 "	" "
" " 1500—1630	Pärnu — Audru	11 "	Pärnu "
31. jaanuar kell 0800—0930	Audru — Ellamaa	13 km	Pärnumaa Malev
" " 1000—1130	Ellamaa — Kalli	12 "	" "
" " 1200—1330	Kalli — Oidrema	11 "	" "
" " 1400—1600	Oidrema — Lihula	13 "	Lääne Malev
1. veebruar kell 0800—0900	Lihula — Kirbla	9 "	Lääne "
" " 0930—1130	Kirbla — V. Rõude	15 "	" "
" " 1200—1400	V. Rõude — Oonga	12 "	" "
" " 1430—1630	Oonga — Ridala	10 "	" "
2. veebruar kell 0800—0930	Ridala — Haapsalu	11 km	Lääne Malev
" " 1000—1200	Haapsalu — Nigula	17 "	" "
" " 1230—1500	Nigula — Risti	17 "	" "
3. veebruar kell 0800—1030	Risti — Nissi	20 km	Lääne Malev
" " 1100—1300	Nissi — Laitse	15 "	Harju "
" " 1330—1530	Laitse — Keila	16 "	" "
" " 1600—1730	Keila — Saue vallamaja	11 "	" "
4. veebruar kell 0800—1030	Saue vallamaja — Tallinn	20 km	Harju Malev
" " 1100—1330	Tallinn — Vaida	22 "	Tallinna "
" " 1400—1700	Vaida — Kose	22 "	Harju "
5. veebruar kell 0800—0930	Kose — Saumetsa	10 km	Harju Malev
" " 1000—1230	Saumetsa — Vahastu	20 "	" "
" " 1300—1530	Vahastu — Türi	21 "	Järva "
" " 1600—1800	Türi — Paide	15 "	" "
6. veebruar kell 0800—1200	Paide — Järva-Jaani	32 km	Järva Malev
" " 1230—1600	Järva-Jaani — Ambla	25 "	" "
7. veebruar kell 0800—1030	Ambla — Tapa	18 km	Järva Malev
" " 1100—1330	Tapa — Kadrina	16 "	" "
" " 1330—1530	Kadrina — Rakvere	15 "	Viru "
" " 1600—1700	Rakvere — Vaeküla	12 "	" "
" " 1700—1800	Vaeküla — Kabala	8 "	" "
8. veebruar kell 0800—1030	Kabala — Sonda	10 km	Viru Malev
" " 1100—1300	Sonda — Lügánuse	15 "	" "
" " 1330—1500	Lügánuse — Kohtla-Järve	13 "	" "
" " 1530—1730	Kohtla-Järve — Jõhvi	15 "	" "
9. veebruar kell 0800—1000	Jõhvi — Konju	15 km	Viru Malev
" " 1000—1200	Konju — Vaivara	15 "	" "
" " 1230—1400	Vaivara — Tõrvajõe	10 "	Narva "
" " 1430—1600	Tõrvajõe — Narva	10 "	" "
10. veebruar kell 0800—0930	Narva — Samokrassi	13 km	Narva Malev
" " 1000—1100	Samokrassi — Auvere	7 "	" "
" " 1130—1300	Auvere — Mustajõe	13 "	" "
" " 1330—1700	Mustajõe — Kuremäe	25 "	" "
11. veebruar kell 0800—1030	Kuremäe — Iisaku	20 km	Viru Malev
" " 1100—1330	Iisaku — Tudulinna	20 "	" "
" " 1400—1630	Tudulinna — Avinurme	17 "	" "
12. veebruar kell 0800—1130	Avinurme — Mustvee	27 km	Tartumaa Malev
" " 1200—1400	Mustvee — Torma	15 "	" "
" " 1430—1630	Torma — Sootaga	15 "	" "
13. veebruar kell 0800—0930	Sootaga — Jõgeva	10 km	Tartumaa Malev
" " 1000—1200	Jõgeva — Kaarepere	14 "	" "
" " 1230—1430	Kaarepere — Voldi as.	14 "	" "
" " 1500—1800	Voldi as. — Tartu	21 "	" "
14. veebruar kell 0800—1030	Tartu — Kambja	18 km	Tartu Malev
" " 1100—1230	Kambja — Voore as.	12 "	Tartumaa "
" " 1300—1400	Voore as. — Vastse-Kuuste	8 "	" "
" " 1430—1630	Vastse-Kuuste — Põlva	16 "	" "

Päev ja kellaeg	Maršruudi nimetus	Tee pikkus	Meeskond
15. veebruar kell 0800—1000	Põlva — Vastse-Koiola	16 km	Võru Malev
" " 1030—1200	Vastse-Koiola — Veriora as.	11 "	" "
" " 1230—1500	Veriora as. — Orava as.	17 "	" "
" " 1530—1730	Orava as. — Petseri	14 "	" "
16. veebruar kell 0800—1030	Petseri — Vastseliina as.	20 km	Petseri Malev
" " 1100—1230	Vastseliina as. — Halla as.	12 "	Võru "
" " 1300—1530	Halla as. — U. Kasaritsa as.	11 "	" "
" " 1600—1700	U. Kasaritsa as. — Võru	7 "	" "
17. veebruar kell 0700—0930	Võru — Osula algkool	18 km	Võru Malev
" " 1000—1130	Osula algkool — Linnamäe vallam.	10 "	" "
" " 1200—1300	Linnamäe vallam. — Vaabina as.	8 "	" "
" " 1330—1430	Vaabina as. — Antsla alev	8 "	" "
" " 1500—1730	Antsla alev — Karula Lüllemäe	10 "	" "
18. veebruar kell 0900—1100	Karula Lüllemäe — Kaagjärve as.	15 km	Valga Malev
" " 1130—1300	Kaagjärve as. — Valga	10 "	" "
" " 1330—1500	Valga — Sooru as.	12 "	" "
" " 1530—1700	Sooru as. — Soe	10 "	" "
19. veebruar kell 0700—0900	Soe — Tõrva	14 km	Valga Malev
" " 0930—1130	Tõrva — Taagepera	16 "	" "
" " 1200—1400	Taagepera — Nuia	14 "	" "
" " 1430—1600	Nuia — Halliste	10 "	Pärnumaa "
" " 1630—1800	Halliste — Oisu as.	10 "	" "
20. veebruar kell 0700—0830	Oisu as. — Paistu	10 km	Sakalamaa Malev
" " 0900—1100	Paistu — Viljandi	14 "	" "

50 ja 18 km suusatamisvõistlused Narvas 29. ja 30. jaan. on suusaspordlastele kolmandaks oodatud sündmuseks. Need võistlused pole massivõistlused, vaid pigemini eliit-suusatajate võistlused. 50 ja 18 km suusatamisvõistlused on meie parematele suusatajatele olnud iga aasta pinevamateks võistlusteks, on ju need Eestis ainukesed 50 km võistlused, kus suusatajatel on võimalus oma jõudu katsuda ja rahvusvahelistele võistlustele ette valmistuda.

Kaitseliidu üleriiklikud suusatamisvõistlused Viljandis 18.—20. veebruarini on viimne jõuproov käesoleval aastal meie suusaspordlastele. Samal ajal korraldatakse ka Viljandis Eesti, Soome, Läti ja Poola omakaitseorganisatsioonide suusatamisvõistlus, mis teeb huvi Viljandi võistluste vastu kahekordseks. Viljandi võistlustele koguneb võistlejaid ühes võistluste korraldajatega ümarguselt 1000 inimest.

Võistluste aeg on järgmine:

Reedel, 18. veebruaril:

- Kell 0800 — Eesti, Soome, Läti, Poola omakaitseorganisatsioonide 30 km patrullsuusatamine laskmisega;
 „ 1200—1600 — Kaitseliidu 18 km patrullsuusatamine laskmisega.

Laupäeval, 19. veebruaril:

- Kell 0800—1100 — 18 km võistlus meister-, võistlus- ja algajate klassis;
 „ 1100—1300 — 10 km võistlus vanade kaitseliitlaste klassis;
 „ 1300—1700 — 4×10 km teatesuusatamine algajate klassis;

Pühapäeval, 20. veebruaril:

- Kell 0800—1300 — 30 km suusatamine meister-, võistlus- ja algajate klassis;
 „ 0915—1045 — 5 km suusatamine Naiskodukaitsele;

- „ 1000— — Eesti, Soome, Läti ja Poola omakaitseorganisatsioonide 4×10 km teatesuusatamine;
 „ 1045—1245 — 5 km suusatamine Noorkotkastele.
 „ 1600— — Aktus ja auhindade väljaandmine „Ugala“ teatris.

Viljandi võistlused kujunevad huviküllaseks massilise võistlejate arvu ja maastiku tõttu. Viljandi ja Sinialliku mäed, Loodi ja Põrgu orud, vaevalt on Eestis ilusamat ja luulerikkamat maastikku suusatamiseks. See maastik erineb tunduvalt Põhja- ja Lääne-Eesti maastikust. Tõusud ja sellele järgnevad kiired allasõidud, osalt metsasel maastikul, see nõuab suusatajalt pingutust ja osavust. Ainult lähema maa võistlejatele maastik lõuna pool Viljandi järve ehkki küll on tõusudega, siiski enamuses metsavaba.

Kõvimaks võistluseks malevate vahel on patrullivõistlus. Suusatamise osavuse kõrval mängib siin tähtsat osa laskmine ja patrulli juhtimine. Nõrgad laske-tagajärjed võivad alla viia ka parimad suusatamise tagajärjed. 1936. a. patrullivõistluse tulemused Võrus näitasid, et lasketagajärjed on alla keskmise. Lastes 200 m kauguselt kolmandikkujusse 14 patrullist 25% ja rohkem tabamusi said ainult 3 patrulli. 40 võimalikust tabamusest saavutasid Järva malev 22 tabamust, Tallinna malev — 17 ja Tartumaa mlev — 12 tabamust. Teised kõik saavutasid vähem. Siin on patrullipealikul ülesandeks säästa laskmiseks patrulli jõudu, rahustada patrulli, vaadelda tule tagajärgi (kuulide kukkumisi) ja korrigeerida tuld.

Viljandi suusatamisvõistlusteks on käimas ettevalmistustööd. Viljandi seltskond on annud ruumid võistlejatele ühiskorteriks, Sakala Malev on enda peale võtnud majandusala korraldamise ja võistluse tegeliku läbiviimise, Naiskodukaitse Sakala ringkond hoolitseb toitlustamise eest. Võistlusi korraldav toimkond püüab kõik teha võistluste heaks kordaminekuks.

Tere tulemast, suusaspordlased, Viljandi suusatamisvõistlustele!

100 AASTAT EESTI RAHVUSLIKKU TEADUST

Mõtteid ja tagasivaateid „Õpetatud Eesti Seltsi“ 100 a. juubeli puhul

30. jaanuaril oli noorel eesti teadusel harukordne tähtpäev. Nimelt pühitsetes siis meie kõige vanem eraalgatuslikult organiseeritud ja pidevalt meie päevini Eesti maa-alal tegutsev teaduslik keskus — Õpetatud Eesti Selts Tartu ülikooli juures — oma sajandat aastapäeva.

Edendada teadmisi eesti rahva minevikust ja olevikust, keelest ja kirjandusest kui ka eestlaste asustatud maast — see oli eesmärk ja lipukiri, mille ümber koondus rida Tartu ülikooli nooremaid õppejõude ja samast ülikoolist võrsunud esimese eesti haritlaspõlve esindajaid eesotsas Faehlmanni ja Kreutzwaldiga, kui nad 18. jaanuaril 1838. a. kokku astusid, et antud eesmärkide suunas sihiteadlikult ja otsustavalt tööle hakata. Sellele ülesandele truuks jäädes ongi õpetatud Eesti Selts tegutsenud kord vähema, kord suurema intensiivsusega ning produktiivsusega kogu oma pika eluea kestes. Ta on aastakümnete kaupa olnud ainsaks eesti rahvuslike teaduste viljelemise keskuseks, nii vaimse kui ainelise kultuuri mälestusmärkide kogujaks, säilitajaks ja jõudumööda ka kriitiliseks läbitöötajaks ning töötulemuste trükis avaldajaks.

Nagu tähendatud, olid seltsi asutamisel ja alg-aastakümneil juhtivalt ja suunaandvalt tegevad meie rahvusliku esiärkamise silmapaistvaimad suurmehed Faehlmann ja Kreutzwald. Samuti ka hilisemal ajal, kui selts väliselt oli muulaste juhtida, on püsivaimaiks ja agaraimaiks kaastöölisiks olnud terve rida meie rahvuskultuurilise mineviku parimaid uurijaid: J. Hurt, M. Veske, J. Jung, W. Reiman, O. Kallas jt., et mainida ainult kõige tähtsamaid. Nende kõikide teadusliku töö paremik on suurel määral avaldatud Õpetatud Eesti Seltsi väljaannete veergudel. Eesti Vabariigi algaastaist peale, eriti aga viimase aastakümne kestes, on seltsi ümber koondunud kõik meie silmapaistvaimad rahvuslike teaduste alal töötajad, et endiste eesmärkide suunas, kuid seda suurema süstemaatsuse ja süvenemisega, edasi töötada.

Õpetatud Eesti Seltsi algatusel kogutud teadusliku töö vahendeist vääriavad märkimist: 1) raamatukogu (umb. 25.000 eks.), eriti selle eestikeelne osa, mis on E. Rahva Muuseumi Arhiivraamatukogu kõrval vanema kirjanduse osas praegugi üks kõige täielisemaid; 2) eesti keele sõnavara kogu, mille põhjal akadeemik F. J. Wiedemann koostas oma suure eesti-saksa sõnastiku; 3) muinasteaduslike leidude kogu (circa 10.000 eset), mis 1921. a. anti Tartu ülikoolile Arheoloogia Kabineti ja Muuseumi

alusvaraks; 4) mündikogu (circa 60.000 münti), kõige suurem ja täielisem terves Eestis, mis Haridusministeeriumi otsusel 1935. a. peale on muudetud keskseks Mündikabinetiks, kuhu koondatakse kõik Eesti Vabariigi piirides leitud mündid, ja mis seega täidab samu ülesandeid kui välismaade riiklikud mündikabinetid; edasi etnograafiliste ja kultuurlooliste esemete kogud, käsikirjade, kaartide, plaanide, piltide jm. kogud. Viimaseil aastakümneil, kus meil on tekkinud terve rida erialaliste ülesannetega organisatsioonid ja asutusi, kes rahvuskultuuriliste mälestusmärkide kogumise ja säilitamise on võtnud oma eriülesandeks (Eesti Rahva Muuseum, Eesti Riigi Keskarhiiv, Eesti Rahvaluule Arhiiv, Eesti Kultuurilooline Arhiiv jm.), ei ole Õpetatud Eesti Seltsil olnud tarvidust enam endisel määral oma tähelepanu pühendada materjalide kogumisele. Seda enam on aga esikohale kerkinud materjalide läbitöötamise ja trükis avaldamise ülesanded.

Oma väljaannete kaudu, mis Eesti ja eesti teaduse tutvustamise otstarbel ilmuvad kultuurkeeltes ja

*Prof. H. MOORA,
Õpetatud Eesti Seltsi praegune esimees*

Pastor C. H. GEHEVE,
Õpetatud Eesti Seltsi esimene
esimees (1838—1840)

Prof. A. HUECK,
Õpetatud Eesti Seltsi esimees
1840—1843

Dr. F. R. Faehlmann,
Õpetatud Eesti Seltsi esimees
1843—1850

mida vastava vahetuskokkuleppe alusel Õpetatud Eesti Selts saadab umb. 200—12 välismaa teaduslikule asutusele ja raamatukogule, on selts algusest peale sidet pidanud kogu kultuurmaailma teaduslike keskustega. Lisaks oma vanemaile väljaandeile „Õpet. E. Seltsi Toimetused“ (alates 1840. a.) ja „Õpet. E. Seltsi Aastaraamat“ (alates 1861. a.) on Eesti iseseisvuse ajal asutatud väljaannete sarjad „Eesti filoloogia ja ajaloo aastaülevaade“, „Eritoimetused“ ja kõige viimati: „Õpet. E. Seltsi Kirjad“. Neist rohkearvulisist väljaandeist iga aasta ilmuv „Aastaraamat“ sisaldab lühemaid üksikuurimusi kodumaa ajaloo, keele, rahvaluule, arheoloogia, etnograafia, kunstiajaloo jm. aladelt, kuna „Toimetuste“ sisuks on samadelt aladelt suuremad monograafilised uurimused. Viimatinimetatud sarjas on muuseas esimest korda ilmunud ka meie rahvuslikus ärkamisloos harukordse tähtsuse omandanud Kreutzwaldi „Kalevipoeg“. „Eesti filoloogia ja ajaloo aastaülevaade“, ilmudes annete kaupa iga aasta kohta eraldi, sisaldab täielise bibliograafilise ülevaate eesti ajalehtedes, ajakirjades kui ka üksikteostena ilmunud kirjutustest ning töödest rahvuslike teaduste alal. Erilist mainimist väärib aga seltsi „Eritoimetuste“ sari, millest seni on ilmunud kaks suurekaustalist ja mahukat köidet, mis sisaldavad dr. I. Mannise rohkearvuliste piltidega varustatud põhjaneva uurimuse eesti etnograafiast (Die Sachkultur Estlands I—II). Seltsi kõige uuem eestikeelne sari „Kirjad“ on mõeldud sisemaiste teaduslike huvide rahuldamiseks. Lisaks eelolevale võiks tähendada, et seltsi väljaanded viimaste aastakümnete jooksul pole suurenenud ainult seeriaste rohkuselt, vaid üksiksarjad on paisunud niihästi oma mahult kui ka sisult ning on leidnud rahvusvahelise teadusmaailma täie tunnustuse ja kiituse. Väljaannete kogumaht ulatab üle 25.000 trükilehekülje, millest ligikaudu pool on ilmunud Eesti iseseisvuse-aastate kestes. Seltsi väljaannete suurt levikut ja rahvusvahelise tunnustuse ulatust näitab lõpeks veel seegi, et ta saab välismailt pidevalt nõudmisi ka vanemate väljaannete kohta. Kahjuks pole aga seltsil enam võimalik neid soove rahuldada, sest peagu kõik kuni maailmasõjani ilmunud väljaanded on ammu laost lõppenud ja harulduseks muutunud.

Kõige selle tööga, mis praegu noorte jõudude juuretulekuga on jõudsasti kasvamas, on Õpetatud Eesti Selts aidanud ja aitab ühe kandva tegurina põhjendada ja viljelda eesti teadust ja ühes sellega ka meie rahvuslikku teadvust. Õpetatud Eesti Seltsi tähtpäev pole mitte ainult selle taga oleva pika aja, vaid ka töö kaalu ja ulatuse poolest nii kodu- kui välismaale väljapaistvaks sündmuseks, mis peab koondama ja andma jõudu ning julgust järgnevate aegade vaimutööle.

Küsitlesime Õpetatud Eesti Seltsi juubeli puhul seltsi praegust esimeest prof. H. Moorat, kuidas mõjub Eesti Teaduste Akadeemia asutamine seltsi edaspidisele tegevusele ja kas selles ei ole oodata sel puhul mõningaid muutusi. Prof. Moora vastas, et Eesti Teaduste Akadeemia asutamine mõjutab seltsi edaspidist tegevust vahest ainult niipalju, et see viiakse Tartu ülikooli juurest Eesti Teaduste Akadeemia juure. Seltsi tegevuses jääb maksma senine suund — viljelda senist teaduslikku tööd eesti rahva ja kultuuri eduks.

*

Kui vaadata tagasi Õpetatud Eesti Seltsi asutamise eelperioodile ja meele tuletada selle ajajärgu ilmet, siis pörkame tahtmatult kokku suure reformatsioonilise kultuuriajastuga, mille mõjul hakkas kultuuriliselt uinuvalle Baltimaale puhuma esimesi tugevamaid teaduslikke tuuli.

Enne Tartu ülikooli uuestiavamist, mis sündis teatavasti 1802. a., oli lääne kultuurimõjude kandumine meie maale võimalik nende väheste Balti päritoluga teadusmeeste kaudu, kes lõpetasid mõne Lääne-Euroopa, peamiselt Halle, ülikoolid, kus said oma hariduse näit. peaaegu kõik tol ajal Baltimaal tegutsevad pastorid. On loomulik, et Baltimaal tegutsevate teadusmeeste (pastorite, arstide jne.) keskel oli rohkesti ka mitte-balti päritoluga isikuid. Nii näeme neid ka uuestiavatud Tartu ülikooli õppejõudude hulgas õige rohkesti.

19. sajandi algul rahvameelselt häälestatud kirjamestest, kes asusid tööle meie maa kultuuriliseks viljelemiseks, võiksime mainida kolme nime: O. W. Masingut Äksis, J. H. Rosenplänterit Pärnus

ja J. W. L. Luce't Kuressaares. Volmari postmeistri poeg Rosenplänter oli see mees, kes hakkas 1813. a. Pärnus välja andma eesti keele uurimiseks pühendatud ajakirja „Beiträge zur genaueren Kenntniss der ehstnischen Sprache“. Tema lähimaks kaastööliseks oli tegelik arst J. W. L. Luce, kes, olgugi välismaise päritoluga, tundis elavat huvi meie maa ja rahva kultuurilise arengu vastu, olles eriti vaimustatud eesti keele foneetilisest ilust. Oma töökspidamiste kohaselt avaldab ta Rosenplänteri poolt toimetatavas „Beiträge'de neljandas vihus 1815. a. vaimustava artikli eesti keele arendamise võimalustest ja ilust. Ühtlasi teeb ta ettepaneku ühe seltsi asutamiseks, mille ülesandeks pidi olema uurimuste teostamine eesti keele arendamise alal.

Ettepanekust haarati kohe suure vaimustusega kinni ja vastavate eeltööde tegemine algas jalamaid. Paar aastat hiljem, nimelt 14. veebruaril 1817. a., kinnitas haridusminister vürst Golitsõn „Kuressaare Eesti Seltsi“ („Arensburgische Ehstnische Gesellschaft“) põhikirja. Nagu näha, oli seltsi asukohaks Kuressaare linn. Vastavalt sellele oli seltsi ümber koondunud ka rida Saaremaa pastoreid, kes ka põhikirjale, milles olid ette nähtud kõik eesti kirjakeele normeerimise ja grammatika parandamise ettepanekud, alla kirjutasid. Seltsi esimesel peakoosolekul 30. mail 1817. a. valiti Luce seltsi presidendiks, kuna „direktoriks“ sai Saaremaa superintendent A. H. Schmidt. Seltsi tegevus algas väga hoogsalt: juba viieteistkümnenda aasta pärast oli seltsi liikmete poolt kogutud viisteist suurt mappi mitmesuguste keelete materjalidega. Kahjuks on sellest materjalist suur osa hävinud, kuna tänapäevani on säilinud ainult see materjali-osa, mis avaldati Rosenplänteri „Beiträge“ veergudel.

Rosenplänteri poolt algatatud estofiilse liikumisega tuli varsti kaasa tuntud ärkamisaegne tegelane, Lohusuu kõstri poeg, O. W. Masing, kes oli saanud oma hariduse, nagu palju teisigi tolleaegseid haridustegelasi, Halle ülikoolis. Pärast õpingute lõpetamist oli Masing olnud paar aastat kodumaa mõisades kodukooliõpetajaks, reisinud väga palju Euroopas ja tulnud siis Virumaale pastoriks, kust ta 1814. a. toodi Äksi kihelkonna hingekarjaseks.

Masingi nimi on meile meie kultuuriajaloo ja rahvusliku ärkamisaja ajastust küllalt hästi tuttav. Masing, kes oli samuti tulihingeline eesti kirjakeele normeerimise ja parandamise õhutaja, hakkas tuliselt kaitsma põhja-estide keelemurret, mis ajas lõuna-estide murde pooldajad loomulikult marru, seda enam, et Masing oli sattunud just lõuna-estide murdepiirkonna keskele. Masing ei rahuldunud üksnes sellega, et ta oma Alutaguse metsadest kaasatoodud põhja-estide keelemurde paremakstunnistamise töökspidamisi ainult endale oleks pidanud, ei, ta alustas koguni tugevat rünnakut tartumurdelise kiriku- ja tol ajal ilmalikust kirjandusest peagu ainsana levinud kalendrikirjanduse vastu. Tema otsekoheseks teeneks tuleb lugeda seda, et talurahvaseadus tõlgiti eesti keele puhtas põhja-estide murdes, kuna Uue Testamendi uus trükk ilmus siiski veel tartumurdelisena. Kuipalju Masing ka selle vastu ei võidelnud, jäid siin lõuna-estide keelemurde pooldajad lõpuks siiski võitjaks.

On loomulik, et Masingi „ketserlikud“ töökspidamised eesti kirjakeele normeerimise küsimuses ei saanud anda lõuna-estide keelemurde pooldajatele hinge- rahu. Kuna Masing oli oma tulihingelise võitlusviisi poolest vastastele kõva pähkel, siis jõuti otsusele, et ilma organiseeritud võitlusrindeta on raske saada temast jagu. 1819. a. Tartus peetud sinodi järjekordsel istungil otsustati Masingile otsustava vastulöögi andmiseks asutada organiseeritud koondus, millele anti hiljem nimeks „Eesti Õpetatud Selts Tartus“ („Ehstnische Gelehrte Gesellschaft zu Dorpat“), millest sai praeguse juubilar — Õpetatud Eesti Seltsi — kõrgeaateline eelkäija. Selle seltsi tegevuse aluseks võeti eespoolmainitud „Kuressaare Eesti Seltsi“ põhikiri. Presidendiks valiti siin Urvaste praost Fr. G. Moritz, „direktoriks“ eelmise vend, Tartu Jaani koguduse hingekarjane ja ülikooli eesti keele lektor L. W. Moritz, mõlemad ägedad lõuna-estide kirjakeele pooldajad.

Selle seltsi tegevuses jälgiti peamiselt „Kuressaare Eesti Seltsi“ eeskujul, kuid nii tõhusaid töötulemusi siin vist siiski ei saavutatud, kuigi viimatimainitud selts ei ole jätnud järeltulevatele põlvetele eesti keelevara viljasalvedesse ka peaaegu midagi. Seltsi tegevust raskendas tolleaaja oludes mõistetav liiklemisolu puudulikkus ja liikmete laialielamine, mis võimaldas liikmete vahelist ühendusepidamist peamiselt ainult kirjavahetuse kaudu, arvestamata sinodi koosolekuid kord või kaks aastas, kus saadi ühiselt kokku tulla. Suurt puudust tunti ka seltsi liikmete ja kaastöölise järelkasvu puudumisest, sest juba kümnekuude aasta järele varisesid seltsi tegevuse kandvaimad liikmed — mõlemad Moritzid — manalasse, kuna hiljem järgnes neile ka palju teisi. Nende asemikeks saanud hingekarjased ei tunnud enam nii suurt huvi ilmalike asjade vastu kui nende eelkäijad ja nii hakkas seltsi tegevus viimaks päris soiku jääma. Ortodoksne usukäsitlus hakkas üldisi rahvahariduslike küsimusi kõrvale suruma. Talurahvale antud „vabadusega“ arvati kõik rahva nõudmised niihästi kultuuri kui ka maise heaolu suhtes rahuldatud olevat. Ometi osutus see kõik halvastimaalitud pettepidiks, millest lühinägelised hingearstid rahva tõelist viletsuspilti ei osanud välja lugeda. Ometi oli ka neid tõsiseid rahvamehi, kes suutsid olukorda õieti hinnata, kuid nende arv oli siiski selleks liig vähene, et nad oleksid suutnud üksinda midagi ära teha. Vana Kuressaare arst Luce, kes omal ajal pastorikuu arstikuu vastu ümber oli vahetanud, kirjutas 1831. aastal Rosenplänterile: „Ja talupojale maksab see sõna — vabadus! — nii palju uusi andameid, et ta raamatute ostmisele ei või üldse mõelda. Oh neid vaeseid petetuid! Ainult et neil samuti pead pööritama ei hakkaks nagu kogu Euroopal pööritab. Või kas poleks neil selleks põhjust? — Maa päriselanikult võeti kõik ja öeldi, selle eest oled sa vaba, see tähendab, sa võid nüüd iga aia taga kärvata, kus aga soovid; või võta paratamatuse orja-ahelad enda kanda, hakka teoorjaks ja tee, mis härra soovib.“

Nagu näeme, leidis tol ajalgi mehi, kes maa ja rahva olukorda õieti hindasid. Kahjuks oli aga sääraseid mehi vähe ja nende piüded eesti rahva kultuu-

rilist ja majanduslikku olukorda parandada ei annud nimetamisväärsed tulemusi. Kultuurilisele võitlusväljale asunud teadusmeeste arv sulas aastatega ikka enam ja enam kokku ja ideeline võitluspinge vaibus. Aastal 1832 pidi Rosenplänter ka oma ajakirja väljaandmise lõpetama, mis osutus eesti kirjakeele arendamise edaspidistele püüetele suureks hooiks.

Kõige selle tagajärjel saabus eespoolmainitud kolmiku — Luce, Masingi ja Rosenplänteri — poolt alustatud eesti keele ja kultuuri uurimis- ja arendamistöös seisak. See kestis kuni 1836. aastani, mil hakati Baltimaa jaoks välja andma kultuurilist nädalalehte „Inland“, mille ümber kogunes mitmesuguste teadusehuvidega inimesi, kes koondusid selle kohaselt ringidesse. Ühe niisuguse ringi liikmed seadsid oma otsekoheseks huvialaks eesti keele, kirjanduse, ajaloo, maateaduse jne. uurimise. Sellesse ringi kuulusid teiste hulgas tuntud ärkamisaegne tegelane ja kirjamees dr. Fr. R. Faehlmann, Tallinna pürjermeisteri poeg, anatoomia professor Alex. Hueck ja Tartu seminari inspektor D. H. Jürgenson.

Need mehed käisid pidevalt koos ja arutasid omavahel mitmesuguseid teaduslikke ja Eestimaa kultuuri puudutavaid küsimusi. Need kooskäimised andsid meestele lõpuks mõtte iseseisva seltsi asutamiseks, kus saaks seni omavahel eietatud küsimusi laiemal alusel ja seaduslikult registreeritud korras edasi arutada. Kooskäimise kohaks oli prof. Senffi maja Tartus, Tähe ja Tiigi tänava nurgal. Ühes oma hilisemas kõnes mälestas dr. Faehlmann suure hardusega neid päevi, kus Senffi aias koos istuti ja omavahelisi mureküsimusi arutati ja kus ka iseseisva seltsi asutamise mõte tekkis. „Rõõmu ja kurbusega mäletan seda aega, kus meil mõlemail, Hueckil ja minul, 1837. a. suvel Senffi aias õitsva puu all selle seltsi esimene asutamismõte tekkis.“ Ja edasi: „Jürgenson oli meie sihtide jaoks üks hädatarviline mees juba rahva ja tema keele põhjaliku tundmise tõttu.“ (Jürgenson oli ajutiselt ka Tartu ülikooli eesti keele lektor. Les.) „Teda oli raske, väga raske kaasa tõmmata. Aga sellest silmapilgust peale, kui ta asjale oli võidetud, oli ta kogu ihu ja hingega meie mees.“

Seltsi nimeks otsustati võtta „Õpetatud Eesti Selts“, mis oli täpselt sarnane 1819. a. asutatud ja vahepeal surmale suikunud seltsile, ainult sõnade ascus oli siin teissugune. Ka otsustati käia üldiselt neid samu radu, mis juba eelminegi selts oma ülesanneteks oli seadnud, ainult selle vahega, et teaduslik töö ja tegevus pidi siin rajatama palju laialdasemale alusele. Nõnda pidi peale keeleküsimuste uurimise seltsi ülesannete hulka kuuluma veel kirjanduse, ajaloo ja maateaduse jt. küsimused, milleks otsustati tõmmata kaasa vastavate huvidega ringkondi.

25. novembriks 1837. a. oli uue seltsi põhikiri Tartu ülikooli õigusteaduskonna professor Fr. G. v. Bunge poolt välja töötatud ja see saadeti asjahuvilistele tutvumiseks laiali, kuna seltsi asutamise koosolek otsustati kokku kutsuda 8. detsembril 1837. a. Mõningail põhjusil tuli aga seltsi asutamise koosolek järgneva aasta peale edasi lükata. Nii toimuski Õpetatud Eesti Seltsi asutamine (vana kalendri järgi) 18. jaanuaril 1838. a. sellekohaselt kokkukutsutud koosolekul pastor

Geheve korteris. Asutamiskoosolekust võtsid osa 19 isikut, neist 10 Tartust, kus ka prof. Bunge poolt koostatud põhikiri väheste muudatustega vastu võeti. On huvitav märkida, et seltsi programmiline juhtmõte, mis seltsi põhikirja esimeses punktis on kokku võetud ühteainsasse lausesse, püsib saja aasta eest vastu võetud kujul veel tänapäevalgi. See kõlab nii: „§ 1. Tartu ülikooli juures oleva „Õpetatud Eesti Seltsi“ eesmärgiks on edendada teadmisi eesti rahva minevikust ja olevikust, keelest ja kirjandusest kui ka eestlaste asustatud maast.“

Kohe pärast asutamiskoosolekut saadeti vastu võetud põhikiri ülikooli kuraatori kaudu haridusministeeriumile kinnitamiseks. Sama aasta märtsikuus saabunud vastuses teatas aga haridusministeerium, et kehtivate seaduste kohaselt tuleks seltsil alustada oma tööd ülikooli juures, lisaks sellele peaks seltsil olema haridusministeeriumi poolt kinnitatud ja seltsi liikmete hulgast valitud esimees. Kuna aga esialgselt koostatud põhikirja kohaselt oli seltsi juhina ette nähtud ainult teaduslik sekretär, kelleks oli valitud pastor Geheve, siis tuli vajaliste paranduste tegemiseks uus koosolek kokku kutsuda, mis toimuski sama aasta aprillikuus. Teiskordsel esitamisel kinnitati „Õpetatud Eesti Seltsi“ põhikiri haridusministeeriumi poolt alles aasta hiljem, 7. jaanuaril 1839. a. Vastava nõude kohaselt valiti seltsile esimeheks sama Geheve, kes ka haridusministeeriumi poolt selleks kinnitati.

18. jaanuaril 1839. a. võis selts pidada juba oma esimese aastakoosoleku, mis väärib tähelepanu juba selle poolest, et sellel koosolekul liitus seltsi edaspidise tegevusega dr. Fr. Kreuzwald, kelle edaspidine kaasatötamine seltsi tegevusele palju kaasa tõi. Kreuzwaldi poolt loodud suurematu rahvaepos „Kalevipoeg“ tähistab üht helgemat ajajärku Õpetatud Eesti Seltsi tegevuses. Muuseas olgu veel märgitud, et seltsi poolt kogutud keelelised andmed osutusid pärast tõhusaks materjaliks Wiedemanni poolt koostatud Eesti-Saksa sõnaraamatu koostamisel.

19. sajandi lõpul hakkas Õpetatud Eesti Selts oma teaduslike ürituste läbiviimisel ikka enam ja enam Eesti haritlasi kaasa tõmbama. Balti saksluse vaim, mis oli haaranud vahepeal Õpetatud Eesti Seltsi tegevust ja viinud seda ühekülgselt ja rahva huvidest kaugenevale pinnale, hakkab estofiilsetele mõjutustele ikka enam ja enam ruumi andma.

Kui 1860-dail aastail enne esimest Eesti laulupidu Õpetatud Eesti Selts pidi oma balti saksliku kallaku tõttu sellest suurest rahvuslikust üritusest eemale jääma, siis mõned aastad hiljem tuntud vabameelse ja erapooletu prof. Leo Meyeri Õpetatud Eesti Seltsi esimehe kohale asumisel 1869. aastal hakkas eestimeelne liikumine Õpetatud Eesti Seltsis tunduvamalt maad võtma. Prof. Leo Meyeri juhtimisel töötas selts kolmkümmend aastat (1869—1899) ja seda ajajärku tuleb lugeda Õpetatud Eesti Seltsi tegevuses üheks kõige viljakamaks. Sel tegevusperioodil koondus Õpetatud Eesti Seltsi ümber ka rida eesti teadusemehe ja rahva-juhte.

Eesti iseseisvuse ajal elustati Õpetatud Eesti Seltsi sõja-aastail varjusurma vaibunud tegevust uuesti Tartu ülikooli kuraator Peeter Põllu poolt, kes

PEALIK JAAN ANSO 60-AASTANE

26. jaanuaril k. a. pühitses Noorte Kotkaste Võru Maleva pealik Jaan Anso oma 60-dat sünnipäeva. Ühtlasi täitub J. Ansol 40 aastat omavalitsuse teenistust ja 15 a. suure noortesõbrana tegutsemist — noorseppade ja noorkotkaste juhtimisel. Noorte Kotkaste Võru malev, kelle juhiks juubilar on olnud asutamise päevist alates, korraldas J. Anso auks Võrus piduliku aktuse, mis kujues võimsaks austusavalduseks Võrumaa teeneterikkale noortejuhile.

J. Anso sündis 26. jaan. 1878. a. Pärnumaal Abja vallas taluperemehe pojana. Kihelkonnakooli lõpetamise järele täiendas ta oma haridust iseõppimise teel ning mitmesugustel kursustel. 1895. a. astus Vana-Kariste vallasekretäri teenistusse. 1897. a. valiti Uue-

Kariste valla sekretäriks, ühtlasi kinnitati Kaarli valla sekretäriks. 1907. a. siirdus J. Anso Võrumaale, Haanja valla sekretäri kohale. 1919. a. asus teenistusse Võru maavalitsusse, kus juubilar on püsinud tänaseni. Oma teenistusosal on J. Anso tuntud hoolsa, korraliku ja kõigepealt tasakaaluka inimesena, mispärast tema teeneid on korduvalt hinnatud mitmesuguste annetustega.

Juubilar on elavalt osa võtnud ka Kaitseliidu tegevusest juba selle algpäevist. Oli 1918.—1919. a. Haanjas Kaitseliidu juht ja võttis kaitseliitlasena osa ka Vabadussõja lahingutest. Ta on püsinud Kaitseliidu ridades tänaseni.

Kõige südame-lähedasem on juubilarile olnud aga noorte töö juhtimine. Selles töös omab juubilari tegevus Võrumaal määratu suure tähtsuse. 1921.—1931. a. töötas J. Anso Ugala noorseppade maleva juhina. Selle töö tunnustamiseks annetati talle noorseppade liidu poolt „Valge tähe“ mälestusmärk. Noorseppade ühinemise järele noorkotkastega asus juubilar 1931. a. pealikuks noorkotkaste Võru maleva juhtimisele, millisel kohal ennastohverdavalt ja suure armastuse ning hoolega on töötanud tänaseni. Praegu on J. Anso juhtimisel Võrumaa noorkotkaste pere kasvanud ligi 2000-päiseks võimsaks noortemalevaks. Noorkotkaste eduka juhtimise eest on juubilarile annetatud kaitseliidu Valgerist ja noorkotkaste Teenetemärk.

Juubilar võib täie rahuldusega tagasi vaadata oma 60-aastasele teekonnale, mida mööda käies on tulnud võita raskusi ja läbi elada nii muresid kui ka rõõme. Kõik, kes juubilariga on puutunud kokku, on leidnud temas südamliku, sõbraliku ja äärmiselt vastutuleliku inimese.

Soovime südamest õnne ja rohkeid aastaid tublile ja soojahingelisele noortejuhile.

seltsi tegevuse arendamiseks innukalt kaasa töötas. Siit peale pääseb ka eestimeelne vaim seltsi juhtimisel ja tegevuses täiel määral maksvusele. Kuigi sakslased ka edaspidiseil aastail õpetatud Eesti Seltsis kaasa töötasid, on vahekorrad nüüd juba teised ja eestlastest liikmeid hakkab kogunema seltsi ikka enam ja enam. 1929. a. saab õpetatud Eesti Seltsi esimeheks prof. dr. phil. Julius Mark, kes 1936. a. andis seltsi juhtimise üle praegusele esimehele prof. H. Moorale.

Õpetatud Eesti Seltsi 100-a. juubeli puhul valiti Riigihoidja Konstantin Päts ja Sõjavägede Ülemjuhataja kindral-leitnant J. Laidoner seltsi auliikmeteks. Auliikme diplomide vastuvõtmisel pidulikult aktusel Tartu ülikooli aulas ütles Sõjavägede Ülemjuhataja kindr.-leitn. J. Laidoner oma pikema sõnavõtu lõpul: „Kui rahvas tahab iseseisvalt elada, peab tal jatkuma indu ja hoogu võitluseks igal alal, mitte üksi relvaga käes lahinguväljadel, vaid ka kultuuri võitlusrinnel. Kui meie ei suuda võistelda teiste rahvastega oma kultuuri, oma vaimse arengu poolest, siis oleme võimetud ka relvaga oma iseseisvust kaitsma, oleme võimetud tulevikus, kui see peaks juhtuma, niisugust

võitlust läbi elama nagu see juhtus meie Vabadussõjas. Õpetatud Eesti Selts jäägu selleks allikaks, kust voolab kõrgeid kultuuriväärtusi. Kasvatagu see selts ka tulevikus meie rahva au- ja uhkusetundeid. Jäägu tema tulevikutöö tulemused meie kultuuri raudvaraks.“

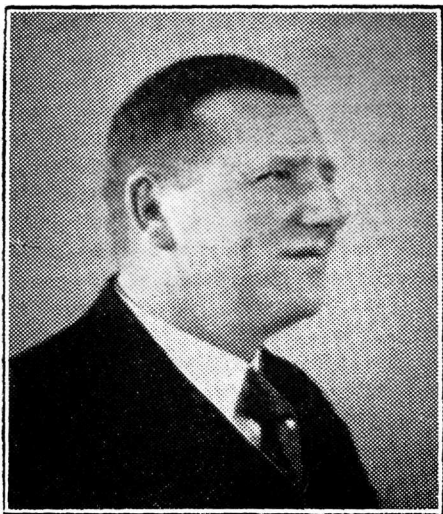
Edasi valiti Eesti teadusemeestest auliikmeteks prof. J. Kõpp, endine rektor ja õpetatud Eesti Seltsi abiesimees, prof. H. Koppel, endine rektor ja kauaaegne seltsi liige, ja prof. J. Mark, end. esimees. Üldse valiti seltsile 25 auliiget.

Nüüd, kus „Õpetatud Eesti Selts“ võib oma 100 a. juubeli piirilt kaugele nendele aegadele tagasi vaadata, kus ähmases poliitilises õhkkonnas ja veel ähmasemas rahva kultuurilistes ja majanduslikes arenguvõimalustes eestlaste asustatud maa kultuurilise heakäigu eest hakati hoolt kandma, võime meie ainult rõõmu tunda nende tublide eestlaste ja estofiilide tõhusast ja ennastsalgavast tööst, mis on kannud Eesti maa ja rahva eest hoolitsemise õilsa mõtte kaugest ärkamisaja minevikust Eesti iseseisvuse 20. aastapäeva piirile.

Les.

Eesti-Soome hõimutöö viljakatel radadel

Soome saatkonna nõunike vahetus Tallinnas

Mag. UUNO KOISTINEN,
uus Soome saatkonna nõunik Eestis

Suhted ja läbikäimised meie põhjapoolsete hõimudega, soomlastega, muutuvad päev-päevalt tihedamaks ja intensiivsemaks. Võime konstateerida, et palju unistatud ja kõneldud Soome silla romantikast on mindud üle reaalsele, tegelikule hõimutööle. Kui aastaid tagasi räägiti hõimlusest ilusõnaliselt ja kogu asi oli rajatud enam tundemomendile, siis nüüd, aegade arenedes, on astunud suur samm edasi — tegelik-loovale hõimutööle, sõnadest tegudeni.

Tõsi küll, meil oma hõimlastega on olnud vahetevahel ka „ütlemisi“, see tähendab klaarimist riigipoliitiliste, majanduslike ja ka kultuuriliste küsimuste pärast, kus kumbki rahvus rõhutab „oma“ õigust ega taha lasta teist endale teha ettekirjutusi, kuidas ja mil viisil oma koduseid asju lahendada. See on nagu sugulaste vahel kunagi, kus ühe ja sama sugukonna liikmed tunnevad end kutsutud ja seatud olevat oma õpetusi teistele jagama ja neile koguni etteheiteid tegema. Kui aga jagatakse perekondlikke rõõmupäevi või leinamomente või kui seisab kogu sugukonna nimi ja au kaalul, siis ollakse mees mehe eest väljas ja tuntakse, et üks on kõigis ja kõik ühes. Õige sõber ja hõimlane mõistab ka teises seda, mis temas on erinevat, ja austab ka seda, sest see on juba nii, et Looja on annud igapäevale oma näo ja hinge ning igale rahvale erineva geograafilise asendi, loomuse ja hinge.

Ühest kannust võrsunud seisavad aga alati ka üksteise eest ja otsivad seda, mis neil kõigil on ühist. Aasta-aastalt on tihenendud Eesti-Soome vahel majanduslik läbikäimine. Järkjärgult on arendatud kaitseväge ja kaitseliidu vahelist koostööd, kus mõlemate maade kaitsejõudude esindajad on kasvanud kokku nii isiklikult kui ka teadmistelt. Kiriku, koolide, haridustegelaste, näitetegelaste ja kümnekonna kutseorganisatsioonide vahel on arendatud pidevat ja sihikindlat koostööd. Üliõpilasnoorsugu on kõige lähemas kontaktis sealpoolsete hõimudega. Kõige selle juures peab tähendama, et just isiklik kontakt ja sõsar-sõbralik läbikäimine on päev-päevalt tihenendud. Nüüd on meil kümneid tuhandeid neid, kes üle lahe sõites võivad eest leida alatisi isiklikke sõpru ja tuttavaid.

Asja allakirjutatud Eesti-Soome kultuurkonventsioon on suurimaid saavutusi, mis hõimutöö ala on üritatud. Jääb soovida, et siingi leiaksid aset tegelikud sammud, mille kaudu meie rahvaste kultuur, vaimuvarad ja hinged leiaksid kõige lähemaid koostöö võimalusi. Keeleõpingu alalt võime märkida, et üha tõuseb Soomes eesti keele mõistjate ja Eestis soome keele tundjate arv.

Eesti-Soome kultuuriline ja majanduslik koostöö on sündinud eriti üksikute tegelaste kaudu, kel peale ametiülesannete on nagu endastmõistetavaks saanud hõimumaade ja rahvaste igakülgne kultuuriline töö, milleks on ohverdatud palju head tahet ja armastust. Üks niisugune mees teiste seas oli ka senine Soome saatkonna nõunik Eestis mag. Matti Ingman, kes kutsuti Moskvasse Soome saatkonna teenistusse. Kaitseliidu pere ja kõik Soome sõbrad ütlevad siit mag. Ingmanile järele sügava „aitäh!“ kaas- ja koostöö eest Eesti-Soome vahelisel läbikäimisel.

Uuele, juba siia saabunud Soome saatkonnanoonikule mag. Uuno Koistisele ütleme aga südamliku tere tulemast! Soome uus diplomaat Tallinnas on siin olnud konsulsekretäriks 3 aastat iseseisvuse esimesil aastail. Ta oskab sulaselget eesti keelt ning on abielus eestlannaga. Kes on kokku puutunud mag. Koistisega, see võib ütelda otseselt, et selles vilkas savolases peitub soe eestisõbraline süda. Oleme õnnelikud, et Soome presidendi valik sattus seesugusele hõimusõbrale. Kõik eeldused on selleks, et Eesti-Soome hõimude igakülgne koostöö läheb üha edasi parema homse rada. Selleks jatkugu jõudu ja õnne kõigile töötajatele hõimukultuuri tööpõldudel. U. S.

Kodukaitsja, kelle relvaks oli sõna

Kirjanik Jakob Liiv suri

17. jaanuaril varises manalasse Kaitseliidu Viru Maleva pere üks vanimaid (kui mitte ütelda vanim) liikmeid — kirjanik Jakob Liiv. Surm kustutas suure eestlase ja tüseda töömehe eluküünla kuu aega enne tema 79. sünnipäeva.

J. Liiviga varises mulda tubli kaitseliitlane, kelle relvaks oli elav trükisõna, millega ta võitles ligi 60 aastat Eesti parema tuleviku eest. Matusetalitusel tunnustati tema teeneid Kaitseliidu alal, ja ka teistel aladel. Kadunu oli omavalitsustegelane, kirjanik, seltskonnategelane, rahvajuht, kõnemees, noorte sõber jne. Teda iseloomustati eestlaste majanduslike ja kultuuriliste püüete kehastajana nelja inimpõlve jooksul, neist kaks põlve Väike-Maarjas, kaks põlve Rakveres. Mõlemasse kohta on ta oma tegevusega jätnud jälgi ja püstitanud nagu monumente: Väike-Maarjasse seltsimaja, Rakverre teatrimaja (uus hoone on kahjuks veel pooleli).

Kadunu oli suure elujõu ja elutahtega. Elu hindas ta ülimalt varaks ja võitles ning sõitles eluhilgava kergemeelse maailmavaate vastu sule ja sõnaga, rohkem veel aga isikliku eeskujuga. Jonni pärast lubas ta elada, kuigi tervis halvenes vanusepäevade lähenedes, ja jonna pärast elas ta veel viimseidki päevi, ehkki kannatas suuri piinu kahe kurjaloomulise kasvaja läbi, mis olid haaranud ta siseelundid.

Kirjandusepõllul on J. Liiv esmajärjes tuntud luuletajana, kuid ta viljeles ka proosa- ja näitekirjanduse alasid. Võitluse- ja ideeinimesena kehastub ta oma luules, kuid ka õrnu ja kauneid armastuse ning loodusetunnetuse momente leidub tema lüürikas. Suur hulk laule on pühendatud ka Eestile, rääkimata veel

J. LIIV (vasakul istumas) Viru maleva laagris

Kirjanik J. Liivile annetakse lilli pärast kõnet Palmse kompanii peol 1934. a.

pühendusist Kaitseliidule ja teistele asutustele. Läbi ja läbi patrioodina hõiskas ta uhkustundest täidetud rinnal, kui Vabadussõda oli lõppenud võidukalt:

Sini-must-valge järele astuvad
kõik uhkel kindlal sammul.

Kui J. Liivi väljaspool Virumaad tuntakse vaid luuletajana-kirjanikuna, siis Virumaa tunneb teda vahet ehk rohkemgi rahvamehena ja kultuurielu juhina. Väike-Maarja kihelkonna kõrgele arenenud kultuurilises seisundis on „süüdi“ ka J. Liiv, kes ajas seltskonnatöö põllul esimesi vagusid ja koos teistega viljeles neid edasi. Rakveres võitles ta linnapeana teatrimaja eest, kuid oma suure autoriteediga oli ta ka ennem rahututel riigi loomise aegadel kasulik. Hea kõnemehega sütitas ta hiljemgi, ka vanusepõlve viimaseil aastail, kõhklejaid headele üritustele kaasa lööma. Eriti noori armastas ta ja noored armastasid teda. Neile tuli tema kõne südamest ja leidis südames ka kõlapinna. Ta ise jäi hingeliselt nooreks elu lõpuni, kuigi kortsud tekkisid näole ja viimasel aastal tekkis ka üksikuid harvu hõbeniite kõrvaäärseisse muidu võrdlemisi tihedasse juuksekahtludesse.

Kaitseliidu Viru Malevas kuulus ta staabikomandos. Tulirelva kandmiseks oli ta aastatelt liig vana, kuid seevastu oli tema relvaks elav sõna, särtsukas ja kaasakiskuv kõne. Et teda ja ta tööd hinnati, tõendab seegi, et kirjanik oli Viru Maleva esimese laagri vanemaks.

Suur eestlane ja vaimuaristokraat Jakob Liiv viib nüüd manala-mail, kuid tema looming elab edasi meie keskel. Teda kui vapralt võidelnud sõnarelvaid kindralit ei unusta Viru Malev. E. L.—1.

«Tõe ja Õiguse» looja 60-aastane

Mõningaid märkmeid A. H. Tammsaare juubeli puhul

A. H. Tammsaare

Isikuna avalikkusele vähe tuntud kirjanik A. H. Tammsaare pühitses 30. jaanuaril oma 60. sünnipäeva. Ta ei alustanud oma kirjanduslikku tegevust kõlava väljaastumisega, nagu hilisemal ajal nii mõnigi noor. Ta pole sidunud end ühegi kirjandusliku rühmitusega, vaid on töötanud vaikselt omaette. Kui meie kuuleme sageli teistest kirjanikest liigagi inimlikke pisaasju, siis Tammsaarest ei tea meie peaaegu mitte midagi. Ei ole kuulnud teda avalikult sõna võtmas kirjanduslikel koosolekuil ega arutamas muid päevakajalisi küsimusi. Ta on isegi kõrvale hoidunud tema heaks korraldatud austusavaldustest. Teda ei nähtud tema 50 aasta juubeliaktusel ega ka mälestusmärgi avamisel Järva-Madisel. „Tehku mis tahes, peaasi kui mind jäetakse rahule“, on küll vist Tammsaare enese sõnad. Üleolev resignatsioon, mis peegeldab tema teostes sündmustikku ja tegelaste vahetõrget tema enesega, on nähtavasti A. H. Tammsaare iseloomu põhijooni ka väljaspool kirjanduslikku maailma. Ta tunneb end õnnelikuna üksinduses. „Inimene ei saa teisiti olla kui ta on loodud. See üksildus ei esine minu juures kunstliku joonena, vaid loomuliku tarbena,“ sõnab Tammsaare „Postimehes“ 1928. aastal. Ent võttes arvesse tema ainulaadset kirjanduslikku annet, mis on rikastanud eesti kirjandust väärtuslike teostega, mida tunneb ja loeb kogu rahvas, tuleb küll Tammsaarel leppida sellega, et tema 60 aasta sünnipäeval kogu

eesti lugejaspere teda meele tuletab ja õnnitleb. Sel põhjusel loodame, et kirjanik A. H. Tammsaare suhtub ka neisse ridadesse, mis ilmuvad õnnitluseks „Kaitse Kodu!“ veergudel, filosoofiliselt.

Kirjanik Anton Hansen-Tammsaare sündis Järva-Madise kihelkonnas Albu vallas 30. jaanuaril 1878. a. Tema isa oli peremees Tammsaare-Põhja talus, mis asub Vetepere külas. Vanemad ei olnud kumbki põlised Järvamaa elanikud, vaid kolisid sinna Eesti jõukamast maanurgast, Viljandimaalt. Kirjaniku vanaisa Peeter Hansen pidas Suure-Jaani kihelkonnas Vastemõisas suurt Kolgaoja talu. See iseteadlik eesti taluperemees andis kõigile oma poegadele kihelkonnakooli hariduse, mille osaliseks sai ka kirjaniku isa. Et Kolgaoja koht jäi vanemale pojale, tuli teistel poegadel otsida muid asumise ja elamise võimalusi. Kirjaniku isa Peeter Hansen nais Vastemõisast Jüriõue saunast Ann Backhoffi ja kolis 1872. aasta varakevadel Sootagusesse Albusse, kust ta P. v. Lilienfeldtilt oli ostnud 2325 hõberubla eest Põhja-Tammsaare talu. Kolimine on kirjeldatud „Tõe ja õiguse“ I alguses vägagi tõetruult. „Seal ta ongi, see Vargamäe, lausus Andres ja näitas käega üle soo järgmise väljamäe poole, kus lõmitas rühm madalaid hooned“, seisab Tammsaare monumendi küljereljeefil ja romaanis. Tõepoolest ei ole aga Tammsaare sünnikohal Vargamäe nimega midagi tegemist. Selle nime on kirjanik nähtavasti võtnud Harjumaalt, soovitudes Koitjärvel. Uhel sellasel väljamäel mõõdsid Tammsaare noorusaastad. Umbrust ja selle mõju kirjanikule iseloomustab prof. G. Suits „Loomingus“ 1928. a. väga tabavalt: „Sealt, rabadega ümbritsetud väljamägede, männijändrikkude ja vaevakaskede, madalate taluhoonete ja alateadlikkude maainimeste vaatenurgast on esile kasvanud Tammsaare põhilised elamused.“

A. H. Tammsaare tutvumine lugemiskunstiga ja raamatutega sündis varakult, sest juba 8-aastaselt, kui teda viidi Sääsküla vallakooli, oli tal lugemine täiesti selge. Olnud kaks aastat Sääskülas siirdus Tammsaare 1888. aastal Ambla kihelkonda Prümli vallakooli. Siin tegi ta esimesi katseid kirjanduse alal luuletades salmikuid. Lõpetanud vallakooli pidi Tammsaare majanduslikel põhjusel kaks aastat veetma kodus, alles siis pääsis ta Väike-Maarja kihelkonnakooli. Siin õppis kirjanik luuletaja Jakob Tamme juhatusel kolm aastat. Väike-Maarjas viibimise kohta ütleb Tammsaare: „Väike-Maarjas puutusin esmakordselt kokku kirjandusega. Mind juhtis sinna J. Tamm. Tuleb meelde juhus, kus Tamm meile ette luges Juhani Liiva teost „Vari“. Kõik õpilased, eesotsas Jakob Tamme endaga, olid tõsiselt vaimustuses. Pärast lugesin seda ise mitmel korral. Ning ma ei ole kogu oma eluajal eesti kirjanduses leidnud nii mõjuvat teost kui see oli“ („Postimees“ 1928, nr. 28). Pealeselle tutvustas Jakob Tamm oma õpilasi kogu eesti keeles ilmunud ilukirjandusega, selle hulgas ka Kalevala ja Kalevipojaga. Kihelkonnakoolis oli Tammsaare andekamaid õpilasi. Eriti paistis ta silma oma kirjatöödega, mida seati eeskujuks teistele.

Lõpetanud kihelkonnakooli, ei saanud Tammsaare edasiõppimist jätkata, sest puudus raha. Kehv talu

suutis vaevalt toita suurt perekonda, muudest kõrvalkuludest ei võinud olla juttugi. Tammsaare aga tahtis õppimiseks raha muretseda, olles valmis minema kas või talusulaseks või poeselliks. Seda teostada ta siiski ei saanud, sest isa, kelle olid maha jätnud vanemad pojad, ei suutnud leppida sellega, et pojad kasvades siirduvad järjest laia maailma, jättes vana isa üksi võitlema visa maaga. Et Anton kodutallu jääks lubas isa teda edasi koolitada.

Sõit Tartu algas 1898. a. jaanuaris naabri talu perekomehe kaerakoorma otsas. Juba teisel päeval kuulus A. H. Tammsaare Hugo Treffneri eragümnaasiumi õpilasperre, tingimusega, et ta igal hommikul teised õpilased üles äratab, sest 50 rubla kooliraha oli selleks liig vähe, et olla lisakohustusteta gümnaasiumi kasvandik. Vaatamata raskusile, mida valmistasid ainealine kitsikus ja lisatööd, püüdis Tammsaare säilitada optimistlikku meeoleolu kogu kooliaja kestes. Nii kirjutab ta J. Kaelile: „Aga mis on elu ilma vaevata, kus saaks inimene oma vaimujõudu karastada? Tee uhke nägu ette, tõuse kõrgemale kui puudus ja viletsus on.“

Vaatamata rohkeile lisakohustusile kuulus Tammsaare parimate õpilaste hulka ja omandas küpsustunnistuse 1903. aastal. Sama aasta sügisel asus ta tööle „Teataja“ toimetusse Tallinnas. Kui „Teataja“ 1906. aastal suleti, läks Tammsaare ühes teiste toimetustöötajatega „Sõnumete“ ja „Vaateja“ toimetusse, töötades seal tumedaail reaktioonipäevil kuni 1907. aasta sügiseni. Nüüd õnnestus tal laenata väike summa raha, millega pääsis viimaks Tartu ülikooli õigusteadust õppima. Ta oli juba ülikooli lõpetamas, jäid järele veel vaid riigieksamid, kui raskekujuline tiisikus sundis teda jätma kõik sinnapaika ja sõitma Kaukasusse tervist parandama. Tagasi tuli Tammsaare Kaukasusest 1912. aastal ja asus venna juure Koitjärve külla elama. Siin veetis ta 7 aastat, lebades haigevoosis, luusides mööda metsi, mängides viiulit, lugedes raamatuid, õppides võõraid keeli ja kirjutades. Aastal 1919 siirdus A. H. Tammsaare Koitjärvelt Tallinna, andudes siin pidevalt kirjanduslikule loomingule.

Nagu juba eespool tähendasime, pole A. H. Tammsaare kuulunud otseselt ühessegi kirjanduslikku rühma. Ta esines esimest korda avalikult lühipala „Kilgivere Kustasega“ 1900. a. „Postimehes“ ja juba selles esimeses teoses leidis enda. Juba siin kirjeldab ta eluõnne sõltuvust saatuse paratamatusest, mis jälgib inimest vaatamata tema vaimseile põhiomadusile. Armastuse ja kaastunde silmapilgud, kus inimese hing väljendub kõige siiramalt, ei pääse inimlikes vahekordades üldse maksvusele, sest need surmab idus karm elu ja kiuslik saatus.

Esimesele katsele järgnes teisi. Nii ilmus Tammsaare sulest lühikeste vaheaegade järele terve rida lühijutte, nagu: „Kuresaare vanad“, „Kaks paari ja üksainus“, „Vanad ja noored“, „Tähtis päev“, „Tõsi jah“, „Raha-auk“ jne. Valitseva kirjandusliku voolu mõjutusel on Tammsaare esikteosed kirjutatud külarealismis tähe all. Nähtavasti olid kirjanikule siin eeskujuks Juh. Liiv, A. Kitzberg, E. Vilde ja E. Peterson. Vaatamata sellele töid Tammsaare varasemad tööd siiski väärtuslikku lisa eesti naturalistlikule kirjandusele. Ta ei käsitle oma töis ainult ühiskondlikke olusid ja vahekordi, vaid neis näeme ka inimese ürgloomulikke ja vaistlikke omadusi.

Üliõpilaspõlves muutus Tammsaare loominguline pale. Ta hakkas kirjutama psühholoogilisi novelle,

mille tegelasteks on linnaintelligents. Ühiskondlik tagapõhi taandus ja asemele astus inimene oma hingepaljastustega. Varem puudus eesti kirjanduses sedaliiki ainekäsitus, seega avas Tammsaare siin uue tee — psühholoogilise romaani tee. Psühholoogiliste romaanide sarjas Tammsaare loomingust võiks nimetada: „Pikad sammud“, „Noored hinged“, „Üle piiri“, „Varjundid“ jne.

Toome paari sõnaga need kaks varasemat etappi Tammsaare loomingus selleks, et näidata, millist uudust tõi Tammsaare meie kirjandusse juba algusest peale. Tema edaspidist kirjanduslikku tegevust, mis on sedavõrd laialdane ja paljuhaarav, et ruumipuuduse tõttu ei ole võimalik seda jälgida „Kaitse Kodu!“ veergudel. Tähendame vaid niipalju, et oma suurromani „Tõe ja õigusega“ avas Tammsaare uued perspektiivid eesti elu ja hingelaadi mõistmiseks. See teos andis tõuke eesti realistlike külaromaanide tekkimiseks, nagu meie seda viimaseil aastail tähele võime panna. „Tõde ja õigus“ on rikas ideedelt ja probleemidelt. Siin näeme võitlust maaga, võitlust jumalaga, võitlust ühiskonnaga, võitlust iseendaga ja lõpuks alistumist. Need on romaani viie osa põhiideed. Kogu suurromani ulatuses otsib Tammsaare inimest ja valgustab tema siseelu — hinge. Ja lõpuks leiame, et inimest peab armastama sellisena nagu ta on. Kõikjal ja kõigil on omad head ja vead. Ta on valinud oma romaani kandvaimaks kujuks eesti talupoja, kiindudes tema põhiliste iseloomuomaduste kirjeldusse. „Pearu ja Andres ning nende piirakraav — need pole üksi järk meie ajalugu, vaid ka tükk eestlase hinge“ (J. Semper „Looming“ 1934). Kogu teos on haarav läbilõige meie rahva võitlusest ja tegutsemisest, vaimseist otsinguist ja hingelisest heitlusest, alates läinud sajandi 70-ndaist aastait ja lõpetades käesoleva ajaga.

Väljudes mitte üksi selle suurromani populaarsusest, vaid ka levikust, peab küll A. H. Tammsaare oma otsust ilukirjanduse tähtsuse kohta pidama liigagi tagasihoidlikuks (A. H. Tammsaare „Ilukirjanduse tähtsus tänapäeval“, Eesti Kirjandus 1936. a. lh. 540). Et hea ilukirjanduslik teos tungib rahvasse, mõjudes kasvatavalt, arendavalt ja puhastavalt, võime kõige paremini otsustada „Tõe ja õiguse“ järgi. Tarvis ainult meenutada, et 1936. aastal Tammsaare monumendi avamisele sõitnud rohkem kui 3000 inimest elasid läbi kogu romaani esimese osa sündmustiku. Seal kahtseti Krõõta, naerdi Pearu vempe, otsiti tüli põhjusi — kraave ja teid, püüti mõista Andrese sünget võitlust maa ja õigusega, ja paljud isegi tahtsid näha, kas ka nüüd on Põhja talus nii tundeline ja hellahingeline karjapoiss, kes nutab kiriku kelli kuuldes, süda täis mõistmatuid igatsusi.

A. H. Tammsaare on loonud oma väärtteostega aegumatuid meisterteoseid, mis jäävad püsima eesti kirjanduse allsambaina. Soovime lugupeetud juubilarile edaspidiseks tööks tervist ja jõudu.

EPa.

II Tartumaa kodukaitsepäevad

Sõjavägede Ülemjuhataja ja Kaitseliidu ülem viibisid Tartumaa Maleva juhtkonna keskel

Laupäeval, 29., ja pühapäeval, 30. jaanuaril s. a., pidas Tartumaa Malev kodukaitsepäevi. Koos oli arvukas pere Kaitseliidu, Naiskodukaitse, Noorte Kotkaste ja Kodutütarde juhte üle maakonna. Kahe päeva kestes arutati töökoosolekul asjalikult meie kodukaitse töö ülesandeid, kuulati ära vanemate juhtide näpunäited ja juhtnõõrid ning vahetati mõtteid tänapäeva ja tulevaste sihtide ja ettevõtete teostamise viiside ja võimaluste kohta. Koosolekul viibis isiklikult ka Kaitseliidu Ülem kindral J. Orasmaa, andes selgitusi ja vastuseid paljudele küsimustele, mis koosolekul üles kerkisid. Õhtupoolel kuulati ühisel koosolekul vannutatud advokaadi M. Nurga ülihuvitavat ettekannet teemal: „Tänapäeva rahvusvaheline olukord ja Eesti julgeolek“.

Õhtul oli Tartu Maavalitsuse esimees H. Lauri Maavalitsuse nimel kodukaitse juhid kutsunud õhtusöögile Tartu linna Maleva ruumesse. See oli H. Laurile, kes läinud suvel asus Tartu Maavalitsuse esimehe kohale ja hiljuti määrati Tartumaa Maleva pealiku abiks, esimene kokkupuutumine Tartumaa Maleva juhtkonna üldkoguga, kelle hulgas on ühtlasi palju omavalitsuse ja seltskonnategelasi, kellega temal tuleb oma igapäevases töös koos töötada. Õhtu mõõdus kaitseliidu pere koosviibimistele omase ladususega ja hea meeleoluga naiskodukaitse poolt rikkalikult kaetud laudade juures.

Pühapäeval jätkusid töökoosolekud. Õhtul oli Vanemuise kontsertsaalis aktus, millele järgnes loterii ja meeleolurikas perekondlik koosviibimine tantsuga. Osa võttis 1500 maleva pere liiget ja külalist. Aktuse avaja lõppsõna lausus malevapealik kol.-lt. P. Asmus. Sõna võtsid Kaitseliidu ülem kindral J. Orasmaa, ringkonna esinaine R. Pukk, NK Maleva abivanem G. Reial ja Kodutütarde ringkonnavanem L. Rand. Sisukate ja nauditavate ettekannetega esinesid Jõgeva malevkonna orkester, Vanemuise tantsutrupp, Elva noored kotkad ja kodutütred, NK juhtide meeskoor ja naiskodukaitse laulukoor.

Sõjavägede Ülemjuhatajale kindral J. Laidonerile oli kutse saa-

detud osa võtta „Vanemuises“ korraldatud lõppaktusest. Pühapäeval Tartus viibides ta sai ajannappuse tõttu alles pärast Õpetatud Eesti Seltsi juubelikoosolekut veerand tunniks tulla „Vanemuisesse“. Ülemjuhataja, kes võeti vastu suure aplausiga, pidas järgmise lühikese kõne: „Elame oma riigielus praegu tähendusrikkal ajajärgul, kus toimuvad suured muudatused. Rahvuskogu poolt vastuvõetud põhiseadus on Riigihoidja otsuse kohaselt elluviimisel. Valimised uues põhiseaduses ettenähtud asutuste moodustamiseks on juba välja kuulutatud. Minult küsitakse nüüd tihti, kuidas meie kui kaitseliitlased, peame suhtuma eelseisvatesse valimistesse. Seisukohad siin on päriselt kindlad: Kaitseliit, kui sõjaline organisatsioon, relvaga käes ei sega end poliitilisesse võitlusesse, ta on riigivõimu käsutada käsukorras, kuid iga kaitseliitlane üksikult kui vaba kodanik võib end väljendada nii, nagu ta seda tarvilikuks peab.“

Meie oleme tugev isamaaline korraldus ja seisame valvel koos sõjaväega selle eest, et meil valitseks kord ja rahu sisemiselt ja et meid ei julgetaks puutuda väljastpoolt. Kui see on meie deviisiks, siis jääb ühtlasi meie kõikide sooviks, et uus põhiseadus viidaks ellu rahulikult. Kõigil on mees 1934. a. sündmused ja meeleolud. Hakkas tekkima korralagedus, kodanikud ei võinud ette aimata, mida toob homme päev. Kuid teatud korralduste põhjal Riigihoidja poolt ja minu kaasabil meie saime nendest hädaohtlikkudest momentidest üle.

Ärevus on nüüd langenu. Rahvuskogu tuli kokku, andis uue põhiseaduse ja see on kindlasti parem, kui

Tartumaa Kodukaitse Päevad 29.-30. 1. 38.
Foto E. Kald.

Tartumaa Maleva juhtkond ja külalised kodukaitsepäevade lõppaktusel

Tartumaa NKK juhte koosolekul

meie esimene konstitutsioon ja 1933. a. põhiseadus, mis sündis äärmiselt ärevalt ja rahutul ajajärgul. Praegusel põhiseadusel võivad ju olla teatud puudused, kuid see põhiseadus võimaldab riiki korraldada rahus ja täies tasakaalus. Olen meelega mitmel korral rõhutanud sõna — rahu, sest üks rahvas saab loomulikult ja hästi elada ainult siis, kui rahu valitseb kodus ja väljas. Meile jääb ainult soovida, et rakenduksid tööle varsti meie rahvaesinduse mõlemad kojad, ja et nad

töötaksid sama rahulikult, sama asjalikus ja tasakaalukas õhkkonnas nagu töötas Rahvuskogu põhiseadust vastu võttes. Kaitseliit on meie teadlikkude kodanikkude koondis. Siin oleks nüüd võimalus ja ka kohustus tema liikmeil näidata, kuidas teadlik riigikodanik toimetab riigielus tähtsatel momentidel. Kaitseliit sõjalise organisatsioonina on lõppude lõpuks siiski rahutegur ja kõik need ülesanded sel alal, mida tahame teostada, viime ka läbi.“

Tartumaa Maleva kodukaitsepäevad, missugustele maleva pealik kol.-lt. P. Asmus aluse pani läinud aastal, on osutunud vajalisteks ja üldkasulikeks maleva elus. Nad lähendavad juhte ning lahendavad kõige hõlpsamini kõiki päevaküsimusi järjest laienevatel kaitseliidu tegevusaladel.

Oma ülesehituselt ja sisult võib neid soovitada ka teistele malevatele, kus neid säärastena praegu veel korraldatud ei ole.

—re.

Tallinn-Valkla-Tallinn teatesuusatamise võitis KL Harju Malev

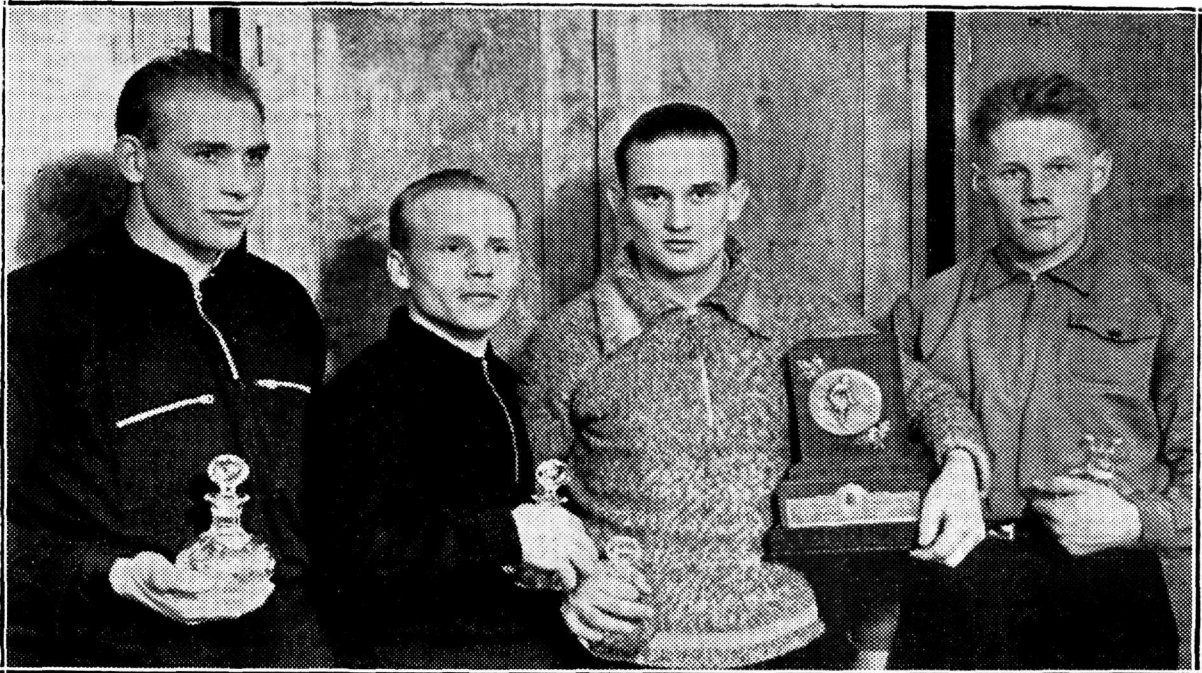
Traditsiooniline Tallinn-Valkla-Tallinn teatesuusatamine, mis tänavu korraldati kolmandat korda, teostus pühapäeval, 23. jaanuaril. Üle riigi kogunes selleks Tallinna 18 meeskonda, et võtta osa suusatamisest, mis teatavasti toimub Riigihoidja rändauhinnale. Rohkearvulise võistlejate osavõtu tõttu kujunes võistlus küllaltki pinevaks ja raske oli ette arvata, kellele langeb tänavune võit.

Pühapäeva hommikul kell 8 asusid kõikide meeskondade esimesed suusatajad teele Kadriorust Piirivalve Tallinna kordoni hoone juurest. Peatselt asus suusatajate juhtimisele Narva piirivalvur Munak, kel aga ei õnnestunud hoida enda käes saavutatud edu ja kes enne esimest vahetuspunkti Iru laskis enesest mööda Tallinna garnisonist Tamme. Teises vahetuses oli Narva piirivalvel enam õnne. See vahemaa sõideti eesotsas Narva piirivalvega, samuti ka kolmas vahemaa. Nii jõudiski Valklasse esimesena Narva piirivalve jaoskond, ajaga 2.22,37, teisena jõudis päralt KL Harju Maleva I meeskond, ajaga 2.23,40, kolmandana KL Narva Malev — 2.27,52, neljandana KL Viru Malev — 2.28,42, viiendana KL Lääne Malev — 2.29,38, edasi järgnesid Tallinna-Harju Politseiametnike Kogu, KL Harju Maleva II meeskond, I Jalaväe Rügemendi meeskond, Tallinna Garnison, KL Sakala Malev jne.

Valklasse jõudes asetati pärg Vabadussõja piirikivile, mille järele lõunastati ja veidi puhati.

Kui möödunud aasta teatesuusatamisel võistlejad said puhkuseks kogu päeva ja tagasisõitu alustati alles järgmisel päeval, siis tänavu alustati seda sama päeva õhtupoolel, kell ½3. Vahepeal veidi soojemaks muutunud ilm ja sula aetas võistlejad erakordsetesse oludesse, kusjuures paljud kannatasid ebakohase suusamäärde tõttu. Mitmed võistlejad meeskonnad muutsid ka oma koosseisu. Tagasisõit Valklast Tallinna ei olnud enam nii õnnelik narvalasile. Narvalaste „lendavast piirivalvurist“ Vello Kaaristo'st läks juba esimeses vahetuses mööda kolm meest — J. Tartu Tallinna-Harju Politseiametnike Kogust, V. Uhkai KL Harju Malevast ja Tamm Tallinna Garnisonist. Teist vahetust juhtis lõplikult KL Harju Malev. Läbi lumetuisu saabus õhtupimeduses Kadrioru finiši esimesena E. Siitan KL Harju Malevast.

Kõikide meeskondade kohale saabudes toimus orkestri saatel tõrvikrongkäik Kadrioru lossi ette, kus võistlejaid Riigihoidja nimel tervitas Eesti Spordi Keskliidu esimees riigisekretär K. Terras, alla kriipsutades korraldatud teatesuusatamise tähtsust, mis ühtlasi annab ka meie spordile uut elu ja hoogu. Tervituse lõppedes lauldi hümmi, mille järele mindi sauna ja hil-

Riigivanema auhinna kaks aastat järjest võitnud KL Harju Maleva meeskond

jem Kaitseliidu Tallinna Malevasse, kuhu oli korraldatud osavõtnud võistlejaile ühine teelaud. Koosviimisel KL Tallinna Malevas jagati välja ka auhinnad, kusjuures Riigihoidja rändauhinna omandas teiskordselt teatesuusatamise üldvõitja KL Harju Maleva meeskond.

Kokku võttes võistluste lõpptulemusi selgus meeskondade paremusjärjekord järgmiselt: 1. KL Harju Maleva I meeskond ajaga 4.59,45; 2. Piirivalve Narva jaoskond ajaga 5.08,27; 3. KL Lääne Malev — 5.12,10; 4. KL Viru Malev — 5.15,25; 5. Tallinna-Harju Politseiametnike Kogu — 5.17,22; 6. KL Harju Maleva II meeskond — 5.27,00; 7. KL Narva Maleva I meeskond — 5.29,51; edasi järgnesid paremusjärjekorras: KL Sakalamaa Malev, Tallinna Garnison, I jalaväe rügement, Piirivalve Tallinna jaoskond, Piirivalve läänejaoskond, Sõjaväe ühendatud õppeasutused, KL Narva Maleva II meeskond, KL Tallinna Malev, KL Tartu Malev, Merevägi ja KL Harju Maleva III meeskond.

Möödunud teatesuusatamine näitas üsna suurt taseme tõusu, tõi enesega kaasa mõningaidki üllatusi ja andis hulga õpiseid võistlejaile. Rohkesti oli kogunenud inimesi jälgima võistlusi nii lähtele, Valklasse kui ka vahepeatuspunktidesse. See näitas, et korraldatud teatesuusatamise vastu ei tuntud huvi mitte üksnes suusatajate endi ridades, vaid ka rahva hulgas.

Kuigi Tallinn-Valkla-Tallinn teatesuusatamisel võistlevail meeskonnil oli tegemist sulaks mineva ilmaga ja seetõttu oldi kohati ebasoodsates oludes, siis veel enam ebasoodsates ilmastikuoludes võistelda suusatajail laupäeval, 29-ndal, ja pühapäeval, 30. jaanuaril, Narvas korraldatud Kaitseliidu suusavõistlustel. Laupäevasele lumetuisule, mis ajas paksult umbe jooksurajad, järgnes pühapäeval sula.

Narvas korraldatud võistluste tulipunktiks kujunes pühapäeval korraldatud 50 km suusamaraton. Homikul kell 10 asusid võistlejad teele Rahvaväljalt, kust võistlejad tegid kaks 25 km ringi üle Tõrvala Riigiküla ja tagasi. Võistlus lõppes kella kolme paigu päeval — ja jällegi harjulaste võiduga. Esimesena saabus finiši KL Harju Malevast E. Siitan, tulles 50 km suusamaratonis võitjaks ajaga 4.41,42. Teisele kohale tuli A. Jensen KL Pärnu Malevast ajaga 4.48,50 ja kolmandale kohale E. Särak KL Harju Malevast ajaga 4.56,21.

Kaks suusariivaali — ülal E. Siitan, vasakul V. Kaaristo

Suusahüpe

Prof. W. KNOLLI järele

Käesoleval sportlikul ajajärgul on suurt rõhku pandud suusatamisele kui tähtsaimale talvespordile. Ühtlasi on viimasel ajal kerkinud võistlusspordina väga tähtsaks kohale just suusahüpped. Suusahüpet võib aga julgesti soovitada kõikidele sportlastele julguse, keha- hoiu ja kehaliigutuste üle valitsemise harjutusena.

Allpool järgneb suusahüppe mehanoloogiline kirjeldus.

Suusahüpe omab kõigi muude sportlike hüpete seas erilise koha. Vastupidi kõigile teistele hüppevormidele on suusahüppe puhul tegevuses peale vaba languse veel aerodünaamilised jõud, mis mõjutavad lendu õhus väga laiaulatuseliselt. Seda asjaolu on R. Straumann juba 1926. a. alates mitmeil suusahüppevõistlusil uurinud ja kindlaks teha võinud.

Straumann on korduvalt näidanud, et kukkumiskiisriisiko väga suurtel hüppemägedel pole siiski mitte suurem harilikust kukkumiskiisriisvõimaluste arvust. Et kukkumist vältida, peab hüppaja reguleerima oma hoojooksu nõnda, et maandumine sünniks laskumisraja kriitilisel maa-alal ja mitte ees- ega tagapool seda.

Hüppemägi on õieti ehitatud alles siis, kui tema mõõded on juba ette välja arvestatud. Nõnda peame silmas pidama järgmisi nõudeid: pingutuslaud ärgu olgu palju pikem 4 meetrit, äärmisel juhtumil 6 meetrit; pingutuslaud olgu hüppeteede poole kallak 5–8°. Nõnda ei ole hüppemägi enam loopingmägi, nagu ta oli varemini, vaid nüüd on tegemist juba rippmäega. Hüppe pikkus oleneb hüppe algkiirusest, mis on umbes 20–26 m/sek. Straumanni mõõtmiste järgi (1935) on algkiirus 21–23 m/sek., kusjuures on hüpatud 60 m ja rohkem. Algkiirusest oleneb ka, kas aerodünaamilised jõud saavad täieliselt ära kasutatud. Algkiirust tõstetakse hoojooksu pikkuse ja kalde ning hüppemäe kaldenurga läbi, mida suurem on algkiirus, seda suurem on ka liugumiskiirus, mis siiski ärgu ületagu kiirust 30 m/sek. Straumanni mõõded näitavad 25–27,5 m/sek. Liig suure liugumiskiiruse puhul on kukkumishädaohu võimalused palju suuremad. Sellepärast tulebki piirata hoojooksu kiirust, mis muidugi saab arvestatud iga hüppe puhul eraldi. Iga hüppekauguse jaoks võib konstrueerida vastava profiiliga hüppemäe, mispuhul on oodata parimaid maandumistulemusi. Konstrueerides mäe profiili vastavalt soovitud kaugusele on isegi 90–100-meetrilised ja pikemad hüpped võimalikud. See piir saavutati 1935. a. korduvalt. Aktiivhüppajate otsuse järgi ei ole nii suurte kauguste saavutamine õieti ehitatud hüppemäel mitte raskem kui keskmistel mägedel, kus hüpatakse 60–70 meetrit. Nii suure pikkusega hüppeid on aga eriti võimalik saavutada suurel olümpia-hüppemäel Garmisch'is ja Ponte di Legno hüppemäel, kusjuures kukkumisoht ei ole suurem harilikust. Hoovõttete ehitatakse raadiusega

Mäehüpe

80–100 m. Rõhk, millega hüppaja surub hüppeteed, suureneb võrdeliselt hoo kiirusega, 20-m-lise kiiruse puhul on rõhk umb. 53 kg, kuna 25-m-lise kiiruse juures on see kasvanud juba kahekordseks. Liig suur kiirus tõstab ärahüppe ebaõnnestumise võimalust. Edasi suureneb algkiirusega võrdeliselt liugumiskiirus ja hüppe pikkus ja pikkade hüpete puhul väheneb maandumisknurk.

Ärahüpe pingutuslaualt toimub sel silmapilgul, kus suusasid, mil hüppaja seisab, on jõudnud just mäe servani. Mida paremini hüppaja valitseb ärahüppetechnikast, seda paremini võib ta juba ette ära arvestada ärahüppe aja ja koha ning seda kiiremini toimub hüpe. Heast ärahüppetechnikast oleneb ka asjaolu, et head hüppajad lähevad palju kiiremini sügavast kummardusasendist, milles toimub hoovõte, täiesti väljasirutatud asendisse.

Ärahüpe ei ole suunatud üles, vaid hüpe õhku toimub ühes kõrguses mäe profiiliga. Kuigi on olemas pildistusi, mille järele võiks arvata, et hüppaja on hüppe sooritamisel tõusnud kõrgemale mäe profiilist, peame siiski arvestama, et vaatlejad ja pildistajad on tingimata pidanud asuma allpool pingutuslauda. Prof. Knolli andmetel, kes on kontrollinud terve rea hüppeid mõlemal Garmischi hüppemäel just pingutuslauda kõrgusest, on hüpped toimunud eranditult horisontaalselt ettepoole ja mitte

üles. Isegi hüppajale enesele võib tunduda, et hüpe on suunatud üles. See subjektiivne tunne tekib aga sellest, et hüppaja asend läheb sügavast kummardusasendist üle maksimaalsesse sirutusasendisse, mille läbi tema raskuspunkt tõstetakse kõrgemale. Suusad aga, mille järgi otsustataksegi, ei tõuse tegelikult mitte.

Kohe pärast ärähüppe sooritamist asuvad suusad veel horisontaalselt, aga üsna varsti hakkavad suusaninad tõusma. Mõned hüppajad säilitavad oma asendi ülespoole suunatud suusa ninadega kuni lõpuni, s. t. maandumiseni. Need hüppajad muudavad oma asendit suuskade suhtes väga iseloomustaval viisil. Mõnedel seevastu ilmneb lennu kestes kogu süsteemi, hüppaja + suusad, allapoolekiskumine, kusjuures suusad võivad laskuda isegi allapoole horisontaaljoont. Esimesena mainitud stiil omab selle paremuse, et hüppaja ei pea oma asendit suuskade suhtes kuni maandumiseni enam muutma, mis on aga tarviline teisena nimetatud hüppestiiili puhul. Kui keha on jõudnud väljasirutatud asendisse, siis otsustab hüppaja ise oma kehaasendi muutmise oma hüppesuuna. Lennufaasid sooritatakse puhtalt ainult siis, kui hüppaja omab õhus hea tasakaalu. Stabiiliteedi saavutamiseks on vajaline teha hüppe algusel tasakaaluliigutusi. Head hüppajad muidugi saavutavad ka siin palju kiiremini asendikindluse kui need, kes on vähem harjutanud.

Keha kallutatakse ette kere painutamise puusadest, mis läbi ülakeha viiakse tugevasti ette ja see paistab olevat lähendatud horisontaaljoonele. Võib oletada, et hüppaja laskub vastutulevale ja tema all asuvale õhumassile ja kasutab nõnda õhu tõstet.

Hüppepööre keppidel

Tee, mille raskuspunkti edasiliikumine joonistab õhku, ei ole paraabel, nagu teiste hüpete puhul, vaid on horisontaaljoonele enam või vähem lähenev, pikaks venitatud, ülalt veidi kumer kurv, mis näitab veel kergeid võnkumisi vertikaalsihis, nagu see nähtubki paljude hüppajate juures. Kurvi langetavas osas on näha järsku kallakut laskumisraja poole.

Maandumine järgneb väga kiiresti. Liugumiskiirus on välja arvestatud Straumanni poolt vastavalt algkiirusele. Maandumiskiirus on 26 m/sek. algkiiruse puhul rohkem kui 30 m/sek. Vastavate arvestuste järgi on algkiiruse suhe maandumiskiirusele harilikult 1:1,24 kuni 1:1,3.

Maandumine sünnib kandadel. Silmapilgul pärast maandumist saavad põlved veidi nõtkutatud ja üks jalg asetub ette. Sellest silmapilgust, kus suuskade kannad puudutavad maad, silmapilguni, kus hüppaja asetub täielikult laskumisrajale, kulub $\frac{1}{32}$ kuni maksimumaalselt $\frac{1}{16}$ sekundit. See suur kiirus teeb mõisteta- vaks, et rõhk, millele hüppaja maandumisel peab vastu pidama laskumisraja kuni 30°-lise kalde puhul, ei saa olla kuigi suur. Pealegi kestab maandumismomendi rõhk liig lühikest aega, sest et maandumine läheb kiiresti üle liugumiseks. Teisest küljest peab hüppaja sel momendil tegema neid tasakaaluliigutusi, mis teda kindlalt lasevad maanduda pärast tugeva kallakasendiga sooritatud hüpet. Maandumine sooritatakse ülakeha tugeva taha painutuse ja vaagna sissetõmbamise abil, millele kaasa aitavad käte tasakaaluliigutused ja jala ette asetamine. Hüppaja, kes suurima maandumiskiiruse juures ei valitse täieliselt tasakaaluliigutusi, kukub paratamatult teele. Hüppaja, kes neid valitseb, võib kriitilisel punktil vastu pidada väga suurtele hüpetele. Seda on tõestanud norra hüppaja Helland suurima hüppemäe, Ponte di Legno, kohta. Hellandi väite järgi ei ole rõhk sel mäel põrmugi suurem kui mõnel keskmisel mäel. Selle nähtuse põhjus seisab selles, et see hüppemägi on ehitatud väga pikkade hüpete jaoks. Seepärast jäävad hüppajad isegi 90–100-meetriliste hüpete puhul kriitilisel punktil veel mäele. Just need aktiivhüppajate praktilised kogemused on parimaks tõenduseks Straumanni mõttekäikude ja arvestuste tõenäolisusele. Ja juba väga mitmed aastad ehitatakse hüppemäed Straumanni põhimõtete järgi, mis on ühtlasi tunnustatud ka rahvusvahelise suusaliidu poolt. Siin järelikult otsustab tehniline probleem ja tema otstarbekas lahendus ühe sportliku harjutuse läbiviimise viisi üle.

Siia juure liitub veel hüppaja küllaldane ettevalmistus, mis peab algama väikestel ja keskmistel mägedel, et aegamisi jõuda suurteni. Ka siin on lõplik tähtsus tahtekontsentratsioonil, nagu vettehüpetegi puhul suurest kõrgusest. Järelikult hüppe õnnestumise otsustab psüühiline moment.

Suusahüppel on teiste hüppevormidega muudki sarnasust. Nagu kõikide hüpete puhul, mõjutab siingi hoo- võte ja ärähüpe õieti tervet hüppekäiku. Erinevus teistest hüpetest seisab ainult selles, et hüppajal on lennu kestes käsutada veel välised, aerodünaamilised

jõud, mida hüppaja kasutab lennu pikendamiseks. Tegelikult on hüppaja olukorras, kus ta võib õhus lennu vältel mõjutada oma raskuspunkti käiku. Sellejuures on mõõduandev suur algiirus, mis üksinda võimaldab aerodünaamiliste jõudude ärakasutamist. Jälgides eba-kindlate hüppajate väikest algiirust on selgesti märgata, et need vajavad palju rohkem aega tasakaalu saavutamiseks õhus. Lennu kestes peavad nad tegema palju suuremaid ja ägedamaid tasakaaluliigutusi, kuna head hüppajad saavutavad õhus väga ruttu pärast ärahüpet täiuslikult rahuliku asendi ja nende tasakaaluliigutused on rütmilised ja palju aeglasemad. Suusahüppe suur pikkus, kehahoid õhus, ärahüpe ja maandumine on need suusahüppe erinevused, mis teda eemaldavad teistest kergejõustiku harjutustest ja lähendavad teda vettehüppele ja riistvõimlemisele. Täielik valitsemine keha ja kehaliigutuste üle lennu kestes laseb teha selle otsuse.

Paljud kukkumised tulenevad halvast ärahüppest ja mitte maandumise raskustest, nagu arvatakse. Valet ärahüpet saab lennu kestes veel vaevalt parandada, kuigi mõnikord üksikudel hüppajatel õnnestub ennast päästa juba üsna meeletult olukorras. Aeg viigase ärahüppe parandamiseks on aga siiski olemas. Hüppemäe ja hüppe pikkusest olenevalt on hüppajale selleks arvestatud 1,7—2,8 sekundit. Ka lume- ja tuuleoludel on siin kaasa otsustada. Hüppaja peab niisiis kogu lennu kestes püüdma parandada oma asendit ja ette valmistama kindlat maandumist.

Seejuures aitavad hüppajat käte liigutused, mis on tarvilised peamiselt tasakaalu saavutamiseks õhus. Ei või aga otsustada, kas nad ka raskuspunkti kurvi tõsta aitavad. Käte tõstmine üle pea suurendab igal juhtumil ülakeha tasapinda, mida kannab õhk. Straumann on arvestanud selle pinna rinna laiuse ja kõrguse abil 1 m² suuruseks, missugune asjaolu on suuresti hinnatav aerodünaamiliselt. Täiesti puudub võrdlus nende hüppajatega, kes ei tee tasakaaluliigutusi. Käte liigutused seisavad korduvates aeglastes käte ringides, mida teeb iga hüppaja endale sobivas rütmis. Käteringid tulevad eest üles ja viiakse algasendisse tagant. Esimene kätering tehakse kohe ärahüppel, kus keha olles sügavas kummardusasendis, käed tuuakse hooga tagant ette. Sel puhul käed aitavad keha välja sirutada ja hüppajat lahkuda hüppemäest nõnda, et ta kohe ei hakkaks langema. Käte liigutuste kurvid on reeglipäraselt jooksvad, vertikaalselt asetatud siinuskurvid. Käte hooliigutuste arv on kõikidel hüppajatel peagu ühesugune. Keskmise pikkusega hüppe kohta teeb hüppaja ärahüppest kuni maandumiseni umbes 4—5, pikema hüppe kohta 4—6½ käte hooringi. Mõned hüppajad teevad enne maandumist teisi tasakaaluliigutusi maandumise soodustamiseks. Osavad hüppajad teevad siin üsna rahulikke liigutusi. Norra ja Kesk-Euroopa heade hüppajate juures võib iga üksiku puhul ikka jälle näha esinevat temale omast ärahüppe, lennu ja maandumise viisi, mis üksikasjades erinevad teiste hüppajate liigutustest, kuid on tervikuna siiski väga sarnased üksteisele.

Raskuspunkti kurvi vertikaalsed võnkumised üksikute heade hüppajate juures näitavad, et kogu süs-

teem, hüppaja + suusad, on ühtlaselt õhku läbiv tervik. Välised jõud mõjutavad niisiis kogu süsteemi. Vastasel korral peaksime saama üksikute kehaosade ja suuskade kurvi järsud kõrvalekaldumised, mida aga ei juhtu. Siin on tegevuses jõud, mis ületavad raskustungi ja on võimalised andma hüppajale õhus vähemalt aegajaltki uue tõste. Teisest küljest tuleb lennu kestes selgesti nähtavale, et juba mäe servalt alates hakkab raskuse langev tendents kiiresti suurenema. Kogu hüpet nimetatakse liughüppeks.

Tihti jääb küsimuseks, mispärast ei ehitata suuri hüppemägesid, kus oleks võimalik hüpata üle 80 meetri. Üldine nõue, mis langeb ühte Straumanni omaga, oleks, et ehitataks hüppemägesid täpselt normide järele ja et ei esineks mingil tingimusel erinevusi ja lahkuminekuid ei hoovõttete pikkuses ja kallakuses, hüppemäe profiilis ega lõppeks isegi mitte laskumisraja kriitilise ala pikkuses ja kallakus.

Vastukaaluks piiritule rekordhüppamisele, mille eesmärk on võimalikult suurte kauguste taotelu, olgu puhta stiili ja ilusa hüppevõtte saavutamine. Senikaua, kui otsustatakse suusahüppe üle arvestades tema üldist läbiviimise viisi ja mitte hüppe absoluutset pikkust, pole karta liialdusi. Viimased aastad näitavadki kahtlemata, et hüppe väärtuse määrab stiilipuhtus ja ilu.

Teisest küljest oleks mõttetu piirata hüppeid üle 80 meefri. See tähendaks panna seisma selle ilusa julgust ja endavalitsust nõudva spordiharu loomulik areng, mille eesmärk olgu siduda ilu suursaavutusega.

SPETSIAAL

LIPU-

SIIDI

RIIDE PEALE VÕTAB

TELLIMISI VASTU

ŠVEITSI LIPURIIDE VABRIKU

ESINDUS:

A. LAAMANN

TALLINN, V. KARJA 8. TEL. 436-64

Uued salajased sõjaabinõud

Prantsuse sõjakangelase — Eesti Vabadusristi kavaleri — kindral M. E. DEBENEY arvamisi

Prantsuse sõjakangelane, kindral Marie Eugène Debene y, on avaldanud ajalehes „Exselsior“ huvitava sõjaasjandust käsitleva artikli, mille allpool avaldame.

Kindral M. E. Debene y on Eesti Vabadusristi kavaler. Sünd. 1864. a. Maailmasõja ajal juhatas ta 1916. a. korpust Somme'i lahingus. 1917. a. määrati I armee ülemaks, 1918. a. sulges ta sakslaste märtsikuu läbimurde ja saavutas aug. 1918. a. võidu Montdidier' juures. 1919. a. ta määrati D. kõrgema sõjakooli ja kõrgemate sõjateaduste õppesentrumi ülemaks, 1922. a. sõjakoolide peainspektoriks ja 1924. a. peastaabi ülemaks.

Prantsuse ajalehes „Exselsioris“ avaldatud kindral M. E. Debene y artikkel äratas sõjaringkondades suurt tähelepanu mitte ainult sellepärast, et see kuulus praegusaja ühele andekamale sõjakriitikule ja ühes sellega ka maailmasõjas kuulsuse omandanud kindralile, vaid ka sellepärast, et ta käsitleb küsimust — kas poleks mitte võimalik teha alatud sõda võimalikult „lühemaks“, et seega päästa inimkonda, kes muidu kannatab pikki aastaid sõjakolemuste käes ning niriseb aegamööda verest kuivaks.

Algul ta käsitleb ja hindab tankide, aeroplaanide ja teiste moodsate sõjavahendite tegevust ning nende tähtsust, võttes aluseks Abessiinia sõja, Hispaania kodusõja ja Hiina-Jaapani „konfliktid“. Tema analüüsid on üldjoontes ühtunud teiste sellelaadsete artiklitega, mis on kirjutatud ka teiste sõjaasjatundjate poolt ning on avaldatud eriajakirjades. Aga kindral M. E. Debene y artikli tuum seisab selles, et ta on end pühendanud küsimuse lahendamisele, kuidas oleks võimalik sõda kiiremas korras läbi viia.

Kindral peab sõjas väga tähtsaks aeroplaane ja peatub pikemalt Vene lahingulennukite juures. Vene lahingulennukeid on peale tavaliste sõjariistade veel 4 automaatselt juhitavat kүүлipildujat, mis on ära mahutatud lennuki sisemusse. Pealeselle on iga lennuk varustatud nelja 50-kilolise pommiga ja need pommid erinevad teistest omasarnastest sellega, et neile võib sisse torgata erilise toru ja see „viivitab“ pommi lõhkemist. Pomm lõhkeb vaid siis, kui ta on oma langesõuga juba kusagilt läbi tunginud, kas majast või mullapinnast. Sellane kүүлipildujatega ja pommidega varustatud Vene lahingulennuk äkiliselt ja suurte pöörd-

nurkade all laskub atakeerivale sõjaväele ja umbes 10 kuni 50 meetri kõrguselt otse külvab lahingusse tormava sõjaväe kuulirahega üle. Sellast kuulirahet võib võrrelda tänavakastja auto veetuisuga. Marutuli kestab vaid mõne sekundi ja sellele järgneb pommisadu, millega auroplaan võtab võimaluse temale kallale tungida. Niisugused aeroplaanid, mis töötavad koos eskadrillidega, sünnitavad kindral Debene y sõnade järele suurt „efekti“ nii materjaalselt kui ka moraalselt.

Kindral Debene y aga arvab, et nüüd, mil need hädaohtlikud Vene aeroplaanid teatavaks on saanud, ei tohiks olla ka raskusi nende eemalepeletamiseks ning õhukaitse suurtükkide tule alla võtmiseks. On isegi võimalik juba aegsasti nende ilmumist kindlaks teha.

Kui kindral Debene y lähemalt on peatunud moodsa relvastuse juures, jõuab prantsuse sõjakriitik kaunis pessimistlikule otsusele: „Moodsate relvade iseärasused ja omadused pole kaugeltki sellased, et nende abil võiks otsustada sõja kiiret lõpetamist. Et saavutada kiiret sõja lõpetamist, selleks oleks vaja välja mõelda eriline keemiline või elektrimasin, millel oleks eriti suur tegevusvõime. Ja mis kõige tähtsam selle küsimuse juures — see ei tohiks enne sõja algust vaenlasele teatavaks saada ja peaks oma töö ära tegema enne kui vaenlane sellele masinale hävitavat vastu jõudu suudab leida või chitada.“

Nagu teada, töötavad kõik sõjalaboratooriumid ning ka sõjatehased katsete kallal, et leida uusi „salajasi“ sõjaabinõusid. Vahetevahel tilgub ühte ja teist kuulduste najal ajalehtede ja ajakirjade veergudele, kuid need teated on katkendilised ja ebatäpsed, milleid raske tõlgitseda. Nii liiguvad kuuldused lendavast „õhutankist“, meetodist õhku lasta tugevajõulist elektrivoolu, mis peataks õhus tiirlevaid aeroplaane ja sunniks need maanduma, rääkimata katsest leiutada „surmakiiri“.

Arusaadav, et kui kord leiutatakse „surmakiired“, mis on võimelised kaugel maa tagant iga elavat olevust tapma, siis Haiti võiks „ühe hoobiga“ vallutada Ameerika Ühendriigid ja Šveits võiks välgukiirusel hävitada Nõukogude Venemaa. Seni on aga sellased fantastilised sõjaabinõud veel leiutamata ja sellepärast ei saa neid arvestada kui abinõusid, mis aitaksid kaasa sõja kiirele lõpuleviimisele.

Tehnikud siiski kinnitavad, et maailmasõda, vaata mata sellele, et ka see pikale venis, siiski kiiremini lõpule jõudis tänu tankidele. Strateegid omakord vaidlevad sellele vastu ning väidavad, et sõda ei lõpetanud mitte tangid, vaid ülemjuhataja Fochi osav strateegiline ja taktikaline manööverdamine, mille abiga purustati sakslaste äge neljakuuline vastupanujõud 1918. aastal. Kellele siin õigus anda? Kas võitsid tangid või Fochi manööver? Kes purustas sakslased?...

Võiks nimetada „lühinägeliseks“ seda inimest, kes kinnitab, et nii kolossaalses rahvaste kokkupõrkes nagu seda oli maailmasõda, võiks kirjutada ühe või teise faktori arvele. Võidu resultaadiks on ikka ja alati olnud kõikide jõudude koondumine, kusjuures suurt osa on etendanud terve rida faktoreid ja mitte ainult üks neist. Kui sõdib kogu rahvas, siis sõjavägi kujundab enesest vaid üht välist rahva osa, kes saadetakse väerindele, ja sõjavägi on sel juhul vaid „väliseks orgaaniks“, kelle abil rahvas astub otsesse võitlusse vaenlase vastu. Selleks aga, et sõjavägi, see „väline rahva orgaan“, oleks „efektiivne“, on vaja, et rahvas „toidaks sõjaväge“ — inimestega, varustusega ja — mis peasi — moraalse toetusega.

Saksa rahvas „toitis“ oma armeed 4 pikka aastat, ja alates sellest ajast, mil lõppes rahva „toitejõud“, sõjavägi varises automaatselt kokku.

Kindral Debenedy jõuab siin juba teatud lõppotsusele, ja nimelt: sõjas toob paljudel juhtumitel võidu ootamatus. Kuigi ta seda just otsekohe ei väljenda, võib siiski seda järeldada tema mõttekäigust, kui ta rajab lootusi uutele ja seni tundmatutele sõjariistadele, mis peavad tema arvates kiiresti hävitama vaenlase ning lõpetama sõja.

On ka veel midagi muud, n.-n. „tehniline ootamatus“. Sõjaajaloos võib registreerida kolme „liiki“ ootamatusi või üllatusi. Ja need oleksid: strateegiline, taktikaline ja tehniline ootamatus. „Strateegilise ootamatuse“ näitena võiks tuua 1914. aastal sakslaste läbi-marsi Belgiast. See läbitungimine Belgiast polnud Prantsuse kindralstaabile just mitte otseks üllatuseks. Üldistes kontuurides oli see teada juba aastaid enne sündinud fakti. Aga tõsise „strateegilise ootamatuse“ tuleb võtta seda asjaolu, et otsekohe pärast Belgiast läbitungi oli rindel 25 tagavarakorpust, kuna strateegide teada need pidid asuma n.-n. „teisel liinil“ ja ilmuma välja alles mõne nädala pärast.

Joffre arvestas, et sakslased viivad oma väerinde põhja suunas ja kõige rohkem Maasi jõeni. Sakslane aga peale väerindele saadetud sõjaväe lülitas sinna hulka ka oma 25 tagavarakorpust ja viis seega oma väerinde kaugele Maasi taha ja haaras seega tugeva jõuga kogu Prantsuse väerinde pahema tiiva enese kätte.

„Strateegiliseks ootamatuseks“ võiks nimetada ka lahingut Waterloo juures. Napoleon purustas Blücheri, kuid preislaste jälitamiseks puudusid tal sellased kuulsad ratsaväe marssalid nagu Murat ja vaenlase taga-

ajamine usaldati vähemkuulsa väejuhi Grouchit' kätte, kes kaotas peagi ühenduse vaenlasega. Kui Napoleon pidutses ja võidutses Waterloo all hiilgava võidu üle ning oli mängu pannud ka oma viimse reservi, ilmus äkki Blücher oma armeega — „strateegiline ootamatus“ — ja riisus Napoleoni Waterloo võidu.

„Tehniline ootamatus“ pole nii-ütelda kaugeltki mitte „uusim leiutus“. See on olnud ikka ja alati. Tuletagem vaid meele n.-n. „greekatuld“, mis oli tuntud ka hiinlaste juures veel 1000 aastat enne Kristuse sündimist ja mille abil lõpuks, nagu märgib ajalookirjutaja Nestor, bütsantslaste poolt hävitati slaavi laevastik kui Oleg tungis Tsarjgradile.

Veelgi võiks peatuda lahingu juures Asincourti all 1415. aastal, kus otsustavat osa etendasid prantslaste tundmatud arbaletid. Väikesearvuline arbalettide hulk hävitas hiilgava prantsuse rüütelliku ratsaväe, võttes lahingus veel vangi 7 printsi ja rea teisi Prantsuse aristokraatide hulka kuuluvaid isikuid.

Maailmasõja „tehnilistest ootamatustest“ oleks vaid mainida, et tarvitusele võeti 42-sentimeetrilised mortiid, mürkgaasid ja ka muud. Kuid ka need ei suutnud saavutada edu sõja kiirel lõpetamisel, rääkimata üldse mingist tunduvas edust sõjakäigule. Toome siin ära ka kadunud Saksa väejuhi Ludendorfi seisukoha, kes väitis:

„Maailmasõja ajal väljatoodud „tehnilistele uundustele“ suudeti vastu panna samasugune hävitav tehnika ja sama lugu on ka praegu. Igasugustele tehnilistele kallaletungiabinõudele suudetakse vastu panna samasugused tehnilised kaitsevahendid. See ei tähenda veel seda, et iga sõjatehniline väljamõeldus ei omaks teatud määral tähtsust, kuid sõdurinimene, vaatamata kõigele, on ja jääb ikka ja alati pea- ja otsustavaks faktoriks.“

Ja kõigepealt sõdur-jalaväelane. Kui palju kordi on juba jalaväele ennustatud surma või kadu... Aga ta elab ja jääb elama, ja häda sellele väejuhile, kes ei oska või ei taha hinnata jalaväge, kellest just ripubki ära sõjasaatus. Neis väikesis sõdurikeses, kes liiguvad vaenuväljal, neis väsimuse ja kandamite all küüru vajunud inimkujudes peitub endiselt edu või mitteedu tagatis — õige vaeülem kuuleb alati sõduri südame tuisumist.

Arusaadav, et praegust jalaväge ei saa enam võrrelda endiseaegsega. Praegune jalavägi on varustatud kuulipildujatega, suurtükkidega, pommiheitjatega, aeroplaanidega, võib-olla ka mürkgaasiga, „elektrofooriga“ jne. Iga vastupanu aluseks on küsimus, kas on kohale panna inimest. Tehnilised abinõud vaid aitavad suurendada ja täiendada tema vastupanujõudu ja, mis peasi, tema tahtejõudu eduka kallaletungi või kaitse läbiviimiseks.

„See,“ kordame Ludendorfi sõnadega, „ei vähenda tehnika tähtsust, kuid surub ta siiski teisele kohale, pärast inimest. Tehnika jääb ikkagi abiliseks, mille abil viiakse kord läbi vahel vähema, vahel suurema tähtsusega ülesanded.“

V. H.

Iseseisvuse eelõhtul

Maapäeva vanematekogu ja rahvuspoliitiliselt mõtlejate eesti tegelaste ühiseid eeltöid iseseisva Eesti Vabariigi väljakuulutamiseks. — Mälestusi sündmustest, mis arenesid Eestis 20 aasta eest jaanuarikuus, kus Saksa okupatsioon raudrull oli Eesti mandrile veeremas

Ajalooratas veeretab meid iga päevaga lähemale Eesti riikliku iseseisvuse 20. verstapostile. Nende ridade lugejate kätte jõudes käib üle maa juba palavikusarnane ettevalmistus selle suure juubelipäeva mälestamiseks ja tähistamiseks. Uhe sõnaga — me elame juba Eesti iseseisvuse 20. aasta juubeli tähe all.

Pole sugugi huvitusest tuletada meele neid aegu ja olusid, mis valitsesid meie maal 20 aastat tagasi, s. o. enne iseseisvuse manifesti väljakuulutamist. Need olid rasked ja rusuvad ajad, sest nii endastmõistetavalt kui me nüüd oma vabal kodumaal elame, nii lootusetult, ainult oma südame häälele järgnedes ja saatuse armulikku naeratust oodates tuli meie poliitilistel rahvajuhtidel Eesti iseseisvuse väljakuulutamise heaks tööd teha. Umbne poliitiline olukord, kus ühelt poolt Saksa okupatsiooni lähenemine ja teiselt poolt enamliku hegemonia võimuhaaramine ähvardasid meie riikliku iseseisvuse aateid ja mõtteid lõmastada, ei pakkunud kuigi avaraid ja lootusrikkaid väljavaateid vaba omariikliku korra maksmapanemiseks. Laialiaetud Maapäev ja enamlaste kui silmapilgu võimumeeste poolt tagakiusatud rahvuslikult mõtlejad tegelased pidid viimse tahte ja jõu välja panema, et suures Vene oktoobri-revolutsioonis süüdatud Eesti iseseisvuse mõtet loitvana hoida. Vaatleme alamal, kuidas Eesti iseseisvuse mõtte tulekandjate raske töö sel ajal arenes.

Maapäeva vanematekogu koos erakondade esindajatega pidas 1917/1918. aasta vahetusel kaks tähtsat koosolekut, kus arutati sakslaste maaletuleku ja iseseisvuse väljakuulutamise küsimust. Nendest nõupidamistest 31. detsembril 1917. a. ja 1. jaanuaril 1918. a. (v. k. j.) võtsid osa peale Maapäeva vanematekogu liikmete kõikide erakondade esindajad, välja arvatud enamlased, kes olid Eesti iseseisvuse vastu ja kes ei tahtnud rahvuspoliitilistes küsimustes teiste erakondadega ühes minna.

Nagu mäletame eelmistest selleteemalistest kirjutustest „Kaitse Kodul's“ (v. K. K. 1937. a. novembri ja detsembri n-rid), oli meie kodumaa pärast Maapäeva ajaloolist otsust ja laialisaatmist 15/28. novembril 1917. a. muutunud tuhandete ohtude tallermaaks. Enamlaste vägivallaaktid Tallinnas ja mujal ning saarte okupeerimine sakslaste poolt olid selle elavaks näiteks.

Arvestades seisukorra tõsidust ja ohte, mis meie maad varitsesid, tunnistati mõlemal eelmainitud koosolekul ainsaks õigeaks pääseteeks Eesti iseseisvus kiires

korras välja kuulutada, nõuda rahuläbirääkimisi ja paluda välisriikidelt kaitset ning tunnustust.

Küsimus seisis vaid selles, kuidas ja missuguse orgaani kaudu seda toimetada. Kuna erakonnaste keskel leidus neid, kes Maapäeva ja Maavalitsuse autoriteedile vastu vaidlesid, siis kõneldi iseseisva erakondadevahelise büroo asutamisest, kes töötaks välja vastavad proklamatsioonid ja need siis ka hiljem avaldaks. Küsimuse pakilisuse tõttu asuti kohe järgmisel päeval, 15/2. jaanuaril 1918. a., Joh. Kuke korteris vastavat proklamatsiooni kokku seadma. Nii sündis „Selektuskiri Eesti poliitilise seisukorra kohta“, mille seadis kokku prof. A. Piip, keda abistasid J. Kukk, Alma Ostra ja Ed. Laaman.

Kuna enamlased olid kõik kodanlikud ajalehed sulgenud, siis oli selle avaldamine võimalik ainult Peterburis ilmuvast eestlaste ajalehes „Eesti“, mida trükiti tol ajal võrdlemisi suurel hulgal — ligi 15.000 eksemplaa-ris, millest suurem osa levis kodumaal.

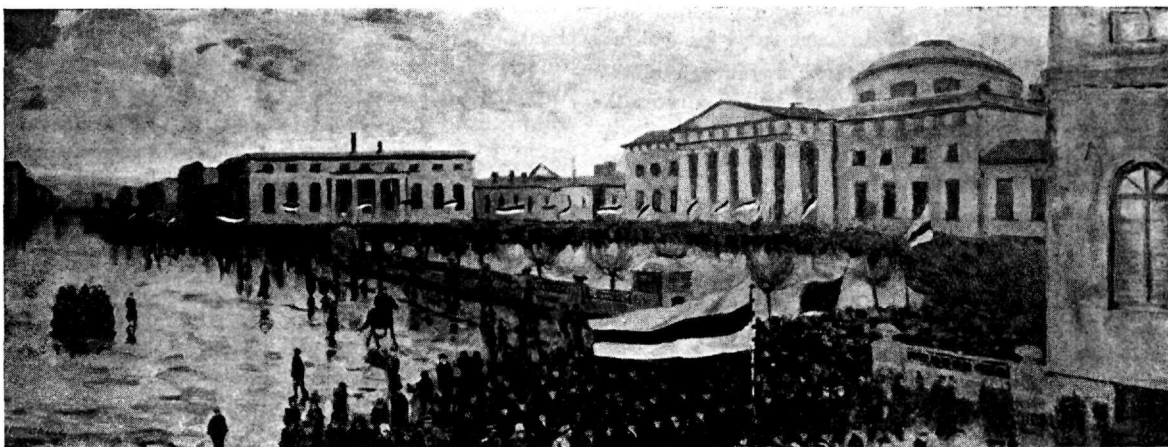
See poliitiline memorandum on peatükk Eesti iseseisvuse ajaloo ja see kõlab mõningate lühendustega järgnevalt:

„Sakslaste maaletulekuga XIII aastasaja algul riisuti vägivallaga ristiusu laotamise lipu all Eesti rahvalt tema vaba poliitiline enesemääramise võimalus. Viimane suur mäss 1343. aastal surus lõpulikult Eesti rahva orja seisukorda, millest tema alles XIX aastasaja majanduslise ja kultuurilise ajalookäigu arenemise läbi vabastatud sai.

Sellepärast ei saanud ka Eesti rahvas omalt poolt kaasa mõjuda selles kirjus võimuvõitluses Baltimere kallastel, mis aastasadade jooksul tema maal sündis. Määravad on siin kas käputäie sõjariistus orjavalitsete-rüütelite omavoli, või jälle tolleaegsete suurriikide huvide kokkukõla või lahkuminek.

Nõnda oli siis võimalik, et esiotsa Eestimaa pärast sõda pidasid ordu ja piiskopid, siis Daani, kuna XVI aastasajal uus vaenlane ilmub Vene tsaaride näol, kes uue võistlejana Baltimere kallastele püüab tungida. Maa pärisrahvas peab aga ainult kannataja osaga leppima, kelle arvamist ei küsita.

Balti mõisnikkude — äraandja Pattkulliga eesotsas — ja vene despoot Peeter I ühisel püüdel, kes oma tõusvat imperialistlikku riiki merele välja upitada aitas, läks korda feodaalidele hädaohtlikku Rootsi talupoja riiklist võimu eestlaste maal kukutada, ilma et maa pä-

Eestlaste meeleavaldus autonoomia nõudmiseks veebruaris Tauria palee ees 30. III 1917

riselanikkude soovidest siin keegi oleks küsinud. Ja ometi oli Rootsi valitsuse aeg ainukeseks selgemaks silmapilguks Eesti rahva ajaloo, sarnastatud valguse ja õigluse mõistega.

Ainult veebruari revolutsioon, mis kõikide Venemaa rahvaste ühisel jõul sündinud, andis võimaluse ka Eesti rahvale vabamalt oma saatuse üle kõneleda, mille järeldusel ka Eesti rahvas oma autonoomilise olemise õiguse üles seadis ja selle poole kõikumata püüdis. Kuid ka pärast seda revolutsiooni Venemaal võimule pääsenud kodanlised ja väikekodanlised, isegi sotsialistlikud ringkonnad imperialistlikust Suur-Venemaa poliitikast vaimustatud, ei läinud kaugemale sõnadest ja takistasid igal viisil rahvaste enesemääramist, seda suurvenelaste huvidele ohvriks tuues. Ainult oktoobrikuu proletaarne revolutsioon tõi ka Venemaa rahvastele täielise enesemääramise õiguse, selle loogilise konsekventsiga, kuni Venemaast lahtilöömiseni.

Et samal ajal, kui rahuläbirääkimiste juures täielik enesemääramise õigus sai tingitud ja vastu võetud ka neile rahvastele, konstitutsiooni alusel, kes seni poliitiliselt iseseisvuseeta, siis peavad Eesti poliitilised parteid tarvilikuks järgmist avalikult seletada:

Kõige pealt rõhutame meie, et kogu Eesti rahvas enesel õiguse arvab olevat suveräänsena ainuüksi oma poliitilist saatust määrata, täiesti suurriikide erihuvidest ärarippumata. Sellest seisukohast välja minnes, tunnista me meie tingimata tarvilikuks Eesti täielise riiklise iseseisvuse, kui ainukesena normaalse aluse, mille najal rahvas oma tulevikku ära määrata võib. See tung iseseisvusele on tingitud rahva ja maa olulistest vahetadest, milledest järgnevat ära tähendame.

Esiteks on Eestimaa etnograafiliselt, majandusliselt ja kultuuriliselt ajaloolistes geograafilistes piirides, täiesti autonoomne endistes Vene tsaaririigi kunstlike poliitilistes piirides, täiesti iseseisva traditsioonide ja oma iseseisva õiguse maana. Eesti suurus on üle 40.000 ruutversta. Rahvaarv juba praegu, kus võimatud agraarolud rahva loomulikkude kasvamist takistavad, üle 1.500.000. Iseseisev Eesti oleks seega oma pinna poolest suurem kui Daani, Hollandi, Belgia pärismaad,

Montenegrost ja muudest vähematest maadest rääkimata. Ja kui siia juure lisada, et Eesti ökonoomiliselt täiesti iseseisva majandusliku üksuse loob ja et temal on vaba väljapääs merele, siis on Eesti kui iseseisva riiklise olemise küsimus tõeluliselt täiesti õigustatud.

Eestimaa seisab Suur-Vene langendiku lävel ja tema sadamad on sedavõrd tähtsad Vene Baltimere osale, et siin sagedasti Balti- ja Venemaast kui ühest majanduslikust üksusest kõneldakse. Peale selle käivad üksikute riikide imperialistlike püüded selle poole, et Eestimaad oma militaristlike ettevõtete peatuspunktiks valida, missugune olukord aga märksa vaba läbikäimist Vene langendikuga takistada võiks. Sellepärast on meie maa pärast ühtlaselt huvitatud niihästi meie loomulik naaber Venemaa kui ka Soomemaa, Inglismaa ülevõimemel ja Ameerika suurkapital ja Põhjamaade kultuuriline riikide liit. Nii koondab Eestimaa ja tema saarestiku ümber loomulikult sarnane rahvusvaheliste huvide keerdsõlm, kui seda on lõunas Dardanellide ümber.

Nimetatud seisukohast välja minnes demokraatlist tulevikku ja antimilitarismi võitu oletades leiame, et huvide keerdsõlme lahendamise ainult iseseisva erapooletu rahvusvaheliselt garanteeritud Eesti läbi kindlustatud ja võimalik on.

... Kõige tähtsam on aga see, et meil võimalik on iseseisvuse läbi ära hoida maa Saksa vägede poolt oma alla võtmist ja juba nende alla võetud Eesti saari jälle neutraalse Eestiga ühendada. Iseseisvaks erapooletuks riigiks saamise tagajärjeks oleks ka mõlemate sõdivate riikide, nii Saksa kui ka Vene sõjavägede väljaviimine Eesti piiridest, mis on tarvilik terava tootlus kriisi ja näljahäda ärahoidmiseks. Korrahoidmine maal jääks Eesti oma vägede hooleks, kellest ülearune osa viibimata koju saadetakse. Selles mõttes peavad Eesti poliitilised parteid tarviliseks kõige kindlamalt teada anda, et kogu Eesti rahvas on kõige otsustavamal viisil Saksa vägede Eestimaa eemalevistamise vastu, olgu mis nimel või mis ettekäände all tahes seda ei tahetaks ette võtta. Igasugune vastupidine sooviavaldus Eesti rahva nimel Saksamaa vägede maaletulekut välja kutsuda, on rahva tahtmise võltsimine.

Kõike seda tähele pannes seavad Eesti poliitilised parteid üles järgmised algõuded Eesti tuleviku kohta:

1) Eesti oma loomulikude, tarbekorral rahvahääletamise teel kindlaksmääratud piirides, tuleb kuulutada viibimata iseseisvaks rahvariigiks, mis rahvusvaheliselt erapooletuks tunnistatakse ja see erapooletus ka rahutraktaatides kindlustatakse.

2) Eesti vabariik kindlustab kõikidele riikidele vaba kaubanduslise läbikäimise, oma naabritele tarbekorral rahvusvaheliselt harilikke väljavõtteid tehes.

3) Eesti vabariigi erapooletuse ja poliitilise rippumatuse huvides tuleb rahutraktaati iseäraline määrus üles võtta selle kohta, et ei Saksa ega Venemaa Saaremaal ega mujal Eesti territooriumil ei tohi ehitada või uuesti jalule seada sõjalisi varustusi.

4) Selle järele valvamiseks, et Eesti rippumatuse kindlustamine rahutraktaatides täitmist leiab ja Eestisse puutuvad küsimused Eesti huvide kohaselt õieti otsustatud saavad, peavad Eesti asemikud Vene-Saksa kui ka üldisest rahukongressist osa võtma.

5) Rahutraktaati tuleb viia määrus Eestimaa elanikude üldise ja otsekohese rahvahääletamise toimepanemisest oma riiklise rippumatuse või mõne teise riigiga liitumise küsimuse lõpuliikude otsustamiseks. Rahvahääletamine peaks Eestis mõne erapooletu riigi, näit. Rootsimaa valve all niiviisi korraldatama, et hääletamise vabadus oleks kindlustatud kõigil Eestimaa elanikel, kes vähemalt 18 aastat vanad ja kes enne sõja algust vähemalt üks aasta maal on elanud.

6) Kõik nimetatud erakonnad kinnitavad, et Eesti rahvas oma täies kogus Saksamaa vägede poolt Eestimaa okupeerimise vastu on, selles, kui niisugune toime pannakse, Eesti rahva õiguste kõige tooremat mahatalamist nähes.

Kõiki nimetatud põhjuseid oma tegevuse aluseks võttes ja neid ühisel nõupidamisel 31. detsembril 1917. a. ja 1. jaanuaril 1918. a. ühes endise Maapäeva vanematekoguga läbi arutades leiavad allakirjutatud tarvilikuks oma ühise soovi — Eesti iseseisvuse kuulutamise võimalikult peatselt teostamisele asuda, selles kõiki kihtisid ja Eestimaa elanikke üles kutsudes.

Elagu iseseisev Eesti rahvariik!

Lisaks sellele memorandumile esitasid ka Eesti sotsiaalrevolutsionäärid paar päeva hiljem, nimelt 3/16. jaanuaril 1918. a. oma memorandumi Eestimaa täidesaatvale komiteele resp. enamlastele Eesti iseseisvaks kuulutamise asjus. Nagu arvata võis, tuli sealtpoolt endine eitav otsus ühes hoiatusega, et kui s.-r.-id oma Eesti iseseisvuse mõttest ei loobu, küllap siis nende jaoks Tallinnas laternaposte juba jätkub. Sellega oli siis enamlaste kaasatõmbamine ka erakondade äärmise pahema tiiva poolt lõplikult kõrvale heidetud.

Enamlaste eitavat suhtumist Eesti iseseisvaks vabariigiks kuulamise asjus näitas ka 5/18. jaanuaril 1918. a. „Oleviste rahvamajas“, s. o. enamlaste poolt rahvamajaks muudetud Oleviste kirikus, kokkukutsutud „Eesti Tööraha põllumajanduslik kongress“, kus Eesti iseseisvust eitav ettepanek sai poolt üle 400 hääle, sotsiaalrevolutsionääride poolt esitatud jaatav ettepanek aga ainult 34 häält.

Hoopis teissugusele seisukohale asus aga „Teine Eesti sõjaväelaste kongress“, mis tuli kokku 7/20. jaanuaril 1918. a. „Estonia“ kontsertsaalis ja kus olid esitatud peale enamlaste ja sotsialistide ka parempoolsed rühmitused, eriti Eesti iseseisvuse liitu kuuluvad mehed, nagu P. Kann, J. Poopuu, J. Kartau, P. Schneider j.t. Sellest koosolekust võttis osa ka diviisiülem, praegune Vägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner.

Eesti iseseisvuse küsimus tuli päevakorrale alles kongressi kuuendal päeval, s. o. 12/25. jaanuaril 1918. a. Parempoolsede ettepanekut Eesti iseseisvuse kuulutamise asjus kaitsesid K. Ast, Ed. Laaman ja P. Schneider, kuna sotsiaalrevolutsionääride seisukohti põhjendas J. Semper. Enamlaste poolt esines vastukõnelejana Hans Pöögelmann. Tulemuseks oli siiski see, et Eesti iseseisvuse kuulutamise ettepanek võeti vastu 62 häälega 38 hääle vastuseisemisel (enamlaste hääled). Kuna kongressi ajal olid „Estonia“ kontsertsaali rōdud pealkuulajaist tulvil, siis ei suutnud publik Eesti iseseisvaks kuulutamise otsuse vastuvõtmisele külmaks jääda, vaid avaldas oma headmeelt ja rōõmu tormilise käteplaksutamisega. Enamlased, nähes oma suurt lüüasaamist, lahkusid seepeale suure müra ja kära saatel kongressilt, et tulla Toompeal kokku „1-ks Eesti sotsialistlike sõjaväe kongressiks“. Selle „kongressi“ otsused ei määranud aga enam kuidagi Eesti iseseisvuse eeltööde edaspidist arenemiskäiku.

Vahepeal Vene Asutava Kogu liige J. Seljamaa pidas Vene Asutavas Kogus suure poliitilise kõne Eesti iseseisvuse kohta, et saada Vene enamlusvastastelt erakondadelt meie iseseisvuse kohta nõusolekut. Kuigi sellele kõnele elavalt aplodeeriti, ei annud see ometi mingeid nimetamisväärseid tulemusi ja nõnda oli meie iseseisvuse eest võitlejail selge, et Vene demokraatialt ei ole Eesti iseseisvuse kasuks midagi välja kaubelda.

Samal ajal sai meie iseseisvuse eest võitlejatele tegelelasele selgeks, et tuleb astuda ühendusse ka liitriikidega, esialgu nende saatkondade kaudu Peterburis. Meie naabreil, lätlasil, olid sel ajal juba niisugused ühendused olemas ja see õhutas meigi inimesi astuma vastavaid samme. Esimestena käisid J. Poska, J. Seljamaa ja J. Vilms 10/23. jaan. 1918. a. Inglise saadiku asetäitja Lindley juures ja paar päeva hiljem Ameerika saadik Francis'e ning Prantsuse saadik Noulens'i jutul. Kõik need käigud lõppesid heatahtlike vastuvõtmistega saadikute poolt, mis edaspidi selles suunas arenevate läbirääkimiste pidamist suuresti hõlbustas. Meie tegelaste poliitilised missioonid välisriikide juhtide ja poliitika-tegelaste juure kujutavad endast aga juba kindlat eripeatükki meie iseseisvuse eest võitlemise ajaloos ja selle juures pikemalt peatuda ei luba käesoleva kirjutuse ruum. Tuleme selle juure eraldi tagasi „K. K!“ järgmises numbris.

Tulles tagasi käesolevas kirjutuses mainitud sündmuste arengu juure peame meie täie õigusega imetlema Eesti Maanõukogu ja Eesti toleaege rahvusliku poliitika kandepinda moodustava vähearvulise ringkonna ennatsalgavaid püüdeid Eesti iseseisvuse väljakuulutamiseks. Maapäeva ajalooline otsus 15/28. novembrist 1917. a. oli tunnistanud küll Maanõukogu ainsaks kõrgeima võimu kandjaks Eestis, kuid võimu tegelikust

Ainulaadne sündmus

Maailmasõda ähvardas pufkeda juba kaks aastat varem

Aastat poolteist või kaks enne maailmasõda Fiume sadamas rullusid sündmused, mida tuleb lugeda ainulaadseiks ja mis ähvardasid juba siis maailmasõja välja kutsuda.

Vene õppelaevastik gardemariinidega (sõjamerikooli õpilased) oli õppereisil Vahemerel. Laevastikku kuulusid: liimilaev „Tšesarevitš“, mil asus ka laevastiku juht vitseadmiral Manjkovski, ristlajad „Rossia“ ja „Bogatõrj“.

Samal ajal pidid toimuma Montenegro valitseva vürsti 50 a. valitsemise juubelipidustused. Neist pidi osa võtma Vene suurvürst Nikolai Nikolajevitš. Laevastikule tehti ülesandeks sõita tookordsesse Austria Fiume sadamasse ja võtta sealt „Tšesarevitši“ pardale suurvürst ühes saatjaskonnaga ning viia nad Montenegro ainsasse sadamasse Antivari.

Suurvürst aga sõitis incognito, et Austria-Ungari valitsust säästa ametlikust vastuvõtust. Kõik läks kava kohaselt. Olles väljunud Austria-Ungari territoriaalvetest, heisati suurvürsti lipp, Fiumes aga oldi admiralil lipu all...

Antivarist tagasi tülles ja lähenedes Fiumele vahetati suurvürsti lipp admiralil lipu vastu, millega ka Fiume reidile sõideti. Seal aga heisati Austria-Ungari lipp ning saluteeriti.

Kõikide imestuseks aga kindlus ei vastanud aupaukudega...

Nikolai Nikolajevitš lahkus, samuti eraisikuna laevalt. Varsti selle järele sõitis reidile Austria-Ungari sõjalaevastik oma mereministri admiral vürst Montekukulil lipu all. Austria-Ungari merejõudude ilmumine mereministri lipu all Fiumesse kutsus vene laevastikus esile imestuse ja arutluse. Harilikult asus laevastik Polo sadamas, kuid nüüd saabus äkki siia. Väga võimalik, et mereministrile oli siiski ülesandeks tehtud suurvürst vastu võtta või teha Nikolai Nikolajevitšile ametlik visiit. Tema siinolek polnud ju saladus.

Kuna vitseadmiral Manjkovski oli aukraadis noorem, siis sõitis ta kohe Austria lipulaevale „Erzhertzogile“. Suur oli aga admiralil imestus ja raev, kui temale „Erzhertzogi“ alumisel trepil vürst Montekukulil adjutant teatas, et minister ei saa Vene admiralil vastu võtta, kuna ta võtab praegu külalisi vastu. Ka admiral Manjkovski lahkudes ei saluteeritud temale, nagu nõuab rahvusvaheline komme.

Admiral Manjkovski oli pehme iseloomuga, heatahtlik ja kõigi vastu tähelepanelik. Jõudes oma lipulaevale suundus ta otskohe oma ruumesse. Ta oli nii muutunud, et raske oli teda isegi ära tunda.

Veidikese aja möödudes teatatakse temale, et „Erzhertzogilt“ sõidab paat Austria ministri lipuga „Tšesarevitši“ suunas.

Admiral Manjkovski käskis ministrile ütelda, et ta ei saa teda vastu võtta, kuna ta vaatavat just kirju ja ettekandeid läbi.

Kui sellest teatati ministrile, muutus ta nagu ning ta käskis tagasi sõita, paludes ühtlasi, et temale ei saluteeritaks.

Selle järele saatis admiral Manjkovski omakord oma lipukapteniga „Erzhertzogile“ ultimativse nõudmise, et homme hommikul kell 8, lipu heiskamise ajal, peab Austria-Ungari laevastik ja kindlus saluteerima tema lipule, nagu seda nõuab kord.

Sellele ultimaatumile aga vastati, et Austria-Ungari laevastik ei täida seda nõuet, kuna ta lahkub juba kell 5 hommikul. Mis aga puutub kindlusesse, siis admiral peab kindluse komandandiga ise läbirääkimistesse astuma. Ka ei öeldud mingeid vabandusi ega vihjatud, kas või viisakuse pärast, mingisuguseile eksitusile.

Sellele järgnes siis admiral Manjkovski kirjalik ultimaatum vürst Montekukulile, et ta ei lase Austria laevastikku enne Fiume reidilt välja kui ta nõudmine on täidetud.

Selle järele toimus „Tšesarevitši“ pardal kaptenite nõupidamine, kus admiralil otsus leidis täit tunnustamist. Otsustati „Erzhertzogile“ kell 5 avada tuli, kui viimane peaks katsuma ankrut hiivata. Kogu öö Austria kaatrid käisid maa ja laeva vahet. Nähtavasti peeti Viiniga, võib-olla isegi Berliiniga, läbirääkimisi.

Kell 4.45 kõlas „Tšesarevitšil“, „Rossial“ ja „Bogatõril“ häire. Viis minutit enne viit ilmus admiral Manjkovski komandosillale ja vene suurtükid sihiti „Erzhertzogile“.

Kell lööb viiendat hommikutundi.

Austria laevastik seisab paigal.

Tund tunni järele valvatakse Austria laevu. Kell saab kaheksa ja lippude heiskamine algab. Samal ajal aga kõlavad „Erzhertzogilt“ esimesed saluteerimise paugud.

Admiral Manjkovski oli oma lipu au ülal hoidnud. Austeralsed olid häbiga sunnitud saluteerima. Aga vastasel korral oleks puhkenud merelahing. Kahtlemata oleks Vene laevastik põhja lastud, kuid ega Austria omagi oleks sest saatusest pääsnud...

See Austria demonstratsioon oli vist selleks ette võetud, et sõda välja kutsuda, kuid pole veel senini selgunud, mis oli põhjuseks, et seda provokatsiooni lõpule ei viidud.

Polnud siis läheneva maailmasõja puhkemine juhtivatele riigimeestele enam teadmata, oli vaid küsimus, millal ta puhkeb...

käeshoidmisest ei olnud siiski midagi märgata. Enamlaste terroristlikud väljaastumised iseseisvuse kasuks mõtleivate poliitikategelaste vastu olid võrdsed sellele võõra ülevõimu haaramise hädaohule, mis Saksa okupatsioonil näol oli juba meie saartele tunginud.

Et sellases olukorras tegutseda, loobumata maa ja rahva kasuks töötamisest, tähendas riskimist paljuga, see on vist selge ilma kommentaaridetagi. Seepärast tuleb austada neid selgeid päid ja nende julgeid mõtteid, kes 20 aasta eest, kus Saksa okupatsiooni raudrull oli just meie mandrile veeremas, töötasid põranda all

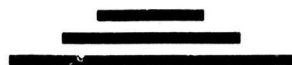
välja ajaloolise Eesti iseseisvuse manifesti ja selle just Preisi vägede vägivaldse maaletuleku ja Eesti rahvale vastuvõtmata hegemoonia saabumise silmapilgul meie maa ja rahva edaspidiseks õitsenguks välja kuulusid.

Kõigest sellest kuuleme aga lähemalt „Kaitse Kodu!“ järgmises numbris — Eesti Vabariigi 20-nda juubeli tähistamise ja mälestamise erinumbri lehekülgedelt.

L. S.

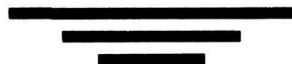
Kaitseliitlaste ja kaitsevaelaste

úlikonna-, púksi-, palitu-, mútsi- ja kandiriie.

A/S. KREENBALT.

Tallinn, Suur Karja 13, telef. 425-14.

Járgmiste kodumaa tekstiilvabrikute suurmúúgi keskkohi:

**Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise
Vabriku A/S. Kreenholmi Puuvillasaaduste
Manufaktuuri O/Ü. Sindi Tekstiilvabrikute
Ühisus.**

O/Ü. Eesti Niidivabrik.

Váikemúük kauplustes üle maa.